

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

DOĞAL AFETLER ÜZERİNE YAPILMIŞ AKADEMİK
ÇALIŞMALARIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE
DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

Yüksek Lisans

EMEL SARIKOCA

AMASYA
Nisan – 2025

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

DOĞAL AFETLER ÜZERİNE YAPILMIŞ AKADEMİK
ÇALIŞMALARIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE
DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

Hazırlayan
Emel SARIKOCA

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ersin TOPÇU

AMASYA – 2025

Mustafa Kemal ATATÜRK' e sonsuz saygı ve minnetle...

TEZ ONAY SAYFASI

Emel SARIKOCA tarafından hazırlanan “DOĞAL AFETLER ÜZERİNE YAPILMIŞ AKADEMİK ÇALIŞMALARIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARINA YANSIMASI” başlıklı çalışma aşağıdaki jüri tarafından 02/04/2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği/oyçokluğu ile Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri

İmza

Danışman : Prof. Dr. Ersin TOPÇU

.....

Üye : Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TURGUT

.....

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım. 02/04/2025

.....

Doç. Dr. Hadi BELGE

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN SAYFASI

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

02/04/2025

Emel SARIKOCA

İmza

ÖZET

DOĞAL AFETLER ÜZERİNE YAPILMIŞ AKADEMİK ÇALIŞMALARIN SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI VE DERS KİTAPLARINA YANSIMASI

Emel SARIKOCA

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Nisan/2025

Danışman: Prof. Dr. Ersin TOPÇU

Bu araştırmanın amacı doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmaların 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programına ve ders kitaplarına nasıl yansıdığını tespit ederek varsa eksiklikler konusunda somut çözüm önerileri sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda güncel olması kaygısıyla 2013-2023 son 10 yılı kapsayan doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmalar ve okullarda okutulmakta olan 4,5,6 ve 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve uygulanan öğretim programı incelenmiştir. Araştırmada, doküman incelemesi yöntemiyle 2022-2023 eğitim öğretim yılı bahar döneminde iki farklı yayınevine ait her sınıf seviyesindeki ders kitapları incelenmiştir. Elde edilen bulgular doküman analizi ile çözümlenmiştir. Sonuçlara göre, doğal afetler konusuyla ilgili öğretim programının ve ders kitaplarının yeterli olduğu belirlenmiştir. Ancak, doğal afetlere her sınıf seviyesinde yer verilmiş olsa da 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında daha sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmaların 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarına yansıyan örneklerden hareketle doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmaların önerilerinin genel olarak dikkate alındığı varsayılmıştır. Tüm bunların neticesinde program ve ders kitapları yeterli içeriğe sahip olsalar da güncellemelerin yapılarak bazı eksikliklerin giderilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler ders kitapları, afet, doğal afet

ABSTRACT**REFLECTION OF ACADEMIC STUDIES ON NATURAL DISASTERS ON SOCIAL SCIENCES CURRICULUM AND TEXTSBOOKS****Emel SARIKOCA**

Amasya University, Institute of Social Science

Department of Turkish and Social Studies Education, M.A., April/2025

Supervisor: Prof. Dr. Ersin TOPÇU

The aim of this study is to determine how academic studies on natural disasters are reflected in the 2018 and 2024 social studies curriculum and textbooks and to offer concrete solutions to the deficiencies, if any. In line with this purpose, the academic studies on natural disasters covering the last 10 years from 2013 to 2023 and the 4th, 5th, 6th and 7th grade social studies textbooks and the implemented curriculum were examined. In this study, the textbooks for each grade level from two different publishing houses were examined during the spring semester of the 2022-2023 academic year using the document analysis method. The findings obtained were analyzed through document analysis. According to the results, it was determined that the curriculum and textbooks related to natural disasters are sufficient. However, while natural disasters are included at every grade level, it was found to be more limited in the 6th and 7th-grade textbooks. Based on the examples of academic studies on natural disasters reflected in the 2018 and 2024 Social Studies curriculum and textbooks, it is assumed that the suggestions of academic studies on natural disasters are generally taken into consideration. As a result of all these, although the curriculum and textbooks have sufficient content, it is important to eliminate some deficiencies by making updates.

Keywords: social studies textbooks, disaster, natural disaster

ÖNSÖZ

Son yıllarda dünyanın birçok bölgesinde ve ülkemizde meydana gelen doğal afetlerin görülme sıklığının artması, hasar ve can kayıplarının yaşanması, doğal afetlerle mücadelede eğitimin, ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Mustafa Kemal ATATÜRK: *“Felaket başa gelmeden evvel, önleyici ve koruyucu tedbirleri düşünmek lazımdır. Felaket geldikten sonra dövünmenin faydası yoktur.”* sözüyle yıllar öncesinden afete hazırlıklı olmanın önemine dikkat çekmiştir. Ülkemizde ihmalden, afet bilinci eksikliğinden kaynaklı can ve mal kayıplarının bir daha yaşanmaması umudu ve düşüncesiyle başladığım araştırmamın, akademik mecraya katkı sağlaması temennilerimle...

Lisansüstü eğitimime başladığım günden itibaren beni sürekli araştırmaya teşvik eden, tezimin hazırlanmasında farklı bakış açısı kazandırarak yol gösteren, bilgi ve tecrübelerini esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ersin TOPÇU’ ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca tezime Jüri üyesi olarak katkı sağlayan hocalarım Sayın Prof. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ ve Sayın Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TURGUT’ a çok teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi manevi desteklerini esirgemeyen canım annem ve babama, kardeşlerime çok teşekkür ederim.

Emel SARIKOCA

02/04/2025

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ.....	vii
GÖRSELLER DİZİNİ	viii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	x

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlıkları	4
1.5. Tanımlar	4

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1. Eğitim ve Ders Kitapları	6
2.2. Afet Türleri	7
2.3. Doğal Afet ve Türleri	8
2.3.1 Yer Kökenli (Jeolojik / Jeomorfolojik) Doğal Afetler.....	10
2.3.1.1 Deprem.....	11
2.3.1.2 Volkanizma	14
2.3.1.3 Tsunami.....	15
2.3.1.4 Heyelan	16
2.3.2 Atmosfer Kökenli (Meteorolojik-Klimatolojik) Doğal Afetler.....	18
2.3.2.1 Sel	18
2.3.2.2 Çığ.....	21
2.3.2.3 Kuraklık	22
2.3.2.4 Orman Yangınları	24
2.4 Sosyal Bilgiler ve Doğal Afet İlişkisi	27
2.5 İlgili Çalışmalar	28

2.5.1 Yurtiçi Çalışmalar.....	28
2.5.2 Yurtdışı Çalışmalar.....	32

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM	36
3.1 Araştırmanın Yöntemi	36
3.2 Çalışma Grubu	36
3.3 Verilerin Toplanması	37
3.4 Verilerin Analizi	37

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR.....	39
------------------	----

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA	76
-------------------	----

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	86
KAYNAKÇA.....	89
ÖZ GEÇMİŞ	99

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. 2022 Doğal Afet İstatistiği.....	9
Tablo 2. 2023 Doğal Kaynaklı Olay İstatistikleri	10
Tablo 3. Araştırmada İncelenen Sosyal Bilgiler Ders Kitapları	37
Tablo 4. 2018 SBDÖP Doğal Afetler Konusu ile İlgili Öğrenme Alanları ve Kazanımlar	39
Tablo 5. 2024 SBDÖP Doğal Afetler Konusu ile İlgili Öğrenme Alanları ve Öğrenme Çıktıları	40
Tablo 6. 2018 SBDÖP Doğal Afetler Konusu ile İlgili Öğrenme Alanları ve Kazanımları	42
Tablo 7. 2024 SBDÖP Doğal Afetler Konusu ile İlgili Öğrenme Alanları ve Öğrenme Çıktısı	42
Tablo 8. 2018 SBDÖP Doğal Afet Konularının Sınıf Düzeyinde Aylara Göre Dağılımı.	47
Tablo 9. 2024 SBDÖP Doğal Afet Konularının 5. Sınıf Düzeyinde Aylara Göre Dağılımı.	48
Tablo 10. Doğal Afet Konularının Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı	50

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 1. Dünya Depremsellik Haritası	11
Görsel 2. Türkiye Deprem Tehlike Haritası.....	12
Görsel 3. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi.....	13
Görsel 4. Kahramanmaraş Depremi Öncesi Sonrası.....	13
Görsel 5. Hawaii'deki Kilauea Yanardağının Patlaması.....	15
Görsel 6. Hindistan Chennai Kentinde Yaşanan Tsunami.....	16
Görsel 7. Heyelandan Zarar Görmüş Karayolu.....	17
Görsel 8. Türkiye Heyelan Yoğunluk Haritası.	17
Görsel 9. Bartın'da Yaşanan Sel Afeti.....	18
Görsel 10. Kastamonu'da Yaşanan Sel Afeti.....	19
Görsel 11. Türkiye Sel Su Baskınları Afet Haritası.....	20
Görsel 12. Türkiye'de 1960-2014 Yıllarında En Şiddetli Sel Tehlikesi Haritası.....	20
Görsel 13. Çığ.....	21
Görsel 14. Türkiye Çığ Afet Haritası.....	22
Görsel 15. Standart Yağış İndeksi (SPI) ile 2024 Yılı İçin Hazırlanan Kuraklık Haritası	23
Görsel 16. Orman Yangını.	24
Görsel 17. Türkiye Orman Yangınları Haritası.....	25
Görsel 18. Orman Yangınlarından Sonra Yok Olan Orman Alanı	26
Görsel 19. Orman Yangınlarından Sonra Ağaçlandırma Çalışmaları.....	26
Görsel 20. Doğal Afet Haber Başlıkları.....	51
Görsel 21. Afet Farkındalığı	52
Görsel 22. Van Depremi Sonrası Yapılan Yardımlar.	53
Görsel 23. Doğal Afet Eğitimine İlişkin İçerik.....	54
Görsel 24. Doğal Afet Haber Başlığı İçerikleri.	55
Görsel 25. Sıra Sizde Etkinlik İçerikleri.	55
Görsel 26. Doğal Afet Etkinliği.	56
Görsel 27. Doğal Afet Etkinliği 2.	57
Görsel 28. Deprem Öncesi Yapılması Gerekenler.....	58
Görsel 29. Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler	59
Görsel 30. Deprem Çantası Hazırlığı	60
Görsel 31. Aile Afet Planı.....	60
Görsel 32. Afete Karşı Alınan Önleme İlişkin İçerik.	62
Görsel 33. AFAD İl Afet Risk Azaltma Planı.	63
Görsel 34. Doğal Afet ile İlgili Genel Ağ Haberi	65

Görsel 35. Afet Öncesi ve Sonrasında Yapılması Gerekenler	67
Görsel 36. Afet Sonrası Barınma-Beslenmeye İlişkin İçerik	68
Görsel 37. Doğal Afet Haber Başlıkları 2.....	69
Görsel 38. Deprem Yardımlarına İlişkin Haber.....	69
Görsel 39. Deprem Sonrası Arama Kurtarma Çalışması.	70
Görsel 40. Deprem Sonrası Yardımlar Genel Ağ Haberi	71
Görsel 41. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Destekleyen Kuruluşlar	71
Görsel 42. Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası	72
Görsel 43. Türkiye Deprem Tehlikesi Haritası 2.....	73
Görsel 44. Türkiye Deprem ve Çölleşme Haritası.	73
Görsel 45. Dünya Depremsellik Haritası.2	74

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklama
AFAD	Afet ve Acil Durum Başkanlığı
MEB	Mili Eğitim Bakanlığı
MGM	Meteoroloji Genel Müdürlüğü
SB	Sosyal Bilgiler
SBB	Strateji ve Bütçe Başkanlığı
SBDÖP	Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
TMMOB	Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırılması yapılan araştırma konusunun amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın sınırlılıkları, araştırmanın problem durumu ve tanımlara ait bilgilere yer verilmiştir.

1.1. Araştırmanın Problem Durumu

Son yıllarda bilhassa Asya ve Pasifik bölgesi başta olmak üzere dünyanın birçok bölgesinde meydana gelen afetlerde hem sayı hem de sebep olduğu zarar açısından büyük artışlar olduğu görülmektedir (Akın, 2018). Afetler doğal ve beşerî olmak üzere iki farklı şekilde meydana gelmekte can kaybı ve ortaya çıkardığı hasar bakımından ele alındığında doğal afetlerin büyük paya sahip olduğu bilinmektedir. Genel bir tanım yapmak gerekirse doğal afet insanlığın her döneminde dünyanın farklı bölgelerinde, farklı türlerde oluşan doğal ve beşerî çevreye zararlı sonuçları, etkileri olan tabiat olayları olarak tanımlanabilir. Ülkemiz sel, heyelan, orman yangını gibi çeşitli doğal afetlere ve bunların olumsuz sonuçlarına maruz kalmakla birlikte, dünyanın önemli deprem kuşaklarından birinin üzerinde yer aldığından doğal afet türlerinden özellikle deprem açısından tehlikeli bir konumdadır. Bu bağlamda etkileri ekonomik ve sosyal zararlarla kalmayıp bunun dışında toplumu duygusal yönden de etkisi altına alan afetleri engellemek mümkün olmasa da yol açtığı zararları en aza indirmenin bireylerde afet bilincinin oluşturulması ile mümkün olacağı düşünülmektedir (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019).

Doğal afetlerin gelişmemiş ülkelerde gelişmişlere oranla daha fazla can ve mal kaybına sebep olduğu görülmektedir (Akın, 2018). Bu durum iyi bir doğal afet eğitimi ve bu konuda bilinçli toplum yetiştirmenin ne kadar önemli ve etkili olduğunu göstermektedir. Sözcü (2019) de öncesi ve sonrasıyla afetle başa çıkabilmenin küçük yaşlardan itibaren verilen afet eğitimi ile mümkün olduğunu ifade etmektedir. Böylelikle bireye kazandırılan doğal afet şuuru ileride yaşanabilecek afetlerin etkilerinin aşılmasında önemli rol oynamaktadır (Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019; Zengin, 2021). Bu hususta Sapsağlam (2019) da çocukların yaşadıkları dünyayı tanımaya başladığı okul öncesi dönemde, doğa olaylarını ve afetleri öğrendiklerinde doğal afet farkındalık ve bilgi düzeylerinde artış olduğunu belirtmiştir.

Doğal afetlere karşı bilinçlenmek, zararları azaltmada kritik bir rol oynar. Bilinç

eksikliği ve yetersiz önlemler, afetlerin yıkımını büyütebilir. Örneğin, 26 Aralık 2004'teki 9,0 büyüklüğündeki Kuzey Sumatra-Güneydoğu Asya depremi ve tsunami, 300 bin can kaybına yol açmıştır. Güney Asya'daki erken uyarı sistemlerinin yetersizliği ve uyarıların zamanında yapılmaması, büyük can kaybına sebep olmuştur. Erken uyarı sistemleri, mal kaybını engellemese de can kaybını önemli ölçüde azaltabilirdi (URL 1). Zira erken uyarı sisteminin olmadığı ve halkın hazırlıksız yakalandığı Aceh' in bu afetten en çok etkilenen bölge olması tesadüf değildir. Hükümetler ve sivil toplum örgütleri, afetlere karşı daha bilinçli ve hazırlıklı bir toplum oluşturmak amacıyla, özellikle çocukların savunmasız olması nedeniyle okul müfredatlarında afet eğitimi vermeye önem vermiştir (Adiyoso & Kanegae 2012).

Bu süreçte yanlış bilgilendirmeler, öğrencilerde bilgi eksikliği, bozuklukları ve kavram yanılgılarına sebebiyet vermektedir (Kılıç, 2019). Dolayısıyla birey ve toplumun afet hakkında doğru bir şekilde bilinçlendirilmesi konusunda okullarda Sosyal Bilgiler dersi ve öğretim programına önemli sorumluluk düşmektedir (Ursavaş, 2016; Torlak, 2021).

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının (SBDÖP) özel amaçlarından bazıları doğal afetler ile ilişkili olduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- ✓ Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
- ✓ Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
- ✓ Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri, amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının özel amaçlarında öğrencilerin;

- ✓ Yaşadığı çevrenin ve ülkemizin doğal çevre özelliklerini tanımaları, doğa ve insan arasındaki etkileşimi çözümlemeleri doğal kaynakları koruma sorumluluğuna sahip olmaları,
- ✓ Sürdürülebilir bir yaşam için yerelden küresele insanın doğal ve beşerî çevre etkileşimini sorgulamaları,
- ✓ Ülkemizin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde üstendiği rolün önemini yorumlamaları,
- ✓ Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngöründe bulunmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2024a).

Bu bağlamda bireylere sosyal bilgiler dersi aracılığıyla doğal afet konusuna gereken önemin verilmesinin, eksikliklerin varsa düzeltilerek güncellenmesinin doğal afet bilinci ve

duyarlılığı açısından önemli olacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın problem cümlesi; Doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmalar 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yansımakta mıdır? şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın alt problemleri şu başlıklar altında sıralanabilir:

Doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmalar:

1. 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programına yansımakta mıdır?
2. 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programına yansımakta mıdır?
3. 4,5,6 ve 7.sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmaların 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına ve ders kitaplarına yansıyor yansımadığını yansımışsa da nasıl yansıdığını tespit ederek, doğal afetlerin zararlarını en aza indirebilmek adına eğitim boyutunda somut çözüm önerilerinde bulunarak literatüre katkı sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmalar, 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (SBDÖP) ve halen okutulan Sosyal Bilgiler ders kitapları incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsan etkisinden bağımsız bir şekilde yer kökenli (deprem, tsunami, volkanizma vb.) ve atmosfer kökenli (sel, heyelan, çığ, fırtına, kuraklık) oluşan doğal afetler, meydana geldiği bölgede ekonomik, siyasi, sosyal ve de insani açıdan ciddi sonuçlara sebep olmaktadır. Dünya genelinde her yıl milyonlarca kişiyi etkileyen afetlerde ortalama 45.000 kişi hayatını kaybetse de 1931’de bu rakam 4 milyona yaklaşmıştır (URL 2). Örneğin 6 Şubat 2023’te meydana gelen Türkiye-Kahramanmaraş merkezli 7.7 ve 7,6 şiddetindeki depremler, 50 binin üzerinde insanın ölmesine ve 104 milyar dolarlık bir ekonomik zarara neden olmuştur (SBB, 2023).

Doğal afetlerin meydana gelmesi engellenemez olsa da ortaya çıkardığı yıkımları en az can ve mal kaybıyla atlatmak için tedbirlerin alınması, birey olarak herkesin bu sorumluluk bilincine sahip olması gerekir. Bu sorumluluk şuurunun kazandırılarak doğal felaketlerin olumsuz sonuçlarının azaltılmasının yolu ise eğitimden geçmektedir (Beccari, 2016; Gökçekuş, Barlas, Almuhsen ve Eyni, 2018; Avdar ve Avdar, 2021). Başbüyük ve Pala (2023) da yapmış olduğu araştırmasında Japonya’da eğitimin her kademesinde afet

eğitime büyük önem verildiğini, doğal yıkımların ortaya çıkardığı olumsuz etkilerini azaltmak için önlem alınması ve bu konuda farkındalık oluşturulmaya çalışıldığını ifade etmiştir. Yine aynı durumun Endonezya’da afet eğitiminin birçok dersin müfredatında bilhassa da sosyal bilgiler ve coğrafya derslerinde daha çok yer verildiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, doğal afetleri ayrı bir konu olarak işleyen İlkokul Hayat Bilgisi ve Ortaokul Sosyal Bilgiler derslerine büyük bir sorumluluk düşmektedir (MEB, 2018). Ülkemizde ortaokul kademesindeki okullardaki öğrencilere doğal afetler konusunun öğretilmesi sosyal bilgiler dersi üzerinden yapılmakta bu doğrultuda doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmaların Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarına nasıl yansıtıldığının tespitinin birey ve toplumun doğal afetlere karşı bilincinin artması adına eksikliklerin tespit edilerek yapılması gerekenlerin somut çözüm önerileriyle belirlenmesi açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlıkları

Bu araştırma,

- ✓ 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı,
- ✓ 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı Tuna yayını,
- ✓ 5,6,7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı MEB yayını, (2018 müfredatına uygun)
- ✓ 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı MEB yayını (2024 müfredatına uygun)
- ✓ 4, 6 ve 7.sınıf ders kitapları 2024 yeni müfredatta henüz yayımlanmadığı için incelenmemiştir),
- ✓ 2013-2023 doğal afetler üzerine yazılmış makaleler ve YÖKTEZ’ den ulaşılabilen lisansüstü tezler ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Afet: Can ve mal kayıplarına sebep olan, canlı ve cansız çevreye zararı olan olağan dışı gerçekleşen doğal ve beşerî olaylar olarak tanımlanmaktadır.

Doğal Afet: Doğal afetler toplumu sosyal ekonomik ve psikolojik olarak olumsuz yönde etkileyen, büyük can ve mal kayıplarına yol açan genelde oluşumunda doğal etkenlerin sebep olduğu doğa olayları olarak tanımlanmaktadır.

Deprem: Yer kabuğunda meydana gelen ani kırılmalar sebebiyle ortaya çıkan sismik dalgalar ve titreşimle yeryüzünün sarsılması olayı olarak tanımlanmaktadır.

Heyelan: Kayaçlardan ve topraktan oluşan kütlelerin, dağlık yüksek yerlerin eğimli

yamaçlarından yer çekiminin etkisine bağlı bulundukları yerden koparak alçak kesimlere doğru hareket etmesi sonucunda toprak tabakasının yığılması olayı olarak tanımlanmaktadır.

Sel: Kuvvetli yağışlar ya da kar erimeleri sonucu meydana gelen geçtiği yerlere zarar veren ani ve büyük taşkın su olarak tanımlanmaktadır.

Çığ: Dağ yamacı ve eğimli sahalarda biriken kar kütlelerinin titreşimle ya da tetikleyici bir unsurla koparak kayması ve yuvarlanması sonucu oluşan doğa olayı olarak tanımlanmaktadır.

Tsunami: Deniz tabanı altında bulunan fayın ani yer değiştirmesi sonucu okyanus üzerinde güçlü su dalgaları oluşturması olayı olarak tanımlanmaktadır.

II. BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırmanın bu bölümünde eğitim ve ders kitaplarının önemi, afetin tanımı ve türleri; doğal afetler, türleri ve etkileri ile ilgili çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. Eğitim ve Ders Kitapları

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişi olan eğitimin bilim alanı olarak ortaya çıkmasında daha çok Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bilim adamlarının ve düşünürlerin katkıları olmuştur (Güven, 2010). Eğitimin geçmişten günümüze, araştırmacıların temele aldıkları fikirlerin farklı olmasından kaynaklı çeşitli tanımları bulunmaktadır. Bununla birlikte en genel tanımıyla eğitim, kişinin davranışlarında kendi deneyim yoluyla kasıtlı olarak istendik değişim oluşturma sürecidir (Ertürk, 2017). Bireylerin ailede başlayan eğitimi, onları iyi birer vatandaşlar olarak hayata hazırlayan okulda devam etmektedir. Her ülkenin kendine göre belirlemiş olduğu hedefleri olduğundan eğitim süreci devletler, bireyler ve toplumlar için son derece önemlidir. Bireylere bilgi, beceri ve değerlerin aktarıldığı bu süreçte ders kitapları, eğitim öğretimin başat kaynaklarıdır. Bu nedenle bilim ve teknolojinin hızla ilerlediği günümüzde ders kitaplarının da bu değişime bağlı olarak kendini yenilemesi elzemdir. Kılıç (2019)'a göre eksik ya da hatalı hazırlanan kitaplar yanlış öğrenmelere sebep olacağından, ders kitaplarının içeriği hazırlanırken daha hassas ve itinalı davranılmalıdır. Bu doğrultuda öğrencilerin öğrendikleri bilgileri pekiştirmelerinde olumlu katkıları olan ders kitaplarının incelenmesi önemlidir. Literatüre bakıldığında ders kitaplarının incelendiği birçok çalışma yapılmış olsa da afetler konusunda bir eksiklik olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır;

Görsel açısından çalışmalar: (Şahin, 2014; Tokmak ve Aktaş, 2022).

Etkinlikler açısından: (Fidan, Çelen ve Hayır Kanat, 2018; Kaçar ve Taşkiran, 2020; Büken ve Artvinli, 2021)

Değer ve beceriler açısından: (Kuş, Merey ve Karatekin, 2013; Aydemir, 2017; Karacan, 2018; Demir ve Özyurt, 2021; Doğan ve Oruç, 2022; Uygun vd., 2022).

Harita kullanımı açısından: (Oruç ve Liman, 2012; Darakçı, 2016; Bekdemir ve Polat, 2016; Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerde harita becerileri (Aksoy ve Sönmez, 2018).

Öğretmen görüşleri açısından: Nalçacı, (2012); İncekara ve Karatepe, (2013);

Sarıca ve Sönmez, (2021); Deniz ve Sönmez (2022); Berat ve Candan (2022).

İçerik (konu) açısından: Topçu ve Karatekin, (2017); Uygun ve Ulu, (2018), Özdemir ve Gökçe, (2019), Osmanoglu ve Cantemür, (2020); Batmaz, (2022), çalışmalar mevcuttur bununla birlikte çevre okuryazarlığı ve afetlerle ilgili de çalışmalar mevcut bunlar; (Kılıç, 2019; Değirmenci, Kuzey ve Yetişensoy, 2019; Sözcü ve Aydınözü, 2019; Demir, 2022; Başbüyük ve Pala, 2023).

Ders kitapları üzerine yapılmış çalışmalara bakıldığında doğal afet konusunda sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte söz konusu çalışmaların sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programına yansıyor yansımadığına ilişkin herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bun nedenle yapılan bu çalışmanın alandaki önemli bir eksikliği dolduracağı düşünülmektedir.

2.2. Afet Türleri

Afet, toplulukların tehdit altında olduğu, genellikle yerel imkânlarla müdahalenin yetersiz kaldığı, ulusal kaynakların seferber edilmesi gerektiği, büyük can ve mal kayıplarına yol açan beklenmedik ve istenmedik durumlardır (Gökçe ve Tetik, 2012). Acil Durum Olayları Veri Tabanı olan EM-DAT, afetleri, önemli hasara, yıkıma ve insan acısına neden olan öngörülemeyen, genellikle ani olaylar olarak tanımlamakta ayrıca felaketlerin yerel kapasiteyi aşan, ulusal veya uluslararası düzeyde dış yardım talebini gerektiren durumlar veya olaylar olarak ifade etmektedir.

EM-DAT;

- 10 veya daha fazla can kaybı,
- 100 veya daha fazla etkilenen kişi,
- Olağanüstü hâl ilanı
- Uluslararası yardım çağrısı yapılması

Kriterlerinden en az birine sahip felaket için ülke düzeyinde insanı ve ekonomik kayıpları küresel olarak kaydeder (URL 3). Afetlerin günümüz dünya sorunlarında önemli bir yere sahip olmasında, Türkiye de dahil dünyanın farklı bölgelerinde görülme sıklıklarının artması ve sonuçlarının geniş çapta maddi, manevi hasar ve yıkıma neden olması gösterebilir (Özmen ve Gökçe, 2018).

Afetler, doğal ve beşerî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğal olaylar sonucu meydana gelenler deprem, sel, heyelan vb. iken insan kaynaklı olanlar ise nükleer, biyolojik, kimyasal, taşımacılık kazaları, endüstriyel kazalar, aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar,

göçmenler ve yerlerinden edilenler, savaşlar, siyasi, dini ve ekonomik eylemlerdir. Bazı durumlarda insan ve doğa unsurlarının ortaklaşa sebep olduğu doğal afetler de söz konusudur. Örneğin, hava koşulları sebebiyle iki uçağın çarpışmasıyla yüzlerce can ve mal kaybının yaşandığı bir afette insanın yanında doğal unsurların da etkisi vardır (Şahin ve Sipahioğlu, 2009; AFAD, 2023).

2.3. Doğal Afet ve Türleri

Doğal afetler toplumu sosyal ekonomik ve psikolojik olarak olumsuz yönde etkileyen, genelde oluşumu engellenemeyen, başladıktan sonra durdurulamayan, sosyal ve ekonomik yaşamı kısa sürede alt üst eden, çok sayıda can kaybına yol açan jeolojik-jeomorfolojik doğa olaylarının neden olduğu yıkımlardır (Özey, 2006; Torlak, 2021)

Doğal afetlerin ortak özellikleri şunlardır:

- ✓ Doğal kökenlidirler. Oluşumları tehlikeli olan doğa olaylarına dayanır.
- ✓ Bir kısmı ani meydana gelmekte, kısa sürmekte ve önlenememektedir.
- ✓ Ani meydana gelen uzun süre etkili olan doğal afetler de bulunmaktadır. Bunlar süre uzadıkça zararı da daha çok olmaktadır.
- ✓ Oluşumu ve etkileri aylar hatta yıllar sürebilir.
- ✓ Dünyanın tamamını etkileyebilecek etkisi binlerce yıl sürecektir doğal tehlikeler de bulunmaktadır.
- ✓ Atmosferik tehlikelerin büyük çoğunluğunu önlemek mümkün değilse de önceki bilgilerden faydalanılarak tahmin edilebilmekte bu açıdan gerekli tedbir alınarak zararı azaltılabilmektedir.
- ✓ Doğal olayların belirli aralıklarla küçük boyutlarda oluşmasının faydalı olduğu durumlar da vardır. Bu doğa olayları büyük afetlerin oluşmasını önlemektedir. Örneğin yoğun kar yağışının olması kuraklığı, don olayı bulaşıcı hastalıkları, yamaç hareketleri büyük heyelanları, yerkabuğundaki küçük enerji boşalmaları büyük depremleri, magma püskürmeleri ise volkan patlamalarını önlemektedir.
- ✓ Başka afetlerin oluşumuna etki edebilir.
- ✓ Kimi durumlarda doğal afetler bazı yerler ve insanlar için tehlikeli sonuçlar yaratsa da atmosfer için faydalı olabilmektedir.
- ✓ Etkileri ve hasarları hakkındaki bilgiler kesin bilgiler değildir.
- ✓ Bazı doğal afetlerin olumsuz sonuçlarını zamanla ortadan kaldırmak mümkünken bazıları mümkün değildir. Örneğin; böcek istilasının olumsuz sonucu tarımsal ürün

kayıbdır. Bu kayıp belirli bir zaman sonra telafi edilebilir bir kayıptır. Fakat bir deprem ya da selle yıkılan tarihi yapıların, antik kentlerin afetle birlikte yerle bir olup ortadan kalkması ülkelerin, toplumların maddi ve manevi güçlerini de yok etmektedir.

- ✓ Gerçekleştiği bölgeyi hem ekonomik hem sosyal ve psikolojik boyutlarda etkilemektedir.
- ✓ Etkileri ülkelerin ekonomik gücüne göre farklılaşmaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2009).

Araştırmanın konusu dahilinde dünya genelinde 31 çeşit doğal afet bulunmakta iken bunların 28'ini meteorolojik afetler oluşturmaktadır. Bu afetlerin görüldüğü yerler ve etkileri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin Türkiye için en büyük doğal afet deprem iken Güneydoğu Asya için Tsunami ve seller ciddi risk oluşturmaktadır. Örneğin Muson yağışları 2018 de Asya ülkelerinde sel afetine yol açarak binden fazla kişinin yaşamını yitirmesine neden muştur (URL 4). Bununla birlikte doğal afetler, oluşum hızına göre yavaş ve ani gelişen doğal afetler olmak üzere de ikiye ayrılır. Yavaş gelişen afetler içerisinde şiddetli soğuklar, kuraklık, kıtlık vb. yer alırken; ani gelişen doğal afetler de ise depremler, seller, su taşkınları, toprak kaymaları, kaya düşmeleri, çığ, fırtınalar, hortumlar, volkanlar, yangınlar vb. yer almaktadır (AFAD, 2023a).

1900'den 2022'ye kadar dünyada yaklaşık 25.000'in üzerinde doğal afet yaşanmış olsa da 2000'li yıllardan itibaren bu sayı artış göstermektedir (Usta, 2023). Önemli deprem kuşaklarından birinin üzerinde yer alan Türkiye'de de deprem başta olmak üzere birçok doğal afet yaşanmaktadır. Aşağıdaki tabloda Türkiye'nin doğa kaynaklı afet istatistikleri yer almaktadır.

Tablo 1. 2022 Doğal Afet İstatistiği

Tür	Adet
Deprem	21054
Heyelan	859
Sel su baskını	450
Kaya düşmesi	137
Çığ	18
Obruk oluşumu	13
Fırtına, dolu ağır kış şartları vb.	451

Kaynak: AFAD, 2023b

Tablo 1. 2022 doğal afet istatistiği incelendiğinde Türkiye’de bu afetler içerisinde depremlerin ilk sırada yer aldığı görülmektedir.

Tablo 2. 2023 Doğa Kaynaklı Olay İstatistikleri

Tür	Adet
Su Baskını	2028 (%39)
Orman Yangını	1711 (%32)
Deprem (4.0 üzeri)	830 (%16)
Heyelan	564 (%11)
Çığ / Aşırı kar yağışı	93 (%2)
Genel Toplam	5226

Kaynak: AFAD, 2024

Yukarıda verilen tablo verileri incelendiğinde 2023 doğa kaynaklı olaylar içerisinde en büyük payı su baskınlarının en az ise çığ /aşırı kar yağışı oluşturduğu görülmektedir. 2022 afet istatistiğinde deprem birinci sırada yer alırken 2023’te su baskınlarının olmasında bu dönemde sadece 4.0’ın üzerindeki depremlerin dikkate alınmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Şahin ve Sipahioğlu (2009)’na göre doğal afetler, oluşum nedenlerine ve hızlarına göre ikiye ayrılır.

Oluşum nedenlerine göre

- ✓ Yer Kökenli Doğal Afetler: Jeolojik ve Jeomorfolojik şekillere bağlı olarak oluşan afetler (deprem, volkanizma, tsunami vb.)
- ✓ Atmosfer Kökenli Doğal Afetler: Klimatolojik ve Meteorolojik kaynaklı oluşan afetler (iklim değişiklikleri, fırtına, dolu vb.)
- ✓ Biyolojik Doğal Afetler: Biyolojik tehlikeyle ilişkili olarak ortaya çıkan afetler (hastalık salgınları ve böcek istilaları vb.)

Oluşum hızlarına göre

- ✓ Yavaş Gelişen Doğal Afetler: Belirli bir zamanda yavaş meydana gelen afetler (iklim değişikliği, kuraklık, çölleşme vb.)
- ✓ Hızlı Gelişen Doğal Afetler: Oluşumu ani bir şekilde gerçekleşen afetler (deprem, yıldırım, tornado vb.)

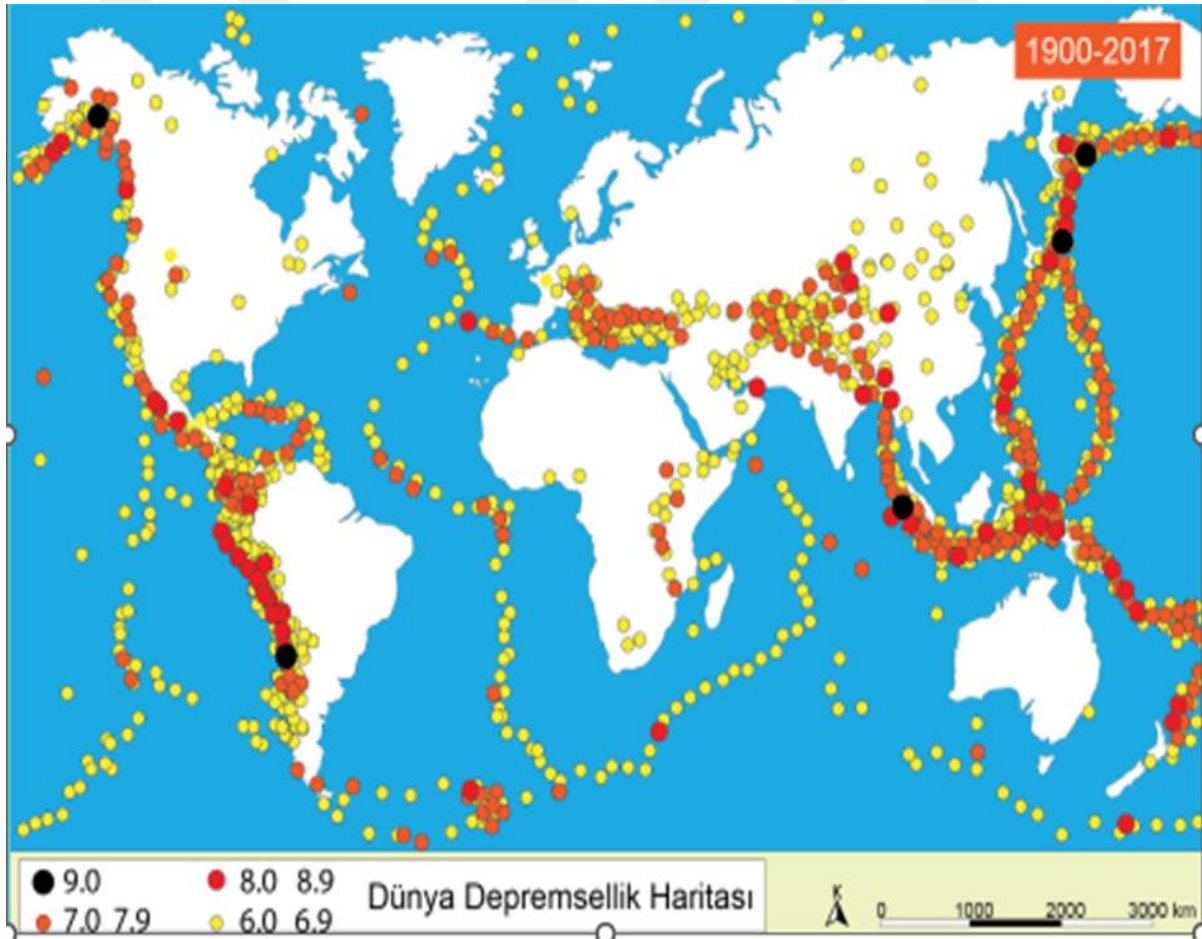
2.3.1.Yer Kökenli (Jeolojik / Jeomorfolojik) Doğal Afetler

Kaynağını, yerin derinliklerinden ve taşküreden alan doğal afetlerdir. Bunlar deprem, volkanizma, tsunami ve heyelan.

2.3.1.1. Deprem

Deprem, dünya genelinde etkili olan yeryüzünde en çok can ve mal kaybına sebep olan afetlerden biridir. (MEB,2019e). Deprem yer kabuğunda meydana gelen ani kırılmalar nedeniyle yeryüzünde oluşan sarsıntılar olarak tanımlanmaktadır (Zengin, 2021). Bu tanımda da belirtildiği gibi deprem kısa süreli salınım ve titreşim hareketleri olarak bilinmektedir. Doğal etkenlere bağlı olarak yer kabuğunda meydana gelmekte ve yerkürenin içinden kaynaklanan hareketlerin sebep olduğu kırılmalarla oluşmaktadır. Deprem dünyanın farklı bölgelerinde görülen ve oldukça yıkıcı sonuçlara sebep olan bir doğal afettir. Aşağıda görsel 1’de dünya depremsellik haritasına yer verilmiştir.

Görsel 1. Dünya Depremsellik Haritası (7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s,213)

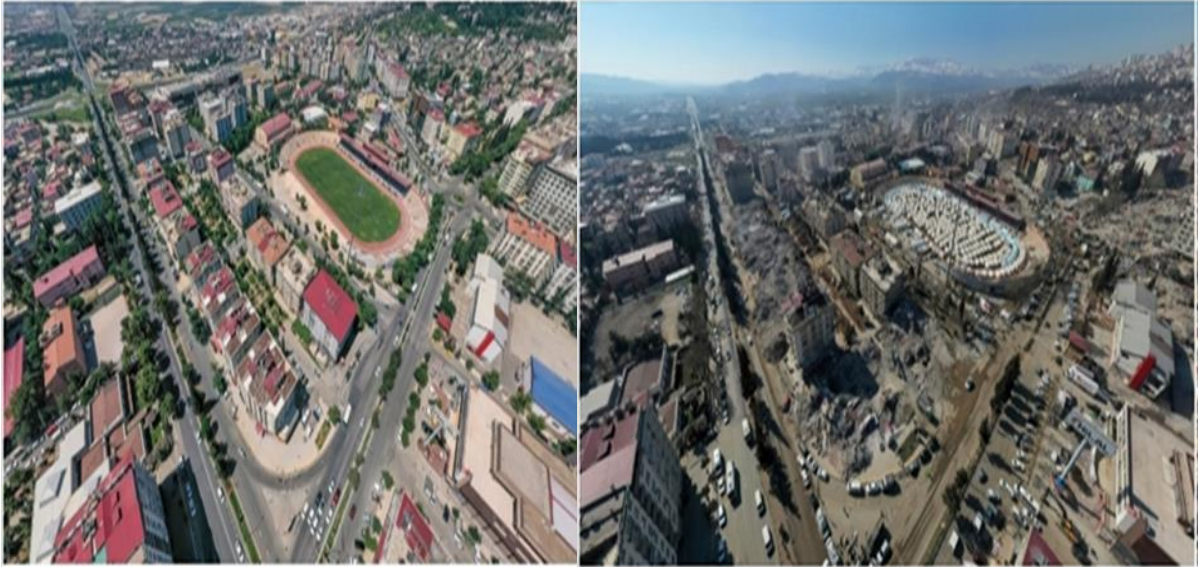
Depremler kendi içerisinde levhaların kaymasıyla oluşan tektonik; magmadaki hareketlenmelerle oluşan volkanik ve yeraltındaki mağara ve tünellerdeki karstik kayaçların çökmesiyle oluşan çökme depremler olmak üzere 3’e ayrılır. Bunlar içerisinde en fazla yıkıcı etkiye sahip olan ve tüm depremlerin (Türkiye’dekiler de dahil) yaklaşık %90’ını oluşturan

Görsel 3. 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi (URL 5)

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremine ait öncesi ve sonrası çekilen fotoğraflara görsel 4'te yer verilmiştir.

Görsel 4. Kahramanmaraş Depremi Öncesi Sonrası (URL 6)

Öncesi

Sonrası

Öncesi

Sonrası

Depremler, can kaybına sebep olduğu gibi ekonomik olarak da ciddi sonuçlara sebep olmaktadır. Örneğin Türkiye’de gerçekleşen 6 Şubat 2023 tarihli Kahramanmaraş merkezli deprem 50 binin üzerinde insanın ölmesine ve 104 milyar doları bulan bir ekonomik zarara sebep olmuştur (SBB, 2023). Sadece bir depremin dahi insanların psikolojisine, toplumun sosyolojisine ve ülke ekonomisine çok büyük zararlar verebildiği gerçeği göz önüne alındığında küçükten büyüğe herkesin bu konuda bilinçlendirilmesinin ne kadar önemli olduğu aşikardır. Deprem bölgesindeki 1.712.182 binadan neredeyse yarısının yıkılıp hasar görmesine rağmen, devletin yönlendirdiği TOKİ konutlarında hiçbir hasar meydana gelmemesi, depremin değil, insan kaynaklı hataların bu kadar büyük yıkıma yol açtığını açıkça gösteriyor (SBB, 2023). Bu bilgiden hareketle depremlerin zararlarının en aza indirilmesinde sağlam ve güvenilir bina yapımının önemli rol oynadığı yadsınamaz bir gerçektir.

2.3.1.2.Volkanizma

Yüksek sıcaklık ve basınç etkisiyle yerin içerisinde bulunan kayaçların erimesiyle yeryüzüne kadar ulaşmasına volkanizma denilmektedir. Yer kabuğunun altındaki magma, yer kabuğundaki kırıkları izleyerek katı, sıvı ve gaz halinde yüzeye ulaşarak değişik biçimlerde volkanlar oluşturur (MEB,2019e).

Görsel 5. Hawaii'deki Kilauea Yanardağının Patlaması (URL 7)

Volkanların oluşumunda da depremlerdeki gibi levha hareketleri etkili olmaktadır. Ülkemizdeki volkanlar genç kıvrımlı sıradağlar üzerinde yer almaktadır. Doğu Anadolu bölgesinde bulunan Ağrı, Süphan, Nemrut, Tendürek, İç Anadolu bölgesinde bulunan Erciyes, Hasan dağı, Karacadağ, Meke dağı ve Batı Anadolu bölgesinde bulunan Kula çevresindeki volkan konileri ülkemizin genç volkanlarını oluşturduğu bilinmektedir (Şahin ve Sipahioğlu, 2009).

2.3.1.3. Tsunami

“Tsu” (liman) ve “nami” (dalga) kelimelerinin birleşiminden oluşan ve deniz kıyılarında depremin ardından önemli bir felaket olarak görülen Tsunami, deniz tabanı altında bulunan fayın ani yer değiştirme yaparak okyanus üzerinde güçlü su dalgaları oluşturması olayı olarak tanımlanmaktadır (URL 8). Bugüne kadar yaşanmış en şiddetli tsunami, 15 Haziran 1896'da Japonya Sanriku da yaşanmış olup yaklaşık 26.000 insan boğularak ölmüştür (Bolt, 2008). Bu olaydan sonra tsunamileri sismik faaliyetlerle ilk ilişkilendirenler Japonlar olmuş ve 1941'de dünyanın ilk tsunami erken uyarı sistemi Japonya'nın Sendai kentinde kurulmuştur (URL 9). Aşağıda Tsunaminin yıkıcı etkisini gösteren görsele yer verilmiştir.

Görsel 6. Hindistan Chennai Kentinde Yaşanan Tsunami (URL 9)

Tsunamiler önce tek dalga halinde oluşmakta, kısa zaman içerisinde bu dalgalar hızla büyüyerek yayılmaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2009). Richter ölçeğine göre gücü en az 6,5 olan su altı depremlerinin, deprem dışında ise toprak kayması, volkanik patlama, deniz altı heyelanı ve kıyı kayalıklarının düşmesi gibi olayların tsunamileri sebep olmaktadır. Bu afetten en çok etkilenen ülkeler arasında Hindistan, Endonezya, Sri Lanka, Tayland ve Japonya, ilk sıralarda yer almaktadır (URL 8). Türkiye’de de 1999’da meydana gelen İzmit depremi sonrasında Marmara denizinde büyük tsunami dalgaları oluşmuştur (URL 10).

2.3.1.4. Heyelan

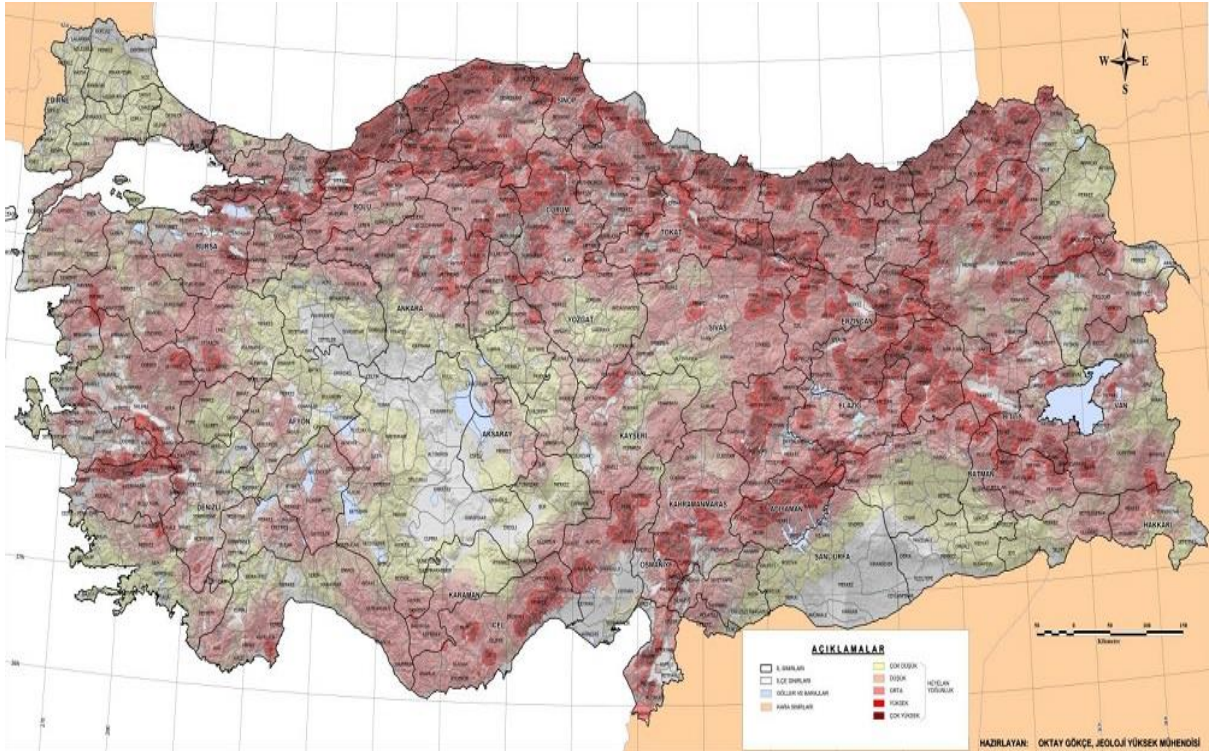
Heyelan (yer kayması), kayaçlardan, doğal kayalardan ya da topraktan oluşan malzemelerin yerçekiminin etkisiyle yerlerinden kopup yamaç boyu hareket ederek yer değiştirmesi olayı olarak tanımlanmaktadır (Şahin ve Sipahioğlu, 2009; Sözcü 2019). Heyelanların oluşumunda eğim, tektonik yapı (killi tabakalar), ana kayanın özelliği, suya doygunluğu ve bitki örtüsü etkili olmaktadır. Aşağıda görselde heyelana yer verilmiştir.

Görsel 7. Heyelandan Zarar Görmüş Karayolu (4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.82)

Maddi kayıplara, yaralanmalara ve ölümlere yol açan doğal afetlerden biri olan heyelanlar yeryüzünün eğimli ve tabakalı arazileri üzerinde oluşmaktadır (Karaçayır, 2022). Aşağıda görsel 8’de Türkiye heyelan yoğunluk haritasına yer verilmiştir.

Görsel 8. Türkiye Heyelan Yoğunluk Haritası (AFAD, 2024c)

2.3.2. Atmosfer Kökenli (Meteorolojik-Klimatolojik) Doğal Afetler

İklim ve hava olaylarıyla ilişkili olan doğal afetlerdir. Bunların içerisinde sel, çığ, kuraklık, orman yangınları bulunmaktadır.

2.3.2.1. Sel

Son yıllarda ülkemizdeki kırsal ve kentsel yerleşim alanlarında önemli risk faktörü olarak görülen doğal afet türlerinden biri olan seller bölgenin meteorolojik, topografik özellikleri ve insan faaliyetlerinin etkisi sonucu ortaya çıkarak çevresine zarar veren doğa olayıdır (Tercan, 2018). Aşırı yağışlar sel oluşumunun temel nedeni olarak görülse de bunun dışında bölgenin jeolojik ve jeomorfolojik koşulları, yanlış arazi kullanımı, orman alanlarının yok edilmesi, tarım alanlarının büyümesi, dere yataklarının kontrolsüz kullanımı, inşaat hafriyatı çalışmaları, denetimsiz konut yapımı gibi doğa ve hidrolojik dengenin bozulmasına yol açan faaliyetler de etkili olmaktadır (Tercan, 2018; Zengin, 2021). Aşağıda görselde sel afetine yer verilmiştir.

Görsel 9. Bartın’da Yaşanan Sel Afeti (URL 11)

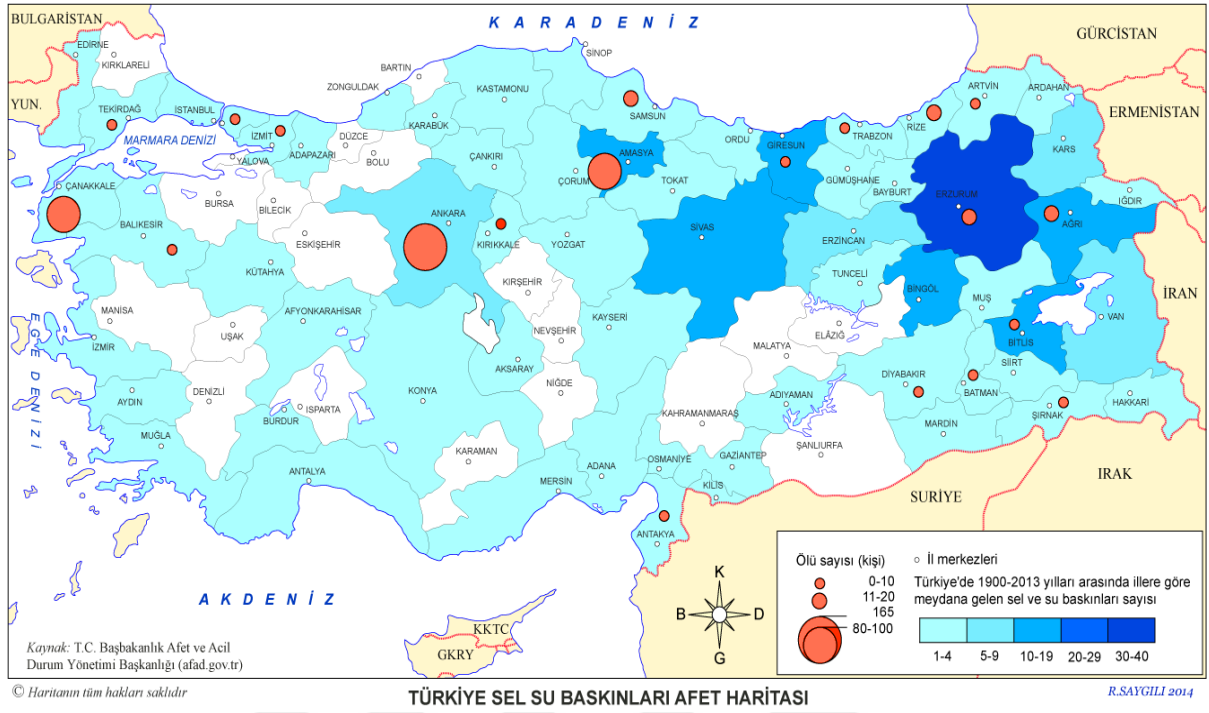
Aşağıdaki görselde Kastamonu’nun Bozkurt ilçesinde 11 Ağustos 2021 meydana gelen aşırı yağışlar sonrası Ezine Çayı’nın taşmasına ait görselle yer verilmiştir.

Görsel 10. Kastamonu’da Yaşanan Sel Afeti (URL 12)

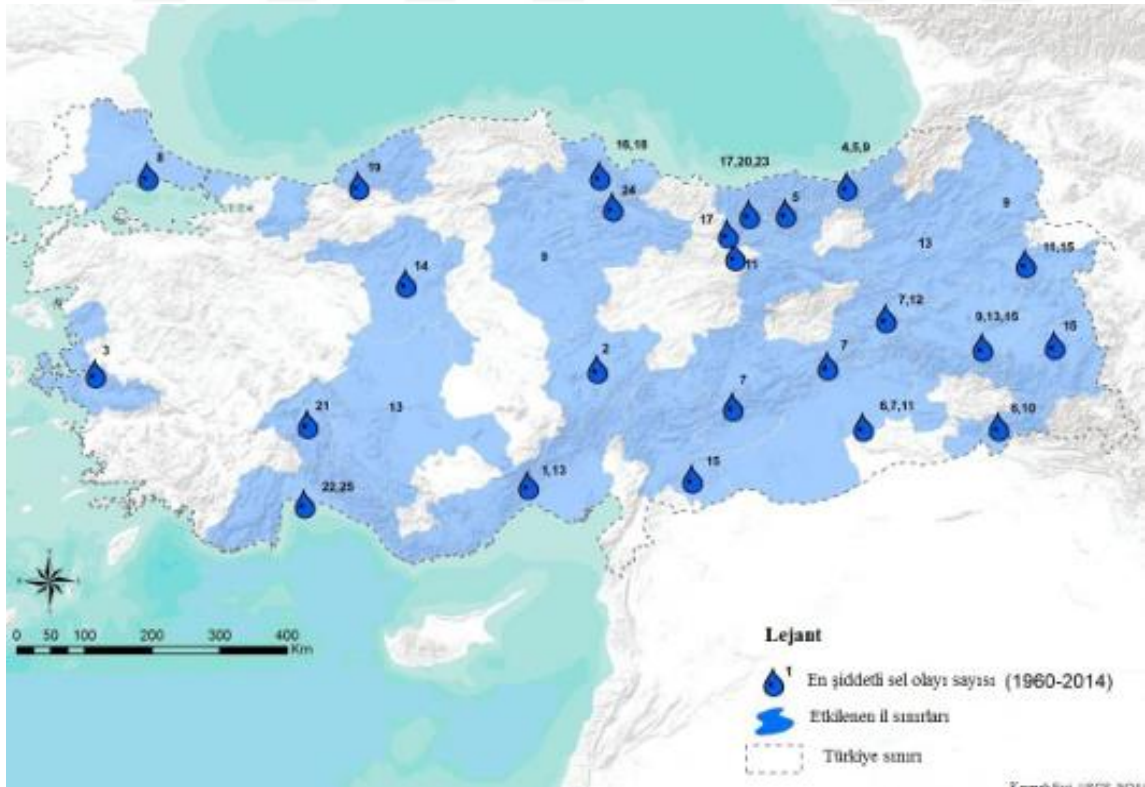

Türkiye’de ani sıcaklıkların birden başlaması kar erimelerine neden olmakta, bununla birlikte ilkbahar, yaz yağışlarındaki artışla seller meydana gelmekte ve oluştuğu bölgede çeşitli hasarlara yol açmaktadır (Kısa, 2019). Sel afetinin zararları sadece su baskınlarıyla kalmayıp çok farklı zararları bulunmaktadır. Hızlı bir şekilde akan su kütlesiyle taşınan malzeme çarptığı canlı cansız tüm varlıkları kısmen ya da tamamen tahrip etmekte hatta yok etmektedir. Yukarıdan aşağıya doğru akan seller toprağı başka yerlere taşıyarak erozyon etkisi oluşturmaktadır. Türkiye’de seller etkili bir şekilde görülmektedir. Aşağıdaki görselde Türkiye sel su baskınları afet haritasına yer verilmiştir.

Görsel 11. Türkiye Sel Su Baskınları Afet Haritası

Görsel 12. Türkiye'de 1960-2014 Yıllarında En Şiddetli Sel Tehlikesi Haritası (Koç ve Thieken, 2016)

Görsel 12’de verilen haritaya baktığımızda 1960 ile 2014 yılları arasında Türkiye’de yaşanan en şiddetli sel olayının topografik yapısı ve meteorolojik özellikleri sebebi ile Doğu Karadeniz’de olduğu görülmektedir.

2.3.2.2. Çığ

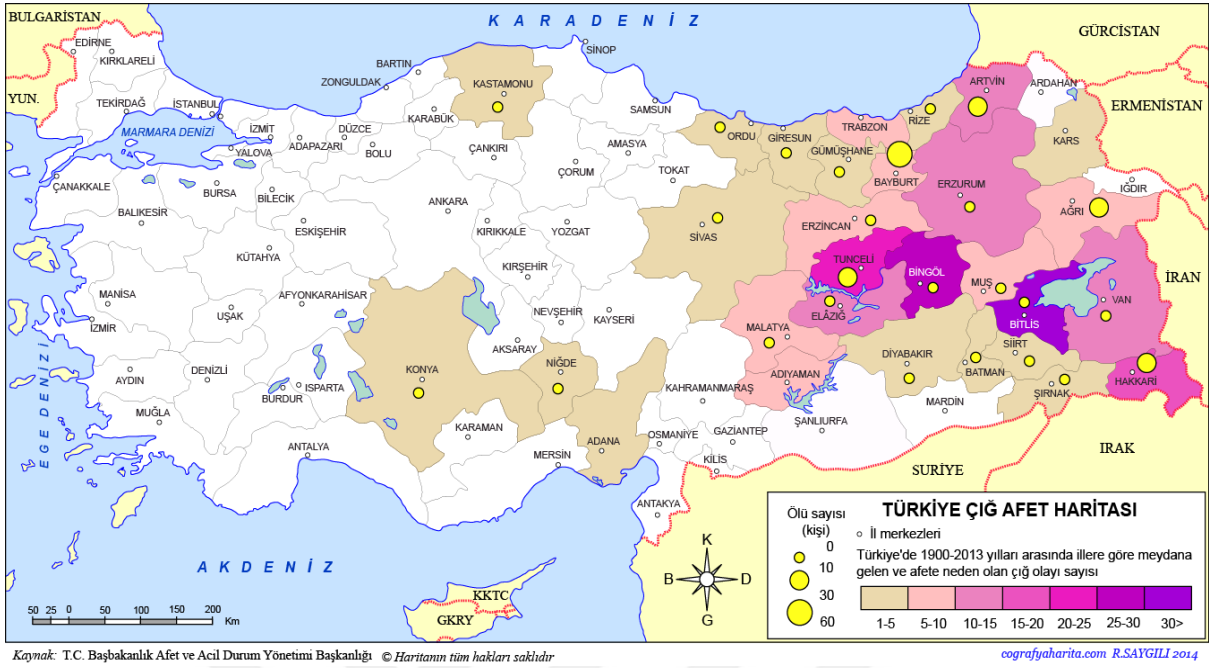
Dağ yamacı ve eğimli sahalarda biriken kar kütlelerinin titreşimle veya tetikleyici unsurla yukarıdan aşağıya doğru koparak kayması ve yuvarlanması sonucu oluşan doğal afetlerdendir (Kılıç, 2019).

Görsel 13. Çığ (5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.82)

Çığ genellikle orman örtüsünden yoksun dağlık ve engebeli yüksek ve eğimli alanlarda yerleşim alanlarından uzak insan faaliyetlerinin çok etkili olmadığı sahalarda görülmektedir (Şahin ve Sipahioğlu, 2009; Kadioğlu, 2018). Aşağıda görsel 14’te Türkiye’nin çığ afet haritasına ait görsele yer verilmiştir.

Görsel 14. Türkiye Çığ Afet Haritası (URL 13)

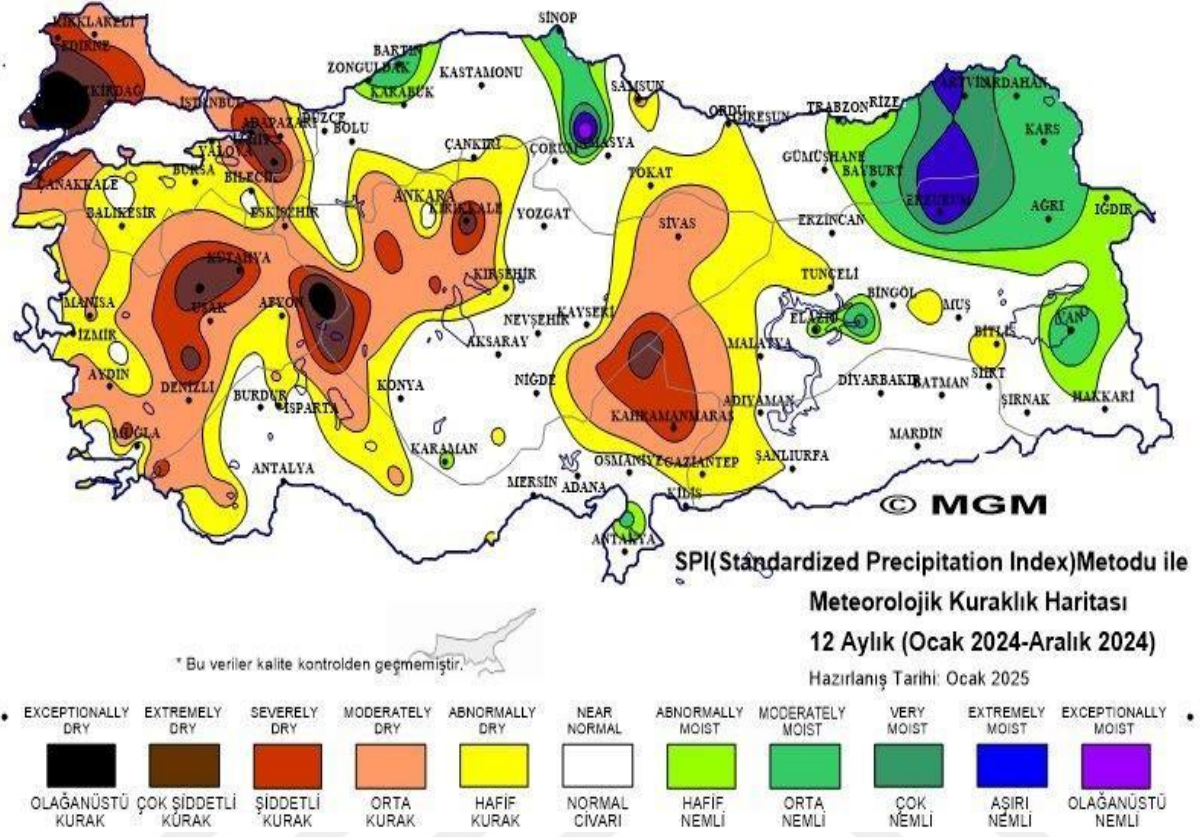

Görsel 14 incelendiğinde ülkemizde çığ olayının en çok görüldüğü yerler arasında kuzey, kuzeydoğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin dağlık, engebeli ve eğimli sahalar olduğu görülmektedir.

2.3.2.3. Kuraklık

Kuraklık; yağışların kayda alınan değerlerin normal düzeyin altına düşmesiyle birlikte hidrolojik dengenin bozulması sonucuyla arazi ve kaynak üretiminin olumsuz etkilenmesine sebep olan kısaca su kaynaklarının yetersiz kalması sonucu ortaya çıkan su sıkıntısı olarak da tanımlanan meteorolojik kökenli doğal afettir (Demirdelen, 2020). Kuraklık, meydana geldiği bölgede hava, su ve toprak üzerinde olumsuz etkileri bulunan çok yavaş ve belirli süreçte gelişerek oluşmakta, süresi uzadıkça sonuçları da tehlikeli boyutlara erişmektedir. Kuraklığın; insan ve insan etkinliklerinin su kaynaklarına bağımlılığı sebebiyle toplum üzerinde üretimde düşüklük, yetersiz beslenme, kıtlık, açlık ve buna bağlı yaşanan kayıplar gibi önemli etkileri bulunmaktadır (Kapusuzoğlu, 2022). Aşırı yağış ne kadar olumsuz sonuçlar ortaya çıkarıyorsa yağış eksikliğiyle birlikte suyun azlığı da olumsuz sonuçlara sebep olmaktadır. Kuraklık olduğunu anlamak için yağış, dere ve nehirdeki akış, yer altı su seviyesi ve bunlarla birlikte kuraklık indeksleri takip edilmelidir (Kadıoğlu, 2018). Aşağıda görselde Türkiye'nin Standart Yağış İndeksi (SPI) ile hazırlanan 2024 yılı kuraklık haritası verilmiştir.

Görsel 15. Standart Yağış İndeksi (SPI) ile 2024 Yılı İçin Hazırlanan Kuraklık Haritası
Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM, 2025)

Türkiye'nin 2024 yılına ait Standart Yağış İndeksi (SPI)'ne göre yapılan 12 aylık meteorolojik kuraklık haritasına göre meteorolojik kuraklığın etkili olduğu bölgeler aşağıdadır.

- ✓ Marmara Bölgesi'nde Bilecik, Balıkesir (Gönen) ve çevreleri hariç tamamında,
- ✓ Ege Bölgesi'nde İzmir (Dikili, Seferihisar, Çeşme ve Ödemiş), Muğla ve çevreleri hariç tamamında,
- ✓ Akdeniz Bölgesi'nde Antalya (Elmalı), Isparta, Mersin (Silifke), Kahramanmaraş ve çevrelerinde,
- ✓ İç Anadolu Bölgesi'nde Ankara (Polatlı ve Beypazarı), Kırıkkale, Eskişehir, Konya (Akşehir, Kulu, Ereğli, Hadim ve Ilgın), Kırşehir, Sivas, Kayseri (Sarız ve Develi) ve çevrelerinde,
- ✓ Karadeniz Bölgesi'nde Samsun, Ordu, Giresun (Şebinkarahisar), Tokat ve çevrelerinde,
- ✓ Doğu Anadolu Bölgesi'nde Tunceli, Bingöl (Solhan), Bitlis ve çevrelerinde,
- ✓ Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Gaziantep ve çevresinde (MGM, 2025).

2.3.2.4. Orman Yangınları

Ormanlar dünyanın en önemli doğal kaynaklarından birisidir. Canlılar için uygun yaşam ortamı sağlamada mühim yeri bulunan ormanlar doğal çevre ve dengenin korunmasında da önemli bir etkidir. Yangınlarla var olan doğal denge bozulmakta ve ormanda yaşayan canlı türleri yok olmaktadır. Şahin ve Sipahioğlu (2009)'na göre orman yangınlarında, yıldırımlar, kuraklık, rüzgarlarla birbirine sürtünen kuru dalların etkisi, yere atılan cam parçaları, izmaritler, terör veya ekonomik amaçlı arsa açma gibi faaliyetler orman yangınının en önemli sebeplerindendir. Aşağıda orman yangını görseline yer verilmiştir.

Görsel 16. Orman Yangını (AFAD, 2024d)

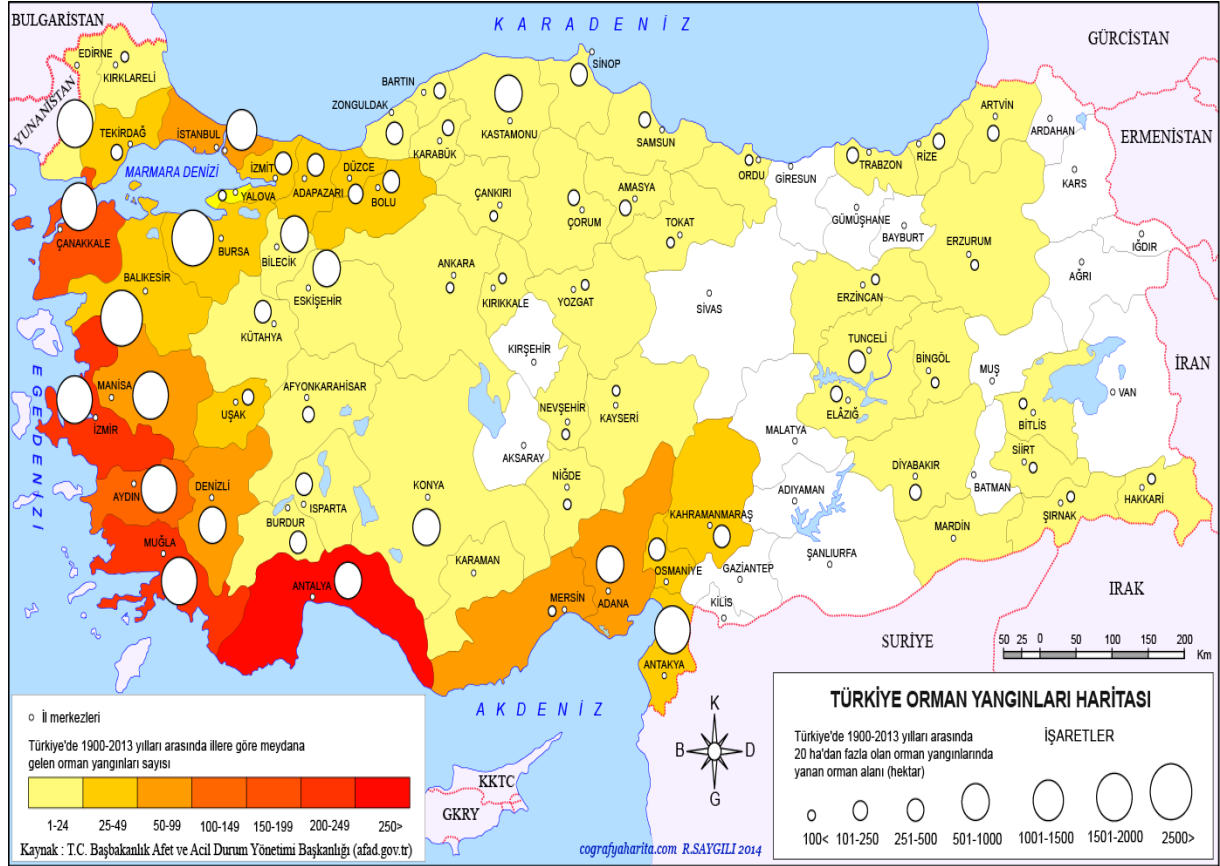
Orman yangınlarının zararları şunlardır:

- Biyolojik çeşitlilik zarar görür.
- Ormanlarda yaşayan canlıların yaşam alanları yok olur.
- Canlı cansız örtünün yok olmasıyla erozyon, sel- taşkın ve hava kirliliği gibi doğal afetlerin sayısında hızında artış görülür.

- İklim sisteminde (sıcaklık, rüzgâr, nem ve yağışa doğrudan etki ederek) bozulmalar görülür.
- Orman ve orman ürünlerine dayalı turizm, sağlık, spor, avcılık gibi sektörler olumsuz yönde etkilenir (AFAD,2024d).

Aşağıdaki görselde Türkiye orman yangınları haritasına yer verilmiştir.

Görsel 17. Türkiye Orman Yangınları Haritası (URL 13)

Yukarıda görselde verilen Türkiye orman yangınları haritası incelendiğinde Türkiye genelinde en fazla orman yangınlarının Akdeniz bölgesinin orta ve batı kıyı bölgeleri ile Ege bölgesinin kıyı kesimlerinde olduğu görülmektedir.

Görsel 18. Orman Yangınlarından Sonra Yok Olan Orman Alanı (URL14)

Görsel 19. Orman Yangınlarından Sonra Ağaçlandırma Çalışmaları (URL 14)

Yukarıda verilen görseller incelendiğinde orman yangınından büyük hasar görmüş bölgeye ait afet öncesi sonrası fotoğraflara bakıldığında ağaçlandırmanın ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır.

2.4. Sosyal Bilgiler ve Doğal Afet İlişkisi

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş disiplinler arası ders programı olarak tanımlanmaktadır (Bilgili, 2009). Bu doğrultuda sosyal bilgiler dersi öğrencilerin sosyal yaşama uyum sağlaması açısından ve sosyal sorunları çözmek için ihtiyaç duyacağı bilgi beceri ve davranışları kazandırması bakımından önemli görülmektedir. Doğal afetler de ortaya çıktığı toplumun sosyal ve fiziksel yaşamını etkilediği için sosyal bilgiler dersleriyle ilişkilendirilir.

Doğal afetlerle ilgili yapılmış çalışmalara bakıldığında,

İçerik analizi: (Altay, 2018),

Kavram öğretimi: Turan ve Kartal, 2012,

Görüş ve farkındalık: Ursavaş, 2016; Torlak, 2021; Zengin, 2021,

Durum tespiti: Karataş, 2011; Tokcan ve Yiter 2017; Gençoğlu, 2019; Karakuş, 2019; Kılıç, 2019; Kısa, 2019; Sözcü, 2019; Demirdelen, 2020; Karaçayır, 2022.

Sosyal bilgiler ders kitaplarıyla doğal afet eğitimi üzerine çalışmanın sınırlı olduğu genelde öğretmen öğrenci görüşleri alındığı ya da başarı ve algıları, farkındalıkları ölçülmek istenmiştir. Doğal afet eğitiminde sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi oluşan bu boşluğu dolduracağı düşünülmektedir. Doğal afetlerin sosyal bilgiler ders kitaplarına nasıl yansıdığını tespit etmek için sosyal bilgiler ders kitapları, sosyal bilgiler öğretim programı ve doğal afetler üzerine alanda yapılan akademik çalışmalar incelenmiştir.

2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının özel amaçlarından bazıları doğal afetler ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu program ile öğrencilerin;

- ✓ Yaşadığı çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyarak insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekânı algılama becerilerini geliştirmeleri,
- ✓ Katılımın önemine inanmaları, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için görüşler belirtmeleri,
- ✓ Ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermeleri, amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

Eğitim programları, eğitimi alan kişilerin davranış kurallarından öğrenme ve öğretme faaliyetlerine kadar çalışmalara kılavuzluk etmede ve Milli eğitim temel politikalarının hayata geçirilmesinde araç rolü üstlenmektedir. Bu doğrultuda uygulanan eğitim programları

bilim ve teknolojideki ilerlemelere, değişen dünya ve sosyal şartlarına göre yeniden şekillenmekte ve geliştirilmektedir (Özdemir, 2015). Bu bağlamda ülkemizde bütüncül eğitim yaklaşım temelinde geliştirilen 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde kavramsal beceriler, alan becerileri, okuryazarlık becerileri, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile eğilim ve değerler bir bütün halinde ele alınarak öğrencilerin çok yönlü gelişiminin desteklenmesi amaçlanmıştır. Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler ve Yansıtıcı Araştırma Olarak Sosyal Bilgiler öğretim yaklaşımları temel alınarak öğrenme sürecinin etkili uygulanması amacıyla konu içeriğinde sadeleştirilmeye gidilmiştir (MEB, 2024a).

2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- ✓ Yaşadığı çevrenin ve ülkemizin doğal çevre özelliklerini tanımaları, doğa ve insan arasındaki etkileşimi çözümlemeleri doğal kaynakları koruma sorumluluğuna sahip olmaları,
- ✓ Sürdürülebilir bir yaşam için yerelden küresele insanın doğal ve beşerî çevre etkileşimini sorgulamaları,
- ✓ Ülkemizin bölgesel ve küresel sorunların çözümünde üstendiği rolün önemini yorumlamaları,
- ✓ Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngöründe bulunmaları amaçlanmaktadır (MEB, 2024a).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının özel amaçları içerisinde yer alan bu maddelerin sosyal bilgiler ve doğal afetlerle bağlantılı olduğu görülmektedir. Bu amaçların, bireyin yaşadığı sosyal/doğal çevreyi tanımasına, doğal çevreye/afetlere karşı duyarlı olmasına, kişisel ve toplumsal sorunlara çözüm üretecek fikirler ortaya koymasına, ülkesinde ve dünyada yaşanan sorunlara karşı duyarlılık göstermesine ve katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.5. İlgili Çalışmalar

2.5.1. Yurtiçi Çalışmalar

Ursavaş (2016) *“Ortaokul sosyal bilgiler programında yer alan doğal afetler konularına yönelik öğrencilerin farkındalık, bilinç düzeyleri ve görüşlerinin incelenmesi”* adlı yüksek lisans tezinde, Burdur il merkezinde bulunan öğrencilerin farkındalık bilinç düzeyleriyle doğal afet hakkında yeterli bilince sahip olup olmadıklarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Ursavaş’ın 13 ortaokulda tarama modelini kullanarak yaptığı çalışmasında elde

ettiği sonuçlara göre öğrencilerin ülke çapında ve uluslararası afetlerle ilgili projeler farkındalığında eksikliklerinin olduğunu, yine afete hazırlık çalışmalarında öğrencilerin ve öğrencilerin gözünde çevresindeki insanların da yeteri kadar afete hazırlıklı olmadığı görülmüştür.

Değirmenci vd., (2019) *“Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Bilinci ve Eğitimi”* adlı araştırmalarında sosyal bilgiler ders kitaplarının afet bilinci ve eğitimi açısından incelenmesini amaçladıkları çalışmada 4-7. sınıflar sosyal bilgiler ders kitaplarında bulunan metin ifadelerini ve görselleri doküman incelemesi desenini kullanarak incelemiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerin 4. 5. ve 6. sınıf düzeyinde genellikle insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alırken, 7. sınıfta küresel bağlantılar öğrenme alanında olduğunu tespit etmişlerdir

Sapsağlam, (2019). *“Okul öncesi dönem çocuklarında doğal afet farkındalığı”* adlı araştırmasında okul öncesi dönemdeki çocukların doğal afetlere ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin incelenmesini amaçlamıştır. Kesitsel tarama yöntemi ve içerik analizinin kullanıldığı çalışmaya resmi bir anaokulunda eğitimlerini sürdüren üç, dört ve beş yaş gruplarından oluşan 110 çocuk katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; çocukların yaşlarının büyümesiyle birlikte doğal afetler hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeylerinde artış olduğu görülmüştür.

Sözcü, (2019) *“Öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi”* adlı doktora tezinde sosyal bilgiler, fen bilgisi ve sınıf öğretmenliğinin 4.sınıflarında öğrenim gören öğretmen adaylarının düzeylerini belirlemeyi ve doğal afet okuryazarlığını oluşturan çeşitli bileşenler üzerinde çeşitli değişkenlerin etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Nicel araştırma yöntemlerinden tarama modelinin kullanıldığı çalışmanın örneklemini, 8 farklı üniversitenin sosyal bilgiler, fen bilgisi ve sınıf öğretmenliği bölümlerinde okuyan toplam 1218 4.sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmacının çalışmasından elde ettiği bulgulara göre: öğretmen adaylarının doğal afet bilgi ve davranışları orta düzeyde, duyuşsal eğilimleri ve genel doğal afet okuryazarlığı kısmen yüksek düzeyde, akademik başarısı yüksek, kendisi veya yakını doğal afeti yaşamış, doğal afet dersi alan ve faaliyetlerine katılan öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Doğal afetlerin öğretmenliğin tüm branşlarında ders olarak yer alması, simülasyon eğitimi ve kulüplerin kurulmasını öneri olarak sunmuştur.

Kısa (2019) *“2018 Sosyal bilgiler öğretim planına uygun (4.5.7sınıflara) doğal afetler konusunda etkinlik önerileri”* adlı yüksek lisans tezinde doğal afetlerin öğretilmesinde ders kitapların etkinlik önerilerinin neler olduğunu tespit etmeyi amaçladığı çalışmasında

yöntem olarak nitel araştırma yöntemi ve doküman incelemesinden faydalanmıştır. Kısa'nın araştırmasında elde ettiği sonuçlara göre sosyal bilgiler ders kitaplarının programa uygun olduğu ve doğal afetlere daha çok yer verildiği görülmektedir.

Gençoğlu, (2019) *“6.sınıf öğrencilerinin doğal afetlere yönelik bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (KİT) yoluyla incelenmesi”* adlı yüksek lisans tezinde kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla 6.sınıf öğrencilerinin doğal afetlere yönelik bilişsel yapılarını ortaya koymayı amaçladığı araştırmasında tarama modelinde betimsel araştırma kullanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kayseri’de 4 ortaokulda 6.sınıfta okuyan 300 öğrenci oluşturmuştur. KİT oluşturulurken doğal afetlerle ilgili 8 anahtar kavram (deprem, sel, kuraklık, erozyon, heyelan, çığ, orman yangını, tsunami) kullanılmıştır. Gençoğlu’nun çalışmasından elde ettiği verilere göre kelime ilişkilendirme testinin kavram yanlışlarını tespit etmede ve bilişsel yapıyı ortaya çıkarmada etkili bir teknik olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Torlak (2021) *“Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afete yönelik farkındalıklarının incelenmesi”* adlı yüksek lisans tezinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetler konusunda yeterli farkındalığa sahip olup olmadığını tespit etmek ve afet bilincinin farkındalığına katkıda bulunmak amacıyla yaptığı araştırmanın çalışma grubunu Gazi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği 4.sınıfta okumakta olan 40 öğretmen adayı oluşturmuştur. Torlak’ın nitel araştırma desenlerinden olgu bilim deseni kullanarak yaptığı çalışmasında katılımcılara açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme uygulanmış ve öğretmen adaylarının afet türleriyle ilgili bilgi eksiklikleri olduğu, bilgilerini davranışa dönüştürebilme seviyelerinin düşük olduğu, sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afetle ilgili konuları yeterli bulmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Afet eğitimlerinin niteliğinin artırılması, uzman kadroların oluşturulması ve doğal afetlerin öğretmenliğin tüm branşlarında ders olarak yer alması öneri olarak sunulmuştur.

Zengin (2021) *“Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik görüşlerinin incelenmesi”* adlı yüksek lisans tez çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden kuram oluşturma desenini kullanarak çalışmıştır. Zengin’in Amasya Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliği mezunu ve halen öğrenim gören 23 öğretmen adayıyla yaptığı çalışmasından elde ettiği araştırma sonucuna göre doğal afet bilincinin ülkemizde yeterince oluşmadığı ders müfredatının ve öğretmenlerin afet bilincine yeterince sahip olmadığı, bu sebepten de öğrencilerin afet bilinç düzeyinin gelişmediği ifade edilmiştir.

Demirhan (2021) *“Sosyal bilgiler dersinde afet eğitimi ve yönetimine ilişkin öğretmen görüşleri”* adlı yüksek lisans tezinde deprem konusunu ele alarak afet eğitimi ve yönetimine

yönelik öğretmen görüşlerini belirlemeye çalıştığı araştırmasında nitel araştırma yöntemini kullanarak verilerini betimsel analizle çözümlemiştir. Araştırmanın verileri Elazığ'da 3 okulda görev yapan 12 sosyal bilgiler öğretmeniyle yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde ettiği sonuçlara göre, araştırmaya dahil olan öğretmenlerin en çok anlatım yöntemini ve akıllı tahtayı kullandıkları, ders kitabında afet konusuna yeterince yer verilmediği ve ders sayısının artırılması, uygulamalı eğitimin ağırlıklı olması gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Karaçayır, (2022) *“Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde doğal afetlerin hareketli infografikler ile öğretiminin öğrenci başarısına ve dersin tutumuna etkisi”* adlı yüksek lisans tezinde doğal afetler konusunda hareketli infografik kullanımının öğrencinin başarı ve tutumuna etkisinin olup olmadığını araştırmayı amaçladığı araştırmasında nicel araştırma yöntemi ve deneysel desen kullanmıştır. Karaçayır'ın Sivas'ta deney ve kontrol gruplarıyla yaptığı araştırma sonucuna göre hareketli infografiklerin öğrencilerin başarılarını artırdığını ifade etmiştir.

Başıbüyük ve Pala, (2023) *“Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretim programları kazanımlarının afet eğitimi açısından incelenmesi”* adlı çalışmalarında hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya derslerinin afet eğitimi bakımından incelenmesini amaçladıkları çalışmada yöntem olarak doküman incelemesini kullanmışlardır. Araştırmanın sonucunda incelenen öğretim programları içerisinde afet eğitime yönelik en fazla kazanımın coğrafya dersi öğretim programında yer aldığını ve afet eğitimi içeren kazanımlarda genellikle sınıf seviyeleri yükseldikçe bilişsel alanın daha üst basamaklara yer verildiğine ulaşmışlardır.

Sarıkoca ve Topçu, (2024) *“Sosyal bilgiler ve doğal afetler”* adlı araştırmalarında doğal afetler konusunun sosyal bilgiler öğretim programına ve ders kitaplarına nasıl yansındığını tespit ederek varsa eksiklikler konusunda somut çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır. Çalışma grubunu 4, 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının oluşturduğu araştırmada doküman incelemesi tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarında doğal afetler konusunda öğretim programının yeterli olduğu, ders kitaplarının da kazanım, beceri ve değerler açısından sosyal bilgiler dersi öğretim programına uygun şekilde hazırlandığı tespit edilmiş, ders kitaplarında en fazla deprem olmak kaydıyla doğal afetlere tüm sınıf düzeyinde yer verilse de 6 ve 7. sınıfta bu durumun daha sınırlı olduğuna ulaşılmıştır.

Hızarcı, (2024) *“2004 Fen ve Teknoloji, 2013 ve 2018 Fen Bilimleri dersi öğretim programlarının doğal afet okuryazarlığı boyutlarını kapsayıcılığı açısından analizi ve karşılaştırılması”* adlı yüksek lisans tezinde Fen bilimleri dersi programlarının (2004, 2013,

2018) doğal afet okuryazarlığının kapsayıcılığı bakımından karşılaştırılmasını amaçladığı çalışmasında nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizini kullanmıştır. Araştırmacının elde ettiği bulgular sonucunda tüm müfredatta 76 kazanımın doğal afet okuryazarlığıyla ilgili olduğu ve bilgi boyutunda olduğu, davranış ve tutum boyutunun az olduğunu, 2004 Fen ve Teknoloji müfredatının 2013 ve 2018 müfredatlarına göre doğal afet okuryazarlığı boyutunun daha kapsayıcı olduğunu belirtmiştir.

2.5.2. Yurtdışı Çalışmalar

Priyowidodo & Jandy Luik (2013) *“Pacitan, Endonezya’daki kıyı toplumlarına afet zararlarını azaltma okuryazarlığının iletilmesi”* adlı çalışmalarında afet okuryazarlığında uygun iletişim yöntemlerini sağlama çabasının bir parçası olarak, kıyı toplumlarının bilgi düzeyleri ve iletişim ihtiyaçlarıyla ilgili ilk elden bilgi sağlamak için gerçekleştirmiştir. Pacitan’da farklı geçmişlere sahip balıkçı, yerel satıcı, çiftçi, öğretmen, devlet memuru ve gençlerden oluşan 170 katılımcıya bilgi düzeyleri ve iletişim ihtiyaçlarını ölçmek için 26 sorudan oluşan anket uygulanmıştır. Araştırmanın bulgularından elden edilen sonuçlara göre bölge halkının tsunami hakkındaki bilgi düzeyinin yetersiz olduğu ayrıca katılımcıların kendilerine daha geniş bilgi verilmesi için interaktif öğrenme ortamına ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir.

Cvetkoviç, & Stanisic, (2015) *“Ortaokul öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilgileri ile demografik ve çevresel faktörler arasındaki ilişki”* adlı çalışmalarında öğrencilerin doğal afete ilişkin algıları demografik (cinsiyet, yaş) özellikleri ve çevresel faktörler (aile, okul, medya) arasındaki bağlantıyı incelemişlerdir. Araştırmaya Belgrat şehrindeki ortaokulda öğrenim gören 3.063 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerle görüşme yöntemi kullanmışlardır. Öğrencilerin okuldaki ve aile içindeki eğitimlerinin doğal afete ilişkin algılarını etkilediği sonucuna varılmış. Araştırmacılar, Sırbistan’da doğal afetler eğitimindeki belirgin eksikliği göz önüne alındığında çalışma sonuçlarının eğitim politikaları için kullanılmasının yararlı olacağını önermişlerdir.

Rahim & Wu, (2015) *“Afet önleme okuryazarlığı: Tayvanlı öğrencilerin deprem felaketine ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarının değerlendirilmesi”* adlı çalışmalarında afet önleme çerçevesinin uygulanmasının Tayvan’ın afet eğitiminde rol oynayıp oynamadığını değerlendirmek amacıyla bilgi, beceri, tutum bölümlerinden oluşan anket verileri kullanılmıştır. Öğrencilerin deprem hakkındaki bilgilerini, deprem tehlikesine karşı önleme ve yanıt becerilerini ve depreme karşı tutumlarını ölçmektedir. Araştırma dağlık ve deprem

riski olan bölgede bulunan bir okuldan 1-6 sınıfta olan random olarak seçilen 30 öğrenciye uygulanmıştır. Rahim ve Wu'nun çalışmasından elde ettiği bulgulara göre; Tayvanlı genç öğrencilerin ilkokuldan itibaren deprem hakkında gerekli bilgileri ve afet meydana geldiğinde uygun şekilde hareket etme ve tepki verme becerilerini öğrenmek üzere eğitildiğini yansıtmaktadır. Dünyanın depreme yatkın diğer bölgeleriyle karşılaştırma yapıldığında Tayvan'da depreme hazırlıklılığın gelişimi ders kitapları aracılığıyla sadece afetlerin oluşumunu ve doğal süreçlerini öğretmeye odaklanmakla kalmıyor aynı zamanda öğrencileri doğal afetlere uygun temel becerilerle donatmayı da amaçlamaktadır. Sonuç olarak Tayvan'daki afet eğitimi depreme hazırlığın hala sorunlu olduğu bölgeler için model olarak kullanılabilir önerisini getirmiştir.

Chung & Yen, (2016) *“Okul yöneticileri ve öğretmenler arasında afet önleme okuryazarlığı: Tayvan’da afet önleme ve kampüs ağı dağıtım ve deney planı üzerine bir çalışma”* adlı çalışma yapmışlardır. Tayvan, yüksek riskli doğal afet bölgesinde bulunmaktadır. Kampüste afet önleme eğitiminin önemi doğal afetlerin genellikle okul zamanında ortaya çıkmasından dolayı artmaktadır. Okul yöneticileri, öğretmenlerin ve öğrencilerin afet önleme eğitimindeki rolleri göz önüne alındığında, bu çalışma afet okuryazarlığının bunlar arasında nasıl yer aldığını ve afet önleme okuryazarlığının arka plan değişkenlerine göre nasıl farklılaştığını araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma okul yöneticileri ve öğretmenlerden oluşan 247 kişiye çevrimiçi anket uygulanması sonucu afet önleme okuryazarlığının üç boyutu (bilgi, tutum, beceri) arasında katılımcıların afet önleme becerilerinde en yüksek, afet önleme bilgisinde ise en düşük seviyede olduğunu göstermiştir. Katılımcıların afet önleme okuryazarlığının bilgi, tutum ve beceri boyutu okul düzeyine, yaşa, hizmet yılına, kişisel afet deneyimine ve okulun afetten etkilenme durumuna göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tkackhuck, (2016) *“Üniversite öğrencilerinde doğal afet hazırlığı: Yüksek öğrenim kurumları için etkileri”* adlı tez çalışmasında daha büyük öğrencilerin ve doğal afeti yaşamış ve tehdit olarak algılayan öğrencilerin daha hazırlıklı olacağı varsayılmıştır. Çalışma bir öğrencinin üniversite hazırlığına güveninin doğal afetin meydana gelmesi konusunda ne kadar endişeli olduğuyula ilişkili olup olmadığını incelemiş, çeşitli öğrenci demografik değişkenleri göz önüne alındığında afet hazırlığında grup farklılıkları olup olmadığını belirlemeyi ve olası afet hazırlık faktörleri arasındaki ilişkiyi daha çok araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmada 806 katılımcıya afet hazırlığı ve afet deneyimleriyle ilgili sorulardan oluşan çevrimiçi anket uygulanmıştır. Afet hazırlığıyla cinsiyet ve öğrencilerin yerleşim durumlarındaki değişkenler arasında anlamlı farklılıklar olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Yaşın, hazırlığın önemli bir öngörücüsü olmadığı, toplam deneyim, gerçek ve algılanan hazırlığın önemli bir öngörücüsü olduğu bulunmuştur.

Zhu, & Zhang, (2017) *“Afet eğitiminin ilkokul ve ortaokullarda incelenmesi: Çin'den kanıtlar”* adlı çalışmalarında doğa afetlerin azaltılmasında okul temelli afet eğitiminin rolünün dünya çapında yoğun bir şekilde vurgulandığını, 2008 yılındaki Wenchuan depreminden sonra, Çin'deki ilkokul ve ortaokulların afet eğitimine daha fazla önem vermeye başladığını vurgulamışlar. Araştırmada 2016 da Çin'de Pekin, Hunan, Guangdong ve Siçuan da farklı demografik (yaş, cinsiyet) özelliklere sahip öğrencilerin ve öğretmenlerin bakış açılarını temel alarak tutumlarını, görüşlerini, beklentilerini araştırmak için anket yoluyla afet eğitimi hakkında veriler toplanmıştır. Ankete katılan öğretmenlerin çoğu ilkokul ve ortaokullardaki öğrencilerin afet eğitiminde okul eğitiminin önemi rol oynadığı konusunda hem fikirdir sonucuna ulaşılmıştır. Daha da önemlisi öğretmen ve öğrencilerin ortak beklentileri okul afet eğitiminin öğrencilerin afet farkındalıkları ve yeteneklerini geliştirmek adına güçlendirilmesi yönündedir. Şehirde yaşayan öğrenciler köylerde yaşayan öğrencilere kıyasla afete başa çıkma becerilerine daha çok güvendiği ve erkek öğrencilerin de afetlerle baş etme konusunda kız öğrencilere kıyasla daha fazla özgüvene sahip olduğu sonucu elde edilmiştir.

Goddard, (2017) *“Large Midwest Üniversitesindeki lisans öğrencilerinin afet hazırlığı bilgisi, inançları, risk algıları ve afet hazırlığı davranışlarını azaltıcı faktörler”* adlı çalışmada Large Midwest üniversitesindeki 18-24 yaş arasındaki öğrencilere, ilk yardım sınıfına veya daha önce toplum acil durum müdahale ekibine (CERT) kaydolmalarına göre bilgi, risk algıları, inanç, özyeterlik ve afete hazırlık seviyesindeki farklılıkları belirlemek için anket uygulanmıştır. Goddard'ın araştırmasından elde ettiği sonuçlara göre; afete hazırlık konusunda ileri düzey bilgiye, afet yaşama konusunda yüksek risk algısına ve afet hazırlama becerilerinde yüksek özyeterliliğe sahip olan öğrencilerin bu özelliklere sahip olmayan öğrencilere kıyasla daha yüksek afete hazırlık seviyelerine sahip olduğunu göstermiştir. Ayrıca daha önce toplum acil müdahale ekibine veya ilkyardım dersini almış olan üniversite öğrencilerinin daha önce bu dersi almamış olan öğrencilere göre afete hazırlık seviyelerinin daha yüksek olduğunu göstermiştir. Afete hazırlıklı olma inancı açısından afetin zararlı etkilerini azalttığına dair güçlü inancı olan öğrencilerle zayıf inancı olan öğrenciler arasında afet hazırlığı seviyelerinde istatistiksel olarak bir fark görülmemiştir.

Kimura vd., (2017) *“Afet yönetimi okuryazarlığını artırmak amacıyla afet yönetimi içeriğinin toplanması, oluşturulması ve iletilmesi için bir afet yönetimi okuryazarlığı merkezi geliştirilmesi”* adlı çalışmalarında afet okuryazarlığını artırmak için afet yönetim

okuryazarlığı merkezi (DMLH) geliştirilmiş. Araştırmada afet bilgi teorisi dersini almış 102 üniversite öğrencisine afet okuryazarlığı merkezini kullanmanın ne tür afet okuryazarlığı geliştiğini ölçmek için anket uygulanmıştır. Sonuç olarak DMHL anlamlı olduğu belirtilmiştir. Çünkü kullanıcılar belirli anahtar sözcükleri kullanarak genel internet arama siteleri aracılığıyla bulunması zor olan öğelere ulaşmışlar ve 15 afet yönetimi okuryazarlığı ögesi için istatistiksel olarak anlamlı iyileşme gösterildiği ifade edilmiştir.

Vu BD. vd., (2023) *“Vietnam lise öğrencileri arasında doğal afet önleme okuryazarlığı eğitimi”* adlı makalesinde Vietnam'daki lise öğrencileri arasında doğal afet önleme okuryazarlığı düzeyini araştırmışlar ve bunun yordayıcılarını analiz etmişlerdir. Bu çalışma, 7 devlet okulundan 807 öğrencinin katılımıyla çevrimiçi bir anket yoluyla amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verilerinin toplanmasında kesitsel tasarım kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre öğrencilerin doğal afet önleme bilgisi, algısı, becerileri ve genel okuryazarlığın ortalamanın üzerinde olduğunu ve en yüksek puana sahip olduğunu göstermektedir. Doğal afet önleme okuryazarlığı ve bileşenlerinde cinsiyete, sınıfa, konuma ve ikamet yerine göre önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu çalışma, okullarda, sınıflar arasında doğal afet önlemenin öğretilmesinin ve öğrencilere doğal afet önleme becerilerini geliştirmek için ihtiyaç duydukları bilgi ve algının sağlanmasına odaklanılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu, ülkenin sürdürülebilir kalkınma için eğitim hedefine ulaşmasına katkı sağlayacaktır.

III. BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmalar, 2018 ve 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve ders kitaplarının incelendiği bu çalışmada, araştırmanın amacına hizmet edebilecek en uygun yöntem nitel araştırma yöntemi olduğundan, araştırılması amaçlanan olgu ve olaylar hakkında ulaşılan yazılı materyallerin analizi demek olan doküman incelemesinden faydalanılmıştır. Doküman incelemesi; dokümana ulaşmak, özgünlüğün kontrol edilmesi, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

3.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın amacına uygun olarak, güncel olması kaygısıyla 2013-2023 son 10 yılı kapsayan doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmalar ele alınarak incelenmiştir. Bu amaçla 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve Sosyal bilgiler ders kitaplarına Millî Eğitim Bakanlığı'nın resmi platform sayfası olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden ulaşılmıştır. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli doğrultusunda hazırlanan Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabına <https://tymm.meb.gov.tr/ders-kitaplari> adresinden 06.10.2024 tarihinde ulaşılmıştır. Kitapların belirlenmesinde ölçüt olarak araştırmacının çalışmasında hangi ögenin çalışma evrenini daha iyi temsil edeceği ve faydalı olacağı düşüncesiyle örnek seçmesi olarak ifade edilen amaçlı örnekleme yöntemi (Purposive or Judgmental Sampling) kullanılmıştır (Güçlü, 2021). Amaçlı örnekleme yöntemi zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların ayrıntılı çalışılmasına imkân vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2021).

Aşağıda araştırma kapsamında incelenen 4,5,6 ve 7 sınıf sosyal bilgiler ders kitapları yayın yılı ve yayıncı kuruluşu ile birlikte Tablo3 te gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırmada İncelenen Sosyal Bilgiler Ders Kitapları

Ders Kitabı	Yayın Yılı	Yayıncı Kuruluş
4.sınıf	2018	Tuna
5.sınıf	2019	MEB
6.sınıf	2019	MEB
7.sınıf	2019	MEB
5.sınıf	2024	MEB (Maarif Modeli)

4.sınıf MEB yayını sistemde olmadığı için EBA dan erişilen 4.sınıf Tuna yayını ders kitabı incelenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Veriler 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde toplanmıştır. Güncel ders kitaplarına Millî Eğitim Bakanlığı'nın resmi platform sayfası olan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden, makalelere Dergi Park sitesinden, tezlere ise Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezinde ulaşılan tezler içerisinde doğal afet kavramı girilerek yüksek lisans ve doktora tezlerine ulaşım sağlanarak elde edilmiştir (URL 15).

3.4. Verilerin Analizi

Çalışma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma desenlerinden yazılı materyallerin analiz edilmesini kapsayan doküman analizi tekniği kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu çalışmada akademik çalışmalar (tez-makale), ders kitapları ve öğretim programları gibi yazılı materyaller incelendiğinden bu analiz tekniği tercih edilmiştir. Nitel veri analizi rakamlardan ziyade anlamla ilgili, büyük oranda yoruma dayalı ve kavramsallaştırma yoluyla çözümlenir (Güçlü, 2021). Nitel araştırmalarda araştırılması yapılan olgu ve olayın niteliği ön planda olduğundan bu araştırmalarda olgunun varlığına ve anlamına yönelme olmuştur. Nitel bir araştırmada veri analizi yapılırken önce verilerin hazırlanması ve organizasyonu, verilerin kodlanması ve temaların oluşturulması, son olarak verinin şekil, tablo ya da tartışma şeklinde sunumuyla yapılır (Creswell, 2018). Bu araştırmada, elde edilen bulguları düzenleyip yorumlayarak okuyucuya sunmayı hedefleyen betimsel analizden faydalanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu doğrultuda araştırmada öncelikle elde edilen veriler hazırlanarak düzenlenmesi yapılmış ve belirlenen temalara göre sınıflandırılması yapılarak neden sonuç bağlamında, doğrudan alıntılar yoluyla yorumlanarak

çözümlemiş ve tartışma şeklinde sunumu yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular analiz edilirken farklı çalışmaların benzer içeriğe, anlama ya da amaca sahip olanlar tek bir öneri şeklinde düzenlenerek yeniden ifade edilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik önemli kriterlerdir. Öncelikle nitel araştırmada geçerlik araştırmacının yapmış olduğu çalışmayı olguyu, olduğu şekliyle ve olabildiği kadar tarafsız gözlemesi olarak ifade edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Nitel bir araştırmanın geçerliğinin sağlanması için bazı stratejiler bulunmaktadır. Uzun süreli katılım-sürekli gözlem, üçgenleme, akran incelemesi-sorgulaması, olumsuz durum analizi, araştırmacı önyargılarının açıklanması, üye kontrolü, zengin-yoğun betimleme, dış denetimlerdir (Creswell, 2018). Bunun dışında Güçlü, (2021) bu stratejileri şu şekilde sınıflandırmış; negatif vaka örnekleme, uzman değerlendirmesi, çeşitleme (veri, metot, araştırmacı, kuramsal), katılımcı geri bildirimi, araştırmacının sorgulanması, uzun süreli çalışma, kendini değerlendirme, açıklamaların sınırlandırılması, örüntü eşlemesi. Bu araştırmada da çalışma kapsamında farklı veri kaynakları arası üçgenleme yapılmıştır. Araştırılan konu farklı açılardan incelenmiştir. Doğal afetlerle ilgili akademik çalışmaların hem ders kitaplarına (4,5,6,7) hem 2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 'ne yansıyor yansımadağı yansadıysa nasıl yansıdığı incelenerek birden fazla veri kaynağının kullanımı olan veri çeşitlemesine gidilmiştir. Araştırma uzun bir sürece yayılmıştır bu ise araştırmacının daha fazla çalışma ve tekrar kontrol etme imkânı sağlamıştır geçerliliği olumlu etkileyen etkenlerdendir. Araştırma sürecinde uzman görüşü alınarak ilerlenmiştir. Böylece elde edilen verilerin yeniden analiz edilmesi yorumlanması sağlanmıştır. Ayrıca araştırmanın iç güvenirliğini sağlamak için araştırmada toplanan veriler ayrıntılı olarak verilmiş, doğrudan alıntılar ve zengin yoğun betimlemeler yapılmıştır. Nitel araştırmada güvenirlik araştırmacının elde ettiği bulguların doğruluğu ve tekrar edilebilir olması anlamına gelir (Güçlü, 2021).

IV. BÖLÜM

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında doğal afetler ile ilgili dokümanlardan elde edilen bulgulara araştırmanın alt problemleri bağlamında yer verilmiştir.

4.1. “Doğal Afetler Üzerine Yapılmış Akademik Çalışmalar 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Yansımakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

2018 öğretim programlarının amaçları başlığı altında; Öğretim programları, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 2.maddesinde belirtilen “Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları” ve “Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri” baz alınarak hazırlanmaktadır. Eğitim öğretim programıyla gerçekleştirilen tüm çalışmalar; eğitim kademelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde belirli amaçlara ulaşmaya yöneliktir. Bu doğrultuda ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmesi böylelikle milli ve manevi değerleri benimsemiş haklarını kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak amaçlanmaktadır (MEB 2018). Gelişen ve değişen dünya koşullarından hareketle bireylere toplumsal mevzuda ihtiyaç duyacağı becerilerin kazandırılması amacıyla geliştirilen 2024 SBDÖP sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler ve yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretim yaklaşımı temel alınarak, sosyal bilimlerin bakış açısı ve disiplinler arası bakış açısıyla Türkiye Yüzyılı Maarif modeline göre hazırlanmıştır (MEB, 2024).

Öneri 1: “Doğal afet eğitimine, eğitimin her kademesi ve her sınıf düzeyinde yer verilebilir.”

Bu öneriye uygun olarak 2018 SBDÖP’ da yer alan ilgili konular Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. 2018 SBDÖP Doğal Afetler Konusu ile İlgili Öğrenme Alanları ve Kazanımlar

Sınıf	Öğrenme Alanı	Kazanım
4.Sınıf	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.6. Doğal Afetlere Yönelik gerekli hazırlıkları yapar.
5.Sınıf	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
6.Sınıf	Birey ve Toplum İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.6.1.4.Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır. SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
7.Sınıf	Küresel Bağlantılar	SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

Kaynak: MEB (2018a).

Tablo 4 incelendiğinde 2018 SBDÖP’ da 4,5,6 ve 7.sınıf düzeyinde doğal afet konusuna yer verildiği dolayısıyla “*Doğal afet eğitimine, eğitimin her kademesi ve her sınıf düzeyinde yer verilmelidir*” önerisinin öğretim programında karşılık bulduğu söylenebilir. 2024 SBDÖP’ da yer alan ilgili konular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. 2024 SBDÖP Doğal Afetler Konusu ile İlgili Öğrenme Alanları ve Öğrenme Çıktıları

Sınıf	Öğrenme Alanı	Öğrenme Çıktıları
4.sınıf	Evimiz Dünya	SB.4.2.3. Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme
5.sınıf	Birlikte Yaşamak	SB.5.1.3. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlayabilme
	Evimiz Dünya	SB.5.2.2. Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme SB.5.2.3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme
6.sınıf	Birlikte Yaşamak	SB.6.1.2. Kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birliğe etkisini yorumlayabilme SB.6.1.3. Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme
7.sınıf	Birlikte Yaşamak	SB.7.1.3. Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışlara ilişkin çıkarım yapabilme
	Evimiz Dünya	SB.7.2.2. Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme

Kaynak: MEB (2024).

Tablo 5 incelendiğinde 2024 SBDÖP’ da 4,5,6 ve 7.sınıf düzeyinde yer verildiği dolayısıyla “*Doğal afet eğitimine, eğitimin her kademesi ve her sınıf düzeyinde yer verilmelidir*” önerisinin 2024 öğretim programında karşılık bulduğu söylenebilir.

Öneri 2: “*Tekrarlanan kazanımlar yerine aşamalı, sarmal olarak ilerleyen kazanımlara yer verilmelidir.*”

Öneri 3: “*İnsanlar afet konusunda eğitilmeli, afet bilinci oluşturulmalı, çocukların ve gençlerin afet farkındalığını arttıracak konulara yer verilmelidir.*”

Aşağıda bu iki öneriye ilişkin bulgular sunulmuştur.

2018 SBDÖP’ da yer verilen;

SB.4.3.6. “*Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar*”

SB.5.3.4. “*Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.*”

SB.5.3.5. “*Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.*”

SB.6.1.4. *“Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.”*

SB.6.3.4. *“Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.”*

SB.7.7.4. *“Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.”*

Yukarıdaki kazanım ifadelerinde doğal afet farkındalığını ve bilincini oluşturmaya yönelik konulara yer verildiği görülmüştür 4,5 ve 7 sınıfta doğal afet konularına doğrudan yer verilirken, 6.sınıf düzeyinde toplumsal dayanışma açısından doğal afetlere dolaylı şekilde yer verildiği bu bakımdan sarmallığın burada kesintiye uğradığı tespit edilmiştir. Ayrıca kazanımlar tek tek sınıf düzeyinde incelendiğinde; tekrarlanan kazanım olmadığı birbirini tamamlayan sınıf seviyesine göre konu kapsamın genişlediğinden kazanımlarda 6.sınıf hariç sarmallığın olduğu tespit edilmiştir. Örneğin alt sınıflarda doğal afete hazırlık yapma sonrasında afetlerin oluşum nedeni ve etkileri, üst sınıfta ise küresel boyutta çözüm üretmesi sarmallığın olduğunu gösterir.

2024 SBDÖP’ da yer verilen;

SB.4.2.3. *“Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme.”*

SB.5.1.3. *“Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlayabilme”*

SB.5.2.2. *“Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme.”*

SB.5.2.3. *“Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme.”*

SB.6.1.2. *“Kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birliğe etkisini yorumlayabilme.”*

SB.6.1.3. *“Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme.”*

SB.7.2.2. *“Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme.”*

2024 öğretim programında kazanım ifadesi yerine öğrenme çıktısı ifadesi kullanılmıştır. Bu doğrultuda programın öğrenme çıktıları incelendiğinde tekrarlanan ifadelerin yerine birbirini tamamlayan ifadelere yer verildiği tespit edilmiştir. 4,5 ve 7.sınıf öğrenme çıktılarında doğal afet konularına doğrudan yer verilirken 6.sınıfta toplumsal birliğin sağlanması yönünden ele alındığı görülmüştür. SB.4.2.3 *“Afetlerin etkilerini*

azaltmanın en temel unsurlarından birisinin doğayı tanımak ve doğa-insan etkileşimini anlamak olduğu vurgulanarak insanların alması gereken sorumluluklar üzerinde durulur, afet hazırlıklarına yönelik örnekler incelenerek öğrencilerin duyarlılık değeri bağlamında afet bilinci geliştirmeleri desteklenir.” ifadeleri önerilerin öğretim programında karşılığını bulduğunu gösterir.

Öneri 4: “Okullarda afet eğitimiyle ilgili müfredatın geliştirilmesi, doğal afetler ve bilinç konularının arttırılması daha kapsamlı, daha çok etkinlik ve kazanım olması gereklidir.”

Tablo 6. 2018 SDBÖP Doğal Afetler Konusu ile İlgili Öğrenme Alanları ve Kazanımları

Sınıf	Öğrenme alanı	Kazanım
4	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.6. Doğal Afetlere Yönelik gerekli hazırlıkları yapar.
5	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular. SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.
6	Birey ve Toplum	SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.
	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
7	Küresel Bağlantılar	SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.

Kaynak: MEB (2018).

Tablo 6 incelendiğinde; 2018 SBDÖP’ da Doğal afetler toplamda 5 öğrenme alanında yer verildiği, ayrıca toplamda kazanım sayısının 6 olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 7. 2024 SBDÖP Doğal Afetler Konusu ile İlgili Öğrenme Alanları ve Öğrenme Çıktısı

Sınıf	Öğrenme Alanı	Öğrenme Çıktısı
4	Evimiz Dünya	SB.4.2.3. Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme
5	Birlikte Yaşamak	SB.5.1.3. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlayabilme
	Evimiz Dünya	SB.5.2.2. Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme SB.5.2.3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme
6	Birlikte Yaşamak	SB.6.1.2. Kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birliğe etkisini yorumlayabilme SB.6.1.3. Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme
7	Birlikte Yaşamak	SB.7.1.3. Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışlara ilişkin çıkarım yapabilme
	Evimiz Dünya	SB.7.2.2. Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme

Kaynak: MEB (2024).

Tablo 7 incelendiğinde; 2024 SBDÖP’ da Doğal afetler toplamda 6 öğrenme alanında yer verildiği, ayrıca toplamda kazanım sayısının 8 olduğu tespit edilmiştir. 2018 ve 2024 öğretim programı karşılaştırıldığında; 2018 de 5 öğrenme alanında afet konusuna yer verilirken, 2024’te öğrenme alanının 6 ya yükseldiği bununla birlikte kazanım/öğrenme çıktılarında da bir artış olduğu görülmüştür. Ayrıca 2018 öğretim programına göre 2024 öğretim programında kazanımların açıklamaları daha ayrıntılı verildiği bunun yansıması her öğrenme alanına ait süreç bileşenleri, içerik çerçevesi, öğrenme kanıtları, öğrenme öğretme yaşantıları ve farklılaştırma bölümlerine yer verildiği görülmüştür. Örneğin 2024 öğretim programında SB.4.2.3. *“Destekleme kısmında; yakın çevresinde yaşanan afetlere ilişkin aile üyeleri ile görüşme yapması ve görüşme neticesinde elde ettiği bilgileri sınıfta sözü ya da yazılı olarak paylaşması istenebilir.”* SB.7.2.2. *“Performans görevi kısmında; bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolüne yönelik yorumlarını yansıtan sunum yapması, destekleme kısmında; öğrenciler tarafından küresel çevre sorunlarına ve bu sorunların çözümüne yönelik bir resim çizilebilir.”* şeklinde proje ve performans ödevleri verildiği dolayısıyla konunun uygulamasının daha detaylı yer verildiği tespit edilmiştir bu doğrultuda önerinin öğretim programında bir karşılığının olduğunu söyleyebiliriz.

Öneri 5: *“Afet eğitimi konusunda aktif katılımın sağlandığı öğrenci merkezli etkinlik ve uygulamalar yapılmalıdır (video, görsel materyal ve tasarımlarla simülasyon, resim-fotoğraf sergisi- poster afiş, kompozisyon-şiir, proje ödevi, sunum, grup tartışma etkinlikleri vb.)”*

Öneri 6: *“Öğrencilerin yaşadıkları coğrafi bölgede en fazla karşılaşılabilecekleri doğal afetler konusunda ders içi ve ders dışı çeşitli aktif ve sürekli eğitim-öğretim faaliyetleri düzenlenmeli, olası karşılaşma ihtimali bulunan doğal afet çeşitleri de eklenmelidir.”* Öneri 5 ve 6 tekrara düşmemek için birlikte değerlendirilmiştir.

2018 SBDÖP incelediğimizde;

SB.4.3.6. *“Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar.”* kazanımı ve kazanımının açıklama kısmında *“Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir.”*

SB.5.3.4. *“Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.”*

SB.5.3.5. *“Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.”*

SB.6.1.4. *“Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.”*

SB.6.3.4. *“Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.”*

SB.7.7.4. *“Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.”*

Kazanım ifadelerinden doğal afetlere yönelik hazırlık yapması sonrasında afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenini sorgulaması, dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılması, Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantıları ve küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirmesi uygulama düzeyinde olduğunu ve öğrenci merkezi olduğunu göstermektedir.

2024 SBDÖP incelediğimizde;

SB.4.2.2. Öğrenme – öğretme uygulamaları kısmında; performans görevi olarak kitap kapağı tasarımları ve kitabı tanıtan kısa yazı yazmaları istenmesi ve sınıf içi oyunlardan yararlanılması ile destekleme kısmında; yakın çevresinde yaşanan afetlere ilişkin aile üyeleri ile görüşme yapması ve bunu sınıfta paylaşması, öğrencilerden çevrelerini gözlemlemeleri ve gördükleri varlıkları listelemelerinin istenmesi öneri ile ilişkilendirilebilir.

SB.4.2.3. *“Afetlerin etkilerini azaltma konusunda yapılabileceklerle ilişkin oluşturduğu ürünü paylaşabilme”* öğrenme çıktısının açıklamasında; *“kendisine sunulan kaynaklara dayanarak geçmişten günümüze yakın çevresinde gerçekleşen deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlere yönelik çıkarım yapar, yakın çevresinde gerçekleşebilecek deprem, çığ, heyelan, sel, orman yangınları vb. afetlerin etkilerini azaltmak için yapılabilecekleri yansıtan bir ürün oluşturur ve oluşturduğu ürünü paylaşır.”* İfadelerinde ve öğrenme öğretme uygulamaları kısmında; afetlerin etkilerini azaltmak ile ilgili sınıf tartışması yapmalarının istenmesi, acil durum aile planı hazırlamalarının istenmesi, öneri ile ilişkilendirilebilir.

SB.5.2.2. *“Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme”* öğrenme çıktısında ve Öğrenme öğretme uygulamaları kısmında; Öğrenciler, yaşadıkları bölgede doğal ve beşerî çevrede geçmişten bugüne değişimlerinin fotoğraflar, resimler, gazete haberleri, hava fotoğrafları, şehir haritaları, şehir planları, sözlü tarih görüşmeleri üzerinden inceler ve değişime neden olan unsurları belirler, yaşadıkları ilde doğal ve beşerî çevrede değişen ve değişmeyen unsurlar büyük grup tartışmasıyla belirlenir, değişen ve değişmeyen unsurlarla ilgili karşılaştırma tablosu yapmaları, öğrencilerin yaşadığı ilde bulunan doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin sonuçlarını altı şapkalı düşünme tekniği kullanmaları, bireysel veya grup hâlinde yaşadıkları ildeki doğal ve beşerî çevrede geçmişten günümüze meydana gelen değişimin neden ve sonuçlarını balık kılçığı diyagramı yapmaları,

SB.5.2.3. *“Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme”* öğrenme çıktısının açıklamasında; *“yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlik planı yapar, hazırladığı farkındalık etkinliğini uygular ve değerlendirir.”* Öğrenme öğretme uygulamaları kısmında; öğrencilerin hazırladığı farkındalık etkinlikleri ile ilgili sınıfta sunum, resim, afiş veya poster hazırlamalarının istenmesi, bununla birlikte dijital kaynaklar, örnek olaylar ve AFAD İl Afet Risk Azaltma Planı’ndan faydalanmalarının istenmesi öğrenci merkezi etkinliklerin yapıldığını gösterir.

SB.6.1.2. *“Kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birliğe etkisini yorumlayabilme.”* Öğrenme çıktısının Öğrenme -öğretme uygulamalarında; *“kültürel bağlarımızın ve millî değerlerimizin toplumsal birliğe etkisini anlatan şiir, slogan, hikâye yazma veya resim, afiş, poster hazırlanır”* ifadesinde,

SB.6.1.3. *“Toplumsal hayatta karşılaşılan sorunlara yönelik çözüm önerilerini müzakere edebilme,”* öğrenme çıktısının Öğrenme öğretme uygulamalarında; *“Öğrenciler tarafından afetler, çevre kirliliği, göç, salgın hastalıklar, israf gibi toplumsal sorunlar incelenir, incelemeler sonucunda ülkemizdeki toplumsal sorunların nedenlerine yönelik bir balık kılçığı oluşturulur”* ifadeleri ve *“belirlenen sorunun nedenlerine yönelik küçük grup tartışmaları yapılır, her gruptan belirlenen toplumsal sorunun nedenlerine yönelik görüşlerini yazılı bir metne dönüştürmeleri istenir,”* farklılaştırma bölümünün zenginleştirme kısmında; *“6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremde Türk milletinin göstermiş olduğu toplumsal birliğe etki eden kültürel bağların önemine ilişkin bir sunum, kompozisyon ya da deneme yazısı hazırlamaları, yakın çevrelerinden hareketle toplumsal bir sorunun çözümüne yönelik okul gazetesi veya dijital pano hazırlamaları istenebilir”* ifadelerinde

SB.7.1.3. *“Türk toplumunun millî meseleler karşısında gösterdiği tutum ve davranışlara ilişkin çıkarım yapabilme,”*

SB.7.2.2. *“Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolünü özetleyebilme.”* Öğrenme çıktısının Performans görevi: *“Bölgesel ve küresel sorunların çözümünde ülkemizin rolüne yönelik yorumlarını yansıtan sunum yapması”* destekleme kısmında; *“küresel çevre sorunlarına ve bu sorunların çözümüne yönelik bir resim çizilebilir”* ifadelerinde ve öğrenme öğretme uygulamaları kısmında; *“ayrılıp birleşme tekniği kullanılabilir”* ifadeleri bu önerinin programa yansındığını göstermektedir.

Bu kazanım ifadeleri ürün paylaşma, neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme, farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme, çözüm önerilerini müzakere edebilme, çıkarım

yapabilmesi hem uygulama düzeyinde afet farkındalığını hem de öğrenci merkezli öğretim programı olduğunu gösterdiğinden bu önerilerin öğretim programına yansındığını söyleyebiliriz.

Öneri 7: *“Depremden önce ve sonra neler yapılacağını kapsayan afet yönetim süreci gerekmektedir.”*

2018 SBDÖP incelediğimizde;

SB.4.3.6. *“Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar”* kazanımı depremde önce ve sonra neler yapılacağına ve açıklama kısmında *“deprem çantası hazırlığı konusuna yer verilir”* ifadesiyle bu önerinin yansıma olarak karşılığı bulunmaktadır.

2024 SBDÖP’ da Öğrenme-Öğretme Uygulamaları

SB.4.2.3 öğrencilerden afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlere ilişkin acil durum aile planı hazırlamaları istenir ifadesinde,

SB.5.2.3 Öğrencilerden performans görevi kapsamında afetlerin etkilerini azaltmak amacıyla afet öncesi yapılması gerekenlere yönelik duyarlılık değeri kapsamında grup çalışması yoluyla bir farkındalık etkinlik planı hazırlamaları istenir ifadesinde yer verildiği görülmektedir.

Öneri 8: *“Afetler konusu eğitim programlarında yaşantıya yönelik olarak güncellenmelidir.”*

2024 SBDÖP’ da yer verilen;

SB.6.1.3 Farklılaştırma bölümünün zenginleştirme kısmında; *“6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremde Türk milletinin göstermiş olduğu toplumsal birliğe etki eden kültürel bağların önemine ilişkin bir sunum, kompozisyon ya da deneme yazısı hazırlamaları, yakın çevrelerinden hareketle toplumsal bir sorunun çözümüne yönelik okul gazetesi veya dijital pano hazırlamaları istenebilir”* ifadelerinde ülkemizde yakın zamanda yaşanan 6 Şubat deprem afetinin dikkate alınarak öğretim programının yaşantıya yönelik güncellendiğini dolayısıyla önerinin öğretim programında karşılığının olduğunu göstermektedir.

Öneri 9: *“Kentsel dönüşüm projeleri ve politikaları geliştirilmelidir.”*

Bu öneriye 2018 SBDÖP’ da yer verilmediği görülmüştür.

2024 SBDÖP’ da SB.4.2.3 Farklılaştırma bölümünde: zenginleştirme kısmında; *“afet yönetiminde başarılı ülkelerin kent planlaması üzerine yaptıkları iyi uygulamaları araştırmaları, araştırma sonuçlarını ön bilgileriyle sentezleyerek afet risklerini azaltmak için özgün çözüm önerileri geliştirmeleri ve önerilerini sınıfta paylaşımları istenebilir”* ifadeleri bu önerinin öğretim programına yansındığını göstermektedir.

Öneri 10: *“Doğal afetler konusu, eğitim öğretim yılının başlarına veya ortalarına çekilmelidir.”*

2018 SBDÖP' da doğal afetlere ilişkin içeriğin bir eğitim öğretim yılındaki işleniş ay, hafta ve saat olarak öğrenme alanı, kazanım açıklamasıyla birlikte Tablo 8 'de gösterilmiştir.

Tablo 8. 2018 SBDÖP Doğal Afet Konularının Sınıf Düzeyinde Aylara Göre Dağılımı

Sınıf	Ay/ hafta	Saat	Öğrenme alanı	Kazanım	Açıklama
4	2-6 Ocak 16.hafta	3	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.4.3.6. Doğal Afetlere Yönelik gerekli hazırlıkları yapar.	Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir. Deprem çantası hazırlığı konusuna yer verilir.
5	20-24 Aralık 15.hafta	3	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.	-
	27-31 Aralık 16.hafta	3		SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.	-
6	20-24 Eylül 3.hafta	3	Birey ve Toplum	SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.	-
	27-31 Aralık 16.hafta	3	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	İnsanların yaşantılarına dair bilgi ve verilerden hareketle Akdeniz İklimi, Kutup iklimi, Muson iklimi ve Ekvatorial iklim üzerine çıkarımda bulunulur.
7	12-16 Haziran 36.hafta	3	Küresel Bağlantılar	SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.	Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.

Kaynak: sosyal bilgiler biz sitesi.

Tablo 8 incelendiğinde 2018 SBDÖP' da 4,5 ve 6.sınıf düzeyinde doğal afet konularının bir eğitim öğretim yılında ders olarak işlenişinin yılın başlarında ve ortalarında olduğu tespit edilmiştir. Sadece 7.sınıfta eğitim öğretim yılının son haftasında olduğu görülmüştür.

2024 SBDÖP incelediğimizde;

4.sınıfta; Evimiz Dünya, (Kitap henüz yayımlanmadı)

5.sınıfta; Birlikte Yaşamak ve Evimiz Dünya,

6.sınıfta; Birlikte Yaşamak, (Kitap henüz yayımlanmadı)

7.sınıfta; Birlikte Yaşamak ve Evimiz Dünya öğrenme alanlarına yer verildiği görülmekte dolayısıyla bu öğrenme alanlarının 1. ve 2. öğrenme alanı olduğu için eğitim ve öğretim yılının başlarında yer aldığından öneri sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

Tablo 9. 2024 SBDÖP Doğal Afet Konularının 5. Sınıf Düzeyinde Aylara Göre Dağılımı

Sınıf	Ay/hafta	Saat	Öğrenme alanı	Öğrenme çıktısı	Açıklama
5	Ekim 4.5.6.hafta	7	Birlikte yaşamak	SB.5.1.3. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine katkı sağlayabilme	Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerini sorgular. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri için birlikte çalışabileceği grup üyeleriyle iletişim kurar. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri için görev paylaşımında bulunur. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetleri için fikir üretir. Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine ilişkin üretilen fikirleri müzakere eder Toplumsal birliği sürdürmeye yönelik yardımlaşma ve dayanışma faaliyetlerine ilişkin üretilen fikri uygulamak için eyleme geçer.
	28 Ekim- 4 Kasım 8-9.hafta	6	Evimiz Dünya	SB.5.2.2. Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevredeki değişimi neden ve sonuçlarıyla yorumlayabilme	Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrenin değişimine neden olan unsurları inceler. Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrenin değişiminden etkilenen unsurları inceler. Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin etkilerini sorgular. Yaşadığı ilde doğal ve beşerî çevrede meydana gelen değişimin neden ve sonuçlarını elde ettiği bilgilere dayanarak ifade eder.
	18-29 Kasım 10- 11.hafta	6		SB.5.2.3. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık etkinlikleri düzenleyebilme	Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik farkındalık planı yapar Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik hazırladığı farkındalık etkinliğini uygular. Yaşadığı ilde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik hazırladığı farkındalık etkinliğini değerlendirir.

Kaynak: sosyal bilgiler biz sitesi.

Tablo 9 incelendiğinde 5.sınıfta doğal afetler konusunun bir eğitim yılı 36 hafta olduğundan en geç 11 haftasında afet konularının işlenip bitmesi gerektiği görülmüş bu doğrultuda bir eğitim öğretim yılının başlarına ve ortalarına denk geldiği söylenebilir.

Öneri 11: “Evlerde afet çantasının bulunması gerekmektedir.”

2018 SBDÖP’ da yer verilen SB.4.3.6. *“Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar kazanımının açıklamasında; deprem çantası hazırlığı konusuna yer verilir”* ifadesi bu önerinin sosyal bilgiler öğretim programına yansıdığını göstermektedir.

2024 SBÖP’ da evlerde afet çantasının bulunması gerekmektedir önerisiyle ilişkili bir içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 12: *“Aile üyelerinin afete hazırlık planı yapmaları /Afet hazırlık çalışmalarında çocukları ve gençleri de dikkate alan afet ve acil yardım planları hazırlanmalıdır.”*

2018 SBDÖP’ da öneriyle ilişkili bir içeriğe rastlanılmamıştır.

2024 SBDÖP’ da yer verilen Öğrenme-Öğretme Uygulamaları kısmında SB.4.2.3 *“Öğrencilerden afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlere ilişkin acil durum aile planı hazırlamaları istenir”* ifadesi sosyal bilgiler öğretim programında önerinin karşılığını bulduğunu göstermektedir.

Öneri 13: *“Afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında alınabilecek önlemlerle “iyi bir afet yönetimi” sağlandığında, maddi ve manevi zararların azaltılabileceği bilinci üzerinde daha fazla durulmalıdır.”*

2018 SBDÖP’ da yer verilen SB.4.3.6. *“Doğal Afetlere Yönelik gerekli hazırlıkları yapar.”* Kazanımının öneriye ilişkili olduğu söylenebilir çünkü afet öncesi alınabilecek bir önlem de afetin maddi ve manevi zarar boyutu azaltılabilir.

2024 SBDÖP’ da yer verilen SB.4.2.3 *“Afet hazırlıklarına yönelik örnekler incelenerek öğrencilerin duyarlılık değeri bağlamında afet bilinci geliştirmeleri desteklenir,”* SB.5.2.3 Öğrencilerden performans görevi kapsamında *“afetlerin etkilerini azaltmak amacıyla afet öncesi yapılması gerekenlere yönelik duyarlılık değeri kapsamında grup çalışması yoluyla bir farkındalık etkinlik planı hazırlamaları istenir,”* ifadeleri öneri ile ilişkilendirebilir.

Öneri 14: *“Afetlerin etkilerini azaltmak için azaltma planları uygulanmalıdır/ Afet ve acil durum eylem planları hazırlanmalıdır.”*

2018 SBDÖP’ da öneriyle ilişkili bir içeriğe rastlanılmamıştır.

2024 SBDÖP’ da yer verilen Öğrenme-Öğretme Uygulamaları SB.4.2.3 *“Afet risklerinin azaltılmasına ilişkin farkındalığın artırılması amacıyla 13 Ekim gününün “Dünya Afet Risklerinin Azaltılması Günü” olarak belirlendiği ifade edilir. Afetlerin etkilerini azaltmanın en temel unsurlarından birisinin doğayı tanımak ve doğa-insan etkileşimini anlamak olduğu vurgulanarak insanların alması gereken sorumluluklar üzerinde durulur. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD) hazırladığı raporlardan da*

yararlanılarak afetlere hazırlıklı olmanın önemi üzerinde durulur” ifadelerinde önerinin sosyal bilgiler öğretim programında yansıma olarak karşılığını bulduğunu göstermektedir.

Öneri 15: “İklim değişikliğinin acil ve etkili şekilde ele alınması gerekmektedir.”

2018 SBDÖP’ da yer verilen SB.7.7.4. “Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir” kazanımının açıklamasında; “Küresel iklim değişimi konuları ele alınacaktır” ifadesi bu önerinin sosyal bilgiler öğretim programında yansıma olarak karşılığını bulduğunu göstermektedir.

2024 SBDÖP’ da farklılaştırma bölümünün zenginleştirme kısmında SB.7.2.2 “Küresel çevre sorunları ile küresel iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak adına ülkemizin ve farklı ülkelerin faaliyetleri öğrenciler tarafından araştırılabilir” ifadesinde sosyal bilgiler öğretim programında karşılığını bulduğunu göstermektedir.

4.2. “Doğal Afetler Üzerine Yapılmış Akademik Çalışmalar 4.5.6. ve 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabına Yansımakta mıdır?” Alt Problemine İlişkin Bulgular

Öneri 1: “Doğal afet eğitimine, eğitimin her kademesi ve her sınıf düzeyinde yer verilebilir.”

Tablo 10. Doğal Afet Konularının Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Sınıf	Öğrenme alanı	Konu alanı	Konu başlığı
4	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Doğal Afetlere Hazır Olalım
5	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Afetler ve Çevre Sorunları
5	Evimiz Dünya	-	Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri
2024 müfredatı			Doğal ve Beşerî Çevremizdeki Değişim
6	Birey ve Toplum	Biz ve Değerlerimiz	İlimizde Yaşanabilecek Afetler ve Etkileri
	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yeryüzünde Yaşam	Bir Elin Nesi Var, İki Elin Sesi Var
7	Küresel Bağlantılar	Ülkeler Arası	Farklı İklimler Farklı Yaşamlar
		Köprüler	Günümüz Dünya Sorunlarına Çözümler

Kaynak: 4 (Tuna), 5,6,7 (MEB) ders kitapları

Tablo 10’da 2018 SBDÖP doğrultusunda yazılan 4,5,6 ve 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afet eğitimine yer verilmiştir. Ayrıca 2024 SBDÖP uygun yazılan 4,5,6 ve 7.sınıf kitaplarından sadece 5.sınıf kitabı 2024-2025 eğitim öğretim yılında uygulanıyor olduğundan 5.sınıf da verilmiştir. Öğretim programı açısından incelendiğinde her sınıf düzeyinde yer verildiği araştırmanın bulgularının birinci alt başlığı içinde ayrıntılı yer verilmiştir.

Öneri 2: “Tekrarlanan kazanımlar yerine aşamalı, sarmal olarak ilerleyen kazanımlar verilmelidir.”

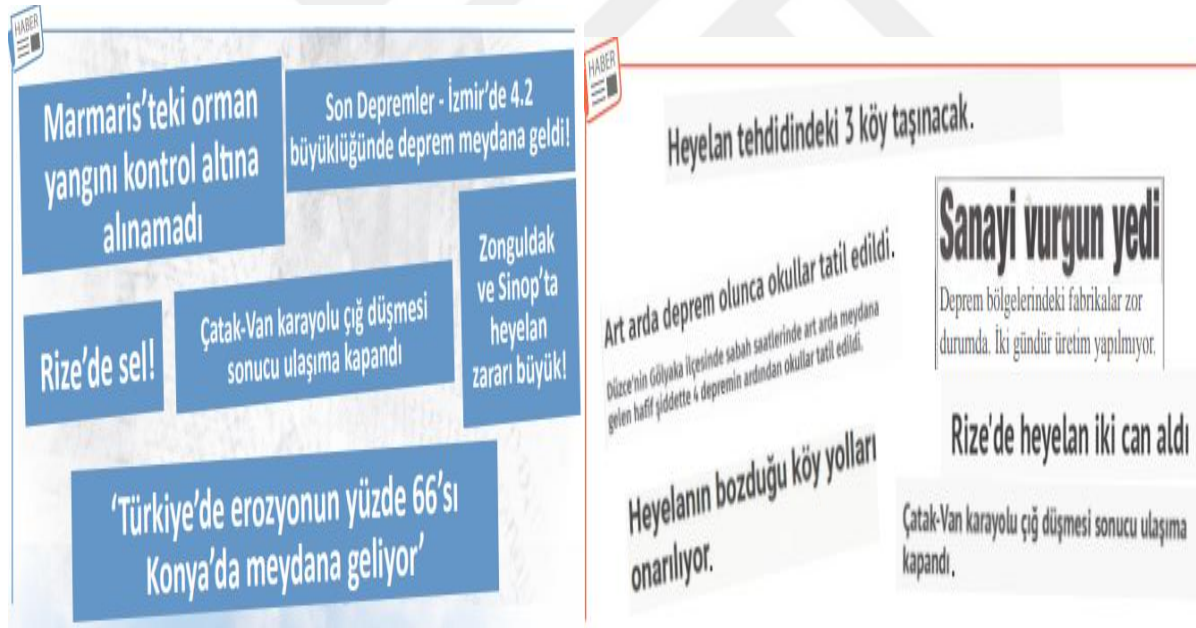
Bu öneri doğrudan öğretim programıyla ilişkili olduğu için burada ayrıntı verilmemiştir. Sosyal bilgiler öğretim programı kısmında ayrıntılı yer verilmiştir.

Öneri 3: “İnsanlar afet konusunda eğitilmeli, afet bilinci oluşturulmalı çocukların ve gençlerin afet farkındalığını arttıracak konulara yer verilmelidir.”

4.sınıf ders kitabında: “Doğal afetlere hazır olalım” konusunun hazırlık sorusu; “Yaşadığınız yerde canlılar için tehlikeli olabilecek hangi doğa olayları görülüyor?” Öğrencilerin çevrelerinde meydana gelen doğal olayları fark etmeleri ve afet bilincinin gelişmesi açısından önemlidir.

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): “Bir doğal afet sırasında neler yaşarsınız, hangi duyguları hissedersiniz? Söleyiniz.” ve “Çevrenizde hangi doğal afetler yaşanıyor? Söleyiniz.” ifadelerinde ve aşağıda verilen görsellerdeki haberde afet bilinci ve farkındalığı oluşturulmaya çalışılmış olduğu dolayısıyla söz konusu önerinin kitapta karşılığını bulduğu söylenebilir.

Görsel 20. Doğal Afet Haber Başlıkları (5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.81-86)

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): önerinin aşağıda verilen görsel ve sorularda yansıdığı söylenebilir.

Görsel 21. Afet Farkındalığı 5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 2024 MEB yayını (s.70)

Yukarıdaki görsellere ilişkin açık uçlu sorular sorulmuştur bunlar;

- ✓ *Ailenizden birine AFAD’ dan (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) görseldeki gibi bir uyarı mesajı gelseydi neler yapardınız? Yazın.*
- ✓ *Gelen mesajda boş bırakılan yerde neler yazıyor olabilir? Sınıfta tartışınız.*
- ✓ *Görselde anlatılmak istenilen nedir? Düşüncelerinizi yazınız.*

Bu sorularla öğrencilerin tartışma tekniği kullanması ve bir sorun üzerinde düşünmelerini sağlaması, afet bilinci ve afet farkındalığı kazandırması yönünden önemlidir.

6.sınıf ders kitabında: Genel ağ haberinden alınan aşağıda verilen okuyalım öğrenelim görselinde 2011 Van depremi sonrası yaşanan hasar ve can kaybının olması sonrasında yardım kampanyalarının düzenlenmesi afet bilincinin oluşturulmasında etkili olduğundan öneri deprem afeti özelinde kitapta yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

Görsel 22. Van Depremi Sonrası Yapılan Yardımlar (6. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.36)

Okuyalım Öğrenelim

Tarihin Büyük İnsani Yardım Kampanyası

Takvimler 23 Ekim 2011'i gösterdiğinde acı haber Van'dan geldi. Önce 7.2 ardından 9 Kasım 2011'de 5.6 ile iki büyük deprem yaşayan Van'ın hemen her yerinden feryatlar yükselmeye başladı. Yüzlerce ev yıkıldı, on binlercesi hasar gördü. 644 vatandaşımız hayatını kaybetti.

Depremi hemen ardından bölgeye ulaşan Türk Kızılayı çadır kentlerde yüz binlerce insana hizmet verdi. Aynı anda ihtiyaç malzemelerinin dağıtımını da Van ve Erciş'te gerçekleştirdi.

Ülke genelinde tüm yardımsever vatandaşlarımız birlik ve beraberlik içerisinde yardım kampanyaları düzenledi. Türkiye'nin dört bir yerinden yapılan yardımlar Van'a ulaştı.

Genel Ağ haberi 24/01/2017 (Düzenlenmiştir.)

7.sınıf ders kitabında: “İnsanoğlu, gün geçtikçe doğal çevreden daha fazla yararlanarak doğal kaynakları hızla tüketmeye ve doğaya zarar vermeye başlamıştır. Bu durum çevresel sorunlar, afetler, açlık, terör ve göçler gibi insanlığın çözmesi gereken küresel sorunları ortaya çıkarmıştır. Bizlere düşen bu sorunlarla nasıl başa çıkacağımız konusunda bilinçlenmek ve küresel sorunlara çözüm yolları üretmektir” ifadesinde afetler günümüz dünya sorunları içerisinde ile alınmış ve bu sorunların çözümü için bilinçli olmak gerektiği vurgulandığından deprem konusunda halk bilinçlendirilmeli ifadeleri ile önerinin kitapta karşılığını bulduğu söylenebilir.

Öneri 4: “Okullarda afet eğitimiyle ilgili müfredatın geliştirilmesi, doğal afetler ve bilinç konularının artırılması daha kapsamlı, daha çok etkinlik ve kazanım olması gereklidir.”

Bu öneriye ilişkin açıklamalar sosyal bilgiler öğretim programına yansımaları kısmında ayrıntılı verilmiş ders kitapları öğretim programına uygun hazırlandığından tekrar değerlendirilmemiştir.

Öneri 5: “Afet eğitimi konusunda aktif katılımın sağlandığı öğrenci merkezli etkinlik ve uygulamalar yapılmalıdır (video, görsel materyal ve tasarımlarla simülasyon, resim-fotoğraf sergisi- poster afiş, kompozisyon-şiir, proje ödevi, sunum, grup tartışma etkinlikleri vb.)”

Öneri 6: “Öğrencilerin yaşadıkları coğrafi bölgede en fazla karşılaşılabilecekleri doğal afetler konusunda ders içi ve ders dışı çeşitli aktif ve sürekli eğitim-öğretim faaliyetleri düzenlenmeli, olası karşılaşma ihtimali bulunan doğal afet çeşitleri de eklenmelidir.” Öneri 5 ve 6 ya ilişkin yansımalar tekrara düşmemek için birlikte değerlendirilmiştir.

4.sınıf ders kitabında: Ülkemizde en fazla görülen doğal afet türlerine (deprem, heyelan, sel vb.) yer verilerek görselle desteklenmiştir. Öğrencilerden aşağıda verilen yapınız etkinliğini yapmalarının istenmesi, deprem çantası ve aile afet planı hazırlamalarının istenmesi afet konularının sadece bilgi düzeyinde değil öğrenci merkezli ve uygulama düzeyinde de yapıldığını gösterir nitelikte dolayısıyla önerinin kitapta karşılığını bulduğu söylenebilir.

Görsel 23. Doğal Afet Eğitime İlişkin İçerik (4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.82)

Yapınız

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Yukarıdaki fotoğraflarda hangi doğal afetleri görüyorsunuz?
2. Yaşadığınız yerde bu doğal afetlerin hangileriyle karşılaşıyorsunuz?
3. Yaşadığınız yerde fotoğraflarda görülenler dışında başka doğal afetler yaşıyor mu? Yaşanıyorsa bu doğal afetler hangileridir?

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): Aşağıdaki görselde haber başlıkları verilmiş ve tartışma yapılması istenmiştir.

Görsel 24. Doğal Afet Haber Başlığı İçerikleri (5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.81)

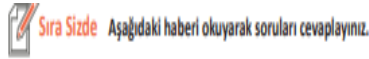
Ayrıca kitapta ülkemizde en sık karşılaşılan doğal afet türlerine yer verilmesine rağmen metinde bu afetlerin zararlarını en aza indirmek adına neler yapılacağına dair bir içerik olmaması önemli bir eksiklik. Uygulama olarak aşağıdaki sıra sizde etkinliklerine yer verilmiştir.

Görsel 25. Sıra Sizde Etkinlik İçerikleri (5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.85 ve 88)

Yaşadığınız yerde en çok görülen afetler: _____
Nedenleri: _____

Yaşadığınız yerde görülen çevre sorunları: _____
Nedenleri: _____

Sel Felaketinin Nedeni Geçmişte Yapılan Hatalar

Mersin'de son yaşanan sel felaketini değerlendiren Belediye Başkanı, dünyanın her yerinde zaman zaman yaşanan ve bazen büyük kayıplara da neden olan selin bir doğal afet olduğunu söyledi. Doğal afetlerin önüne geçmenin mümkün olmadığını, ancak bu afetlerin nedenleri üzerinde durmak gerektiğini belirten Belediye Başkanı, imar planlarında yapılan hatalara işaret etti. Tüm Türkiye'de geçmişten gelen ve zaman zaman sıkıntılar yaşanmasına neden olan imar planlarından kaynaklanan bir sorun olduğunu dile getirdi. Belediye Başkanı, "Yağmur suyu için Mersin'de mevcut kuzey-güney istikametinde ki tüm dereceler rahatlıkla kullanılabilecek durumda ve deniz de bunların son noktası. Oysa ilçeler de dahil ne yapılmış Mersin'de? Dere yatakları imara açılmış. Birinci sorun bu. Tapulu yerlerde dere yatağında arsası olan kişilerin imarlı arsası olduğundan bu inşaatlar maalesef şu anda da devam ediyor. Mersin özelinde önemli nedenlerden birisi dere yataklarının kapatılması." diye konuştu.

Genel Ağ haberi, 16 Şubat 2017 (Düzenlenmiştir.)

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): "Ülkemizde afete dönüşebilen birçok doğa olayı gerçekleşmektedir. Bunların bir kısmı yeryüzü hareketlerine bağlı olarak ortaya çıkar. Deprem ve kaya düşmesi bunlara örnektir. Hava durumu ve iklim kaynaklı ortaya çıkan doğa olayları da görülür. Şiddetli yağış, fırtına, dolu, don, kar ve

kuraklık ülkemizde afete dönüşebilen doğa olaylarına örnekler arasında yer alır. Çölleşme, erozyon ve obruk oluşumunda ise iklim ve yeryüzü hareketlerinin yanında insan faaliyetleri de etkili olmaktadır” (s.72) ifadeleri ile Türkiye’nin afet risk haritası ve çölleşme hassasiyet haritaları verilerek öğrencilere aşağıdaki soruların sorulması önerinin yansımalarıdır.

Görsel 26. Doğal Afet Etkinliği (5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı MEB, 2024 s.71)

2| Yaşadığınız ilde gerçekleşme riski olan afetler nelerdir? Bu afetlerin etkilerini azaltmak amacıyla bireysel ve toplumsal olarak neler yapılabilir? Sınıfta tartışınız ve alınabilecek önlemleri ilgili alanlara yazınız.

Bireysel Önlemler

.....

.....

.....

.....

.....

Toplumsal Önlemler

.....

.....

.....

.....

.....

“Burcu ve arkadaşlarının hazırladığı afetlere yönelik deney etkinliği verilmiştir. Metni okuyunuz ve siz de bu etkinliği örnek alarak “UYGULAYALIM” bölümünde ilinizde meydana gelebilecek afetlerin etkilerini azaltmaya yönelik bir etkinlik hazırlayınız” (s.77). Uygulama düzeyinde öğrencinin aktif katılımının olduğunu gösterir. Sayfa 79’da deney etkinliği ve performans ödevi, sayfa 81’de deprem etkinliğine yer verilmiştir.

Görsel 27. Doğal Afet Etkinliği 2. (5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı MEB, 2024 s.37)

- Belirlediğiniz etkinlikler için bir plan hazırlayınız ve grup içinde görev dağılımı yapınız.
- Gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra etkinliklerinizi sunum, resim, afiş, poster olarak sınıf ortamı, çevrim içi ortamlar, okul panoları, okul bahçesi veya koridorunda paylaşınız.

Sosyal Sorumluluk Proje Fikirleri		
Okullara Yönelik	Çocuklara Yönelik	Yaşlılara Yönelik
Fikir: Deprem bölgesindeki bir okulun öğrencilerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olsun.	Fikir:	Fikir:
Güçlü Yönü: İhtiyaç fazlası giysiler ve kırtasiye ürünlerine sahip olmamız	Güçlü Yönü:	Güçlü Yönü:
Zayıf Yönü: Okul öğrencilerinin tümüne yetecek kadar eşyamızın olmaması	Zayıf Yönü:	Zayıf Yönü:

"El Ele, Gönül Gönüle" adlı sosyal sorumluluk projesi yapılmasına karar verilmesi de önerinin kitapta karşılığını bulduğu söylenebilir.

6.sınıf ders kitabında:

- ✓ Görsellerden yola çıkarak bu bölgelerde yaşayan insanların hayatlarına Kutup ikliminin etkileri neler olabilir? Tartışınız (s.127).
- ✓ Görsellerden yola çıkarak bu bölgelerde yaşayan insanların hayatlarına Muson ikliminin etkileri neler olabilir? Tartışınız (s.128). Farklı iklimler farklı yaşamlar konusu içerisinde sayfa 130'da oynayalım öğrenelim etkinliğine yer verilmiştir.

7.sınıf ders kitabında:

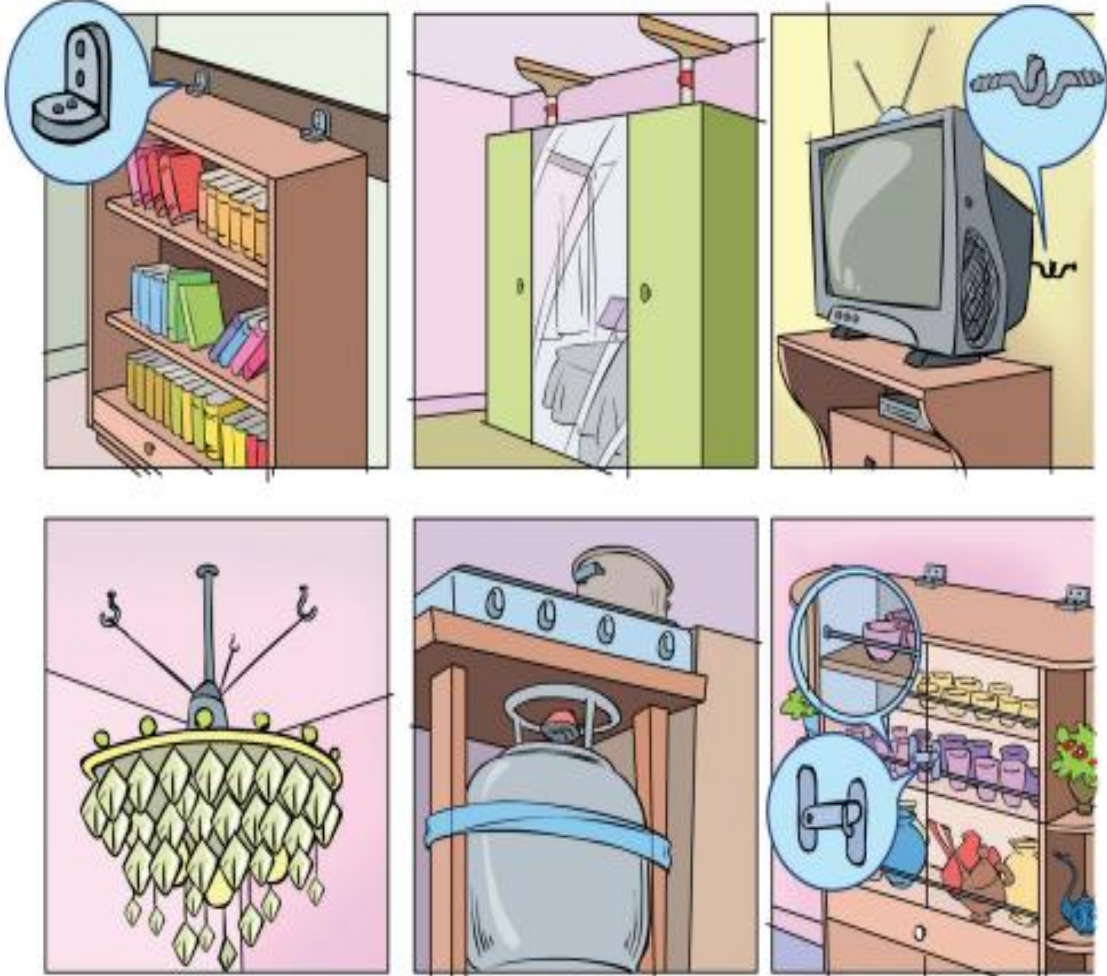
- ✓ Günümüz dünya sorunları nelerdir? Tartışınız (s.213).
- ✓ Volkanik faaliyetlerde can kaybının önlenmesi için başka ne gibi önlemler alınabilir? Tartışınız (s.215).

Yaparak yaşayarak öğreniyoruz adlı etkinliğe yer verilmesi önerinin karşılığını bulduğunu göstermektedir. Günümüz dünya sorunlarıyla ilgili çözüm önerileri için birlikte yapıyoruz etkinliğine yer verilmiştir. 6 ve 7.sınıf ders kitaplarında Öğrencilerin yaşadıkları coğrafi bölgede en fazla karşılaşılabilecekleri doğal afetlere yer verilmeli önerisiyle ilişkili bir içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 7: “Depremden önce ve sonra neler yapılacağını kapsayan afet yönetim süreci gerekmektedir.”

4.sınıf ders kitabında: Deprem öncesi sırası ve sonrasında neler yapılması gerektiğine ilişkin bilgiler hem metin olarak hem görsel olarak yer verilmiştir. Acil durum planı ve afet çantası hazırlanmasının önemi üzerinde durulmuştur.

Görsel 28. Deprem Öncesi Yapılması Gerekenler (4.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.87)

Deprem sırasında “*çömel, kapan, tutun*” hareketlerinin ve “*yaşam üçgeni*” nin önemi görselle de desteklenmiştir. Deprem anında evin güvenli ve tehlikeli bölgeleri vurgulanmış; içeride ya da dışarıda bir şekilde mahsur kalındığında ve deprem sonrasında yapılması/yapılmaması gerekenler de anlaşılır bir şekilde görsellerle açıklanmıştır.

Görsel 29. Deprem Sırasında Yapılması Gerekenler (4.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.88-89)

5, 6 ve 7.sınıf ders kitaplarında depremden önce ve sonra neler yapılacağını kapsayan afet yönetim süreci gereklidir önerisiyle ilişkili bir içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 8: “Afetler konusu eğitim programlarında yaşantıya yönelik olarak güncellenmelidir.”

4,5,6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriye ilişkin içeriğe rastlanılmamıştır. 2024 programı doğrultusunda yazılan 5.sınıf kitabında: 6 Şubat 2023 depremine yer verilmesi bununla birlikte 2018 programıyla karşılaştırıldığında yeni kitaplarda daha çok etkinliğe yer verildiği bu bakımdan güncellendiği söylenebilir.

Öneri 9: “Kentsel dönüşüm projeleri ve politikaları geliştirilmelidir.”

Bu öneri öğretim programı kısmında sadece 2024 programına 4.sınıf düzeyinde yansımıştır. Fakat yeni müfredata uygun sadece 5.sınıf kitabı uygulandığından ve henüz 4.6.7.sınıf kitaplar yayınlanmadığı için araştırma kapsamında değildir.

Öneri 10: “Doğal afetler konusu, eğitim öğretim yılının başlarına veya ortalarına çekilmelidir.”

Bu öneriye ilişkin bulgulara birinci alt problemde ayrıntılı verilmiştir. Ders kitapları öğretim programına uygun hazırlandığından önerinin kitaplar açısından da yansıma olarak karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz.

Öneri 11: “Evlerde afet çantasının bulunması gerekmektedir.”

4.sınıf ders kitabında: Deprem sonrasında hiç kimseden yardım almadan yaşam mücadelesi vermek zorunda kalındığında önceden hazırlanacak bir deprem çantasının yaşam mücadelesini kazanmayı sağlamada etkili olduğu vurgulanarak deprem çantasında bulunması gerekenler listelenerek aşağıdaki görselle öğrenme kalıcı hale getirilmiştir.

5, 6 ve 7.sınıf ders kitaplarında; aile üyelerinin afete hazırlık planı yapmaları /afet hazırlık çalışmalarında çocukları ve gençleri de dikkate alan afet ve acil yardım planları hazırlanmalıdır önerisiyle ilişkili bir içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 13: “Afet öncesinde, afet sırasında ve afet sonrasında alınabilecek önlemlerle “iyi bir afet yönetimi” sağlandığında, maddi ve manevi zararların azaltılabileceği bilinci üzerinde daha fazla durulmalıdır.”

4.sınıf ders kitabında: “Tehlikeli bir doğal afet olmasına rağmen deprem bizleri korutmamalıdır. Çünkü önceden alacağımız önlemlerle depremin zararlarını en aza indirebilmemiz mümkündür” (s.85) ifadesinde yer verilmektedir.

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): “Doğal afetler; can ve mal kaybına neden olan deprem, sel, heyelan, erozyon gibi doğal olaylardır. Bu olaylar çok kısa sürelerde gerçekleşebilen ve başladıktan sonra insanlar tarafından engellenemeyen olaylardır. Ancak önceden alınacak önlemlerle can kayıpları ve oluşabilecek zararlar azaltılabilir.” (s.81) ve “Deprem, sel, çığ gibi afetleri engellemek mümkün olmasa da gerekli tedbirler alınarak bu afetlerin yıkıcı etkileri azaltılabilir” (s.86). İfadelerinde öneri kitaba yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): Bu öneriye “Ülkemizde meydana gelebilecek afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak mümkündür. Bunun için yetkili kurum ve kuruluşların bazı tedbirler alması gerekmektedir. Ülkemizdeki bakanlıklar, belediyeler, AFAD, eğitim, sağlık ve güvenlik kurumları ile sivil toplum kuruluşları bu konuda sorumludur” ifadelerinde yer verilmiştir (s.76).

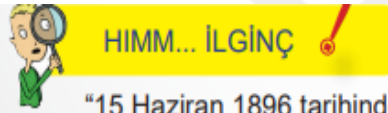
6.sınıf ders kitabında: Herhangi bir içeriğe rastlanmamıştır.

7.sınıf ders kitabında:

- ✓ “Japonya aldığı önlemler sayesinde deprem kaynaklı can kayıplarını azaltmıştır. Depremin sık yaşandığı diğer ülkelerde de can kayıplarının azalması için ne gibi önlemler alınabilir? Açıklayınız.” (s.214)
- ✓ “Depremin oluşumu engellenemez ancak alınan tedbirlerle bu afetin zararı en aza indirilebilir. Bunun için deprem bakımından tehlikeli bölgelerde; depreme dayanıklı evler yapılmalı, deprem erken uyarı merkezleri kurulmalı, deprem konusunda halk bilinçlendirilmeli, her il merkezinde deprem sırasında hizmet verecek kurtarma ekipleri kurulmalı ve enkaz altındaki yaralıları tespit etmede köpekler kullanılmalıdır. Bu nedenle de köpek eğitim merkezleri kurulmalıdır.” (s.214)

- ✓ “Tsunaminin önlenmesi mümkün değildir. Buna rağmen erken uyarı sistemlerinin verdiği alarmla ve bir plan dâhilinde etkilenebilecek yerlerin boşaltılması, insanların kıyıdan kara içlerine doğru uzaklaştırılması tsunamiyi bir afet olmaktan çıkarabilir”. (s.214)
- ✓ “Volkanizma faaliyetlerinin ortaya çıkışı engellenemez fakat bu faaliyetlere karşı önlemler alınabilir. Bunun için volkanlar bilimsel olarak incelenmekte, volkanların gaz çıkışları takip edilmekte, uydular ve uzaktan algılama teknolojisiyle ulaşılan veriler değerlendirilmektedir. Volkanik faaliyetlerde can kaybının önlenmesi için başka ne gibi önlemler alınabilir? Tartışınız.” (s.215) İfadeleri ile aşağıda verilen metinde afete karşı alınan önlemlerle afetın zararının azaltıldığı bilgisine yer verilmiştir.

Görsel 32. Afete Karşı Alınan Önleme İlişkin İçerik (7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.214)

“15 Haziran 1896 tarihinde Japonya’da çok şiddetli bir deprem olmuş, sallantının durmasından 20 dakika sonra deniz korkunç bir şekilde geri çekilmeye başlamış, ardından tekrar saatte 800 kilometre hızla geri dönmüş ve 30 metreyi bulan dev dalgalar sahil bölgelerini kaplamıştı. O sırada Japon halkı, bayram kutlamaları için sahilde toplanmıştı. Tsunamiden dolayı orada bulunan 27.122 insan hayatını kaybetti ancak 37 yıl sonra 1933’te, tsunami yine aynı bölgede ve aynı şiddette oldu. Halk, tsunamiye karşı önlem aldığı için sadece 3.000 kişi hayatını kaybetti.”

Öneri 14: “Afetlerin etkilerini azaltmak için azaltma planları uygulanmalıdır/Afet ve acil durum eylem planları hazırlanmalıdır.”

4.sınıf ders kitabında: Fırtınalar hakkında bilgi verilirken “acil durum planları yapılarak yaklaşan kuvvetli fırtınalara karşı önlemler alınmalıdır” ifadesinde tek cümlede yer verilmiştir.

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): Öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): Bu öneriye ilişkin içeriğe aşağıdaki görselde yer verilmiştir.

Görsel 33. AFAD İl Afet Risk Azaltma Planı (5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı MEB, 2024 s.73)

Ayrıca kurum ve kuruluşların afet öncesi alabileceği tedbirler içerisinde “Ülke, il ve ilçeler için afet etkinlik planı hazırlanmalı” “Afet sonrasında etkinlik planları hızla uygulanmalıdır” (s.76). İfadelerinde de yer verildiği görülmüştür dolayısıyla öneri kitapta karşılığını bulmuştur. 6 ve 7.sınıf ders kitabında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır

Öneri 15: “İklim değişikliğinin acil ve etkili şekilde ele alınması gerekmektedir.”

7.sınıf ders kitabında: Küresel iklim değişikliğinin konu olarak ayrı bir başlıkta yer verilmesi önerinin karşılığını bulduğunu göstermektedir. “Küresel iklim değişikliğinin yaşanmaması için; daha az enerji tüketerek, çöplerimizi geri dönüşüm kutularına atarak ve olabildiğince az yakıt kullanarak dünyamıza yardım edebiliriz. Gezegenimizin iyiliği için artık motorlu araçlar yerine bisiklete binmeli ya da gideceğimiz yere yürümeliyiz.” Şeklinde ifade edilmiştir.

4, 5 ve 6.sınıf ders kitaplarında; İklim değişikliğinin acil ve etkili şekilde ele alınması ile ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 16: “Kavramların öğretimi sırasında kavramlar günlük yaşamla doğru şekilde ilişkilendirilmelidir.”

4.sınıf ders kitabında: Metin içi ifadelerde öğrencilerin yaşantılarından alıntılara yer verilerek ülkemizde sık görülen diğer afetler için de yapılmıştır.

5, 6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 17: “Sel için alınacak önlemlere yer verilmelidir.”

4.sınıf ders kitabında: “Sel baskınlarını önlemek için özellikle doğal çevreye duyarlı olunmalıdır. Bu amaçla doğal bitki örtüsü özellikle de ormanlar korunmalı, dik yamaçlar teraslayarak eğim azaltılmalı ve akarsu kenarlarına yerleşmeler kurulmamalıdır. Ayrıca, akarsu yataklarına setler ve barajlar yapılarak suyun akışı kontrol altına alınmalıdır.” (s.84) ifadesinde yer verilmekte ve sel baskınından görsel eklenmiştir.

5,6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 18: “Heyelan riskini azaltabilecek önlemlere yer verilmelidir.”

4.sınıf ders kitabında: “Heyelanın zararlarından korunmak için kayma tehlikesi olan yerlere evler yapılmamalıdır.” (s.83) ifadesinde tek cümlede yer verilerek heyelandan zarar görmüş karayolu görseliyle desteklenmiştir.

5,6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 19: “Erozyon için önlemlere yer verilmelidir.”

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): Öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): Bu öneriye sayfa 76 da yapılan bir deneyin içerisinde şu şekilde yer verilmiştir: “ağaçlandırma çalışmaları yapmak, ormanları ve bitki örtüsünü korumak erozyonla mücadelede en etkili yollardır.”

4,6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle. İlişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 20: “Risk analizleri çıkarılmalıdır.”

Öneri 21: “Altyapı hizmetleri sağlamlaştırılmalıdır.”

Öneri 22: “Kalkınma politikalarına afet konusu eklenmelidir.”

Aşağıda öneri 20,21 ve 22 farklı öneriler olmasına rağmen bu önerilere ilişkin içerikler aynı görselde yer aldığı için tekrara kaçmamak adına ortak değerlendirilmiştir. 2018 programı doğrultusunda yazılan 4, 5, 6 ve 7. sınıf ders kitabında: Öneriye ilişkin içeriğe rastlanılmamıştır.

Sadece 2024 programı doğrultusunda yazılan 5.sınıf kitabında; Aşağıda verilen genel ağdan alınmış haber görselinde risk analizleri çıkarılmasına ait ifade öneri 20’ye uygun içerik bulunmaktadır, şehirler arası ulaşım sistemlerinin alt yapılarını afetlere karşı güvenli hale getirmek için proje tasarlanacağı ifade edilmesi öneri 21’e uygun içerik olduğunu, afete dayanıklı ulaşım sisteminin On İkinci Kalkınma Planında yer aldığı ifadesi öneri 22 ile ilişkili içerik olduğunu gösterir dolayısıyla bu üç öneri 5.sınıf 2024 programı doğrultusunda yazılan kitapta yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

Görsel 34. Doğal Afet ile İlgili Genel Ağ Haberi (5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı MEB, 2024 s.71)

Türkiye'nin ulaşım altyapısının afetlere daha dirençli hâle getirilmesi için yeni projeler planlanıyor

Güvenli, afetlere dayanıklı, çevre dostu ve düşük maliyetli bir ulaşım sistemi kurulması projesi Cumhurbaşkanlığına bağlı birimlerce hazırlanan On İkinci Kalkınma Planı'nda yer aldı.

Önümüzdeki beş yıl içinde uygulanacak bu planda şehir içi ve şehirler arası ulaşım sistemlerinin altyapılarını afetlere karşı güvenli hâle getirmek için projeler tasarlanacak. Bu amaçla risk analizleri yapılarak ihtiyaç duyulan güçlendirme ve tadilat çalışmaları ile projeler en kısa sürede tamamlanacak.

(Genel ağdan alınmıştır.)

Öneri 23: “Afet öncesi erken uyarı sistemleri kurulmalıdır.”

4.sınıf ders kitabında: Fırtınaların zararlarından korunmak için erken uyarı sisteminin kurulmasından bahsedilmiştir.

7.sınıf ders kitabında: “Deprem erken uyarı merkezleri kurulmalı” ifadesi ile “Tsunaminin önlenmesi mümkün değildir. Buna rağmen erken uyarı sistemlerinin verdiği alarmla ve bir plan dâhilinde etkilenebilecek yerlerin boşaltılması, insanların kıydan kara içlerine doğru uzaklaştırılması tsunamiyi bir afet olmaktan çıkarabilir” (s.214) ifadesinde öneri kitapta karşılığını bulmuştur.

5 ve 6.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 24: “Afet meydana gelmeden önce gerekli çalışmalar uzaktan algılama verileriyle yapılmalıdır.”

4, 5 ve 6.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

7.sınıf ders kitabında: “Volkanizma faaliyetlerinin ortaya çıkışı engellenemez fakat bu faaliyetlere karşı önlemler alınabilir. Bunun için volkanlar bilimsel olarak incelenmekte, volkanların gaz çıkışları takip edilmekte, uydular ve uzaktan algılama teknolojisiyle ulaşılan veriler değerlendirilmektedir.” İfadelerinde öneri yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

Öneri 25: “Yapı denetimleri yapılmalı, yapılaşma yasağı uygulanmalıdır.”

4.sınıf ders kitabında: “Deprem öldürmez, bina öldürür.” diye bir söz vardır. Bu nedenle depremden korunmak için her şeyden önce binalarımızı sağlam zeminlere, depreme dayanıklı biçimde yapmalıyız ifadesinde yapı denetiminin önemi vurgulanmıştır. Fırtına

afetinde “*Fırtınanın zararlarından korunmak için her şeyden önce yapıların sağlam inşa edilmesi gerekir.*” (s.84) ifadeleri de yer almaktadır.

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): “*Sel Felaketinin Nedeni Geçmişte Yapılan Hatalar*” adlı genel ağ haberinde dere yataklarının imara açıldığı ve inşaatların yapıldığı ifade edilmiştir.

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): Günümüzdeki yerleşim yerlerinin akarsu göl deniz kenarı gibi verimli tarım alanları üzerinde kurulduğundan bahsedilmesi ve bazı yerleşim yerleri de deprem riski sebebiyle zemini daha sağlam dağlık alanlara kurulduğunun ifade edilmesi deprem afetinin etkisini azaltmak için sağlam zemin yapımının vurgulanması yönünden önemlidir. “*Deprem değil, ihmal öldürür.*” sözü ile bilim insanları neye dikkat çekmek istemişlerdir? sorusuyla öğrencilerin deprem afetine yönelik ihmalin ne olduğunu düşünmeye sevk etmektedir.

6.sınıf ders kitabında: Öneriyle ilişkili herhangi bir içeriğe rastlanılmamıştır.

7.sınıf ders kitabında: “*Deprem bakımından tehlikeli bölgelerde; depreme dayanıklı evler yapılmalı*” ifadesinde karşılığını bulmuştur (s.214).

Öneri 26: “*Afet önleme kavramı imar kanununda yer almalıdır.*”

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): “*Sel Felaketinin Nedeni Geçmişte Yapılan Hatalar*” (s.88) adlı genel ağ haberinde belediye başkanı sel felaketinin asıl nedeninin imarda yapılan hatalar olduğunu vurgulamıştır. Dere yataklarının imara açıldığını ve inşaatların yapıldığını ifade etmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda öneri yansıma olarak kitapta karşılığını bulmuştur.

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan),4,6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili herhangi bir içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 27: “*Afet tatbikatları yapılmalıdır.*”

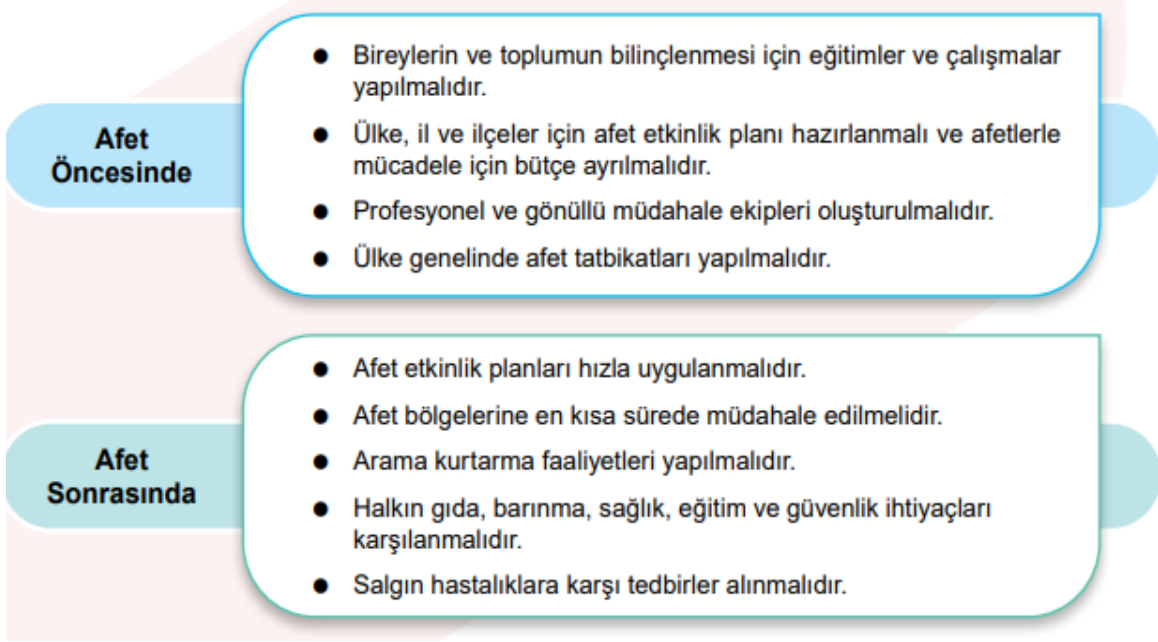
5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): Bu öneri sayfa 76’da Afet öncesi yapılacaklar içerisinde “*ülke genelinde afet tatbikatları yapılmalıdır*” ifadesi ile doğrudan yer almakta dolayısıyla öneriye ilişkili içeriğe yer verildiğinden yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

2018 programı doğrultusunda yazılan 4,5,6 ve 7.sınıf ders kitabında Afet tatbikatları yapılmalıdır önerisiyle ilişkili herhangi bir içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 28: “*Devletin, doğal afet riskleri ve can kayıplarını en aza indirebilecek önleyici tedbirleri almış olması/Yerel yönetimler, merkezi yönetim ve STK iş birliği, güçlü koordinasyon oluşturması gerekir.*”

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): “Ülkemizde meydana gelebilecek afetlerin olumsuz etkilerini azaltmak mümkündür. Bunun için yetkili kurum ve kuruluşların bazı tedbirler alması gerekmektedir. Ülkemizdeki bakanlıklar, belediyeler, AFAD, eğitim, sağlık ve güvenlik kurumları ile sivil toplum kuruluşları bu konuda sorumludur.” (MEB,2024s.76) ifadesinde yer verilmiştir.

Görsel 35. Afet Öncesi ve Sonrasında Yapılması Gerekenler (5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı MEB, 2024 s.76)

2018 programı doğrultusunda yazılan 4, 5, 6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili herhangi bir içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 29: “Doğal afetlere, insan kaynaklı unsurlarla çözüm arayışı çabalarında, toplumun çözüm yönetimine dahil edilmesi gereklidir.”

Sadece 2024 programı doğrultusunda yazılan 5.sınıf kitapta: “Afetlerin ülkemizin bir gerçeği olduğunun kabul edilmesi, toplumsal bilinç oluşturulması birlik ve beraberliğe önem verilmesi toplumsal olarak alınacak tedbirlerin başında gelmektedir” (s.77).

“Asrın felaketi olarak adlandırılan 6 Şubat 2023’te Kahramanmaraş merkezli ve birçok ilimizi etkileyen deprem milletçe yaşadığımız büyük felaketlerdendir. Bu felaket karşısında halkımız tek yürek olup depremzedelerin yaralarını sarmaya çalışmış, maddi ve manevi yardımlar yaparak depremzedelere her türlü desteği sağlamaya gayret etmiştir” (s.44).

İfadelerinde doğal afete insan kaynaklı çözüm arayışında toplumun buna dahil edildiği görülmekte, dolayısıyla öneri yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

2018 programı doğrultusunda yazılan 4,5,6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

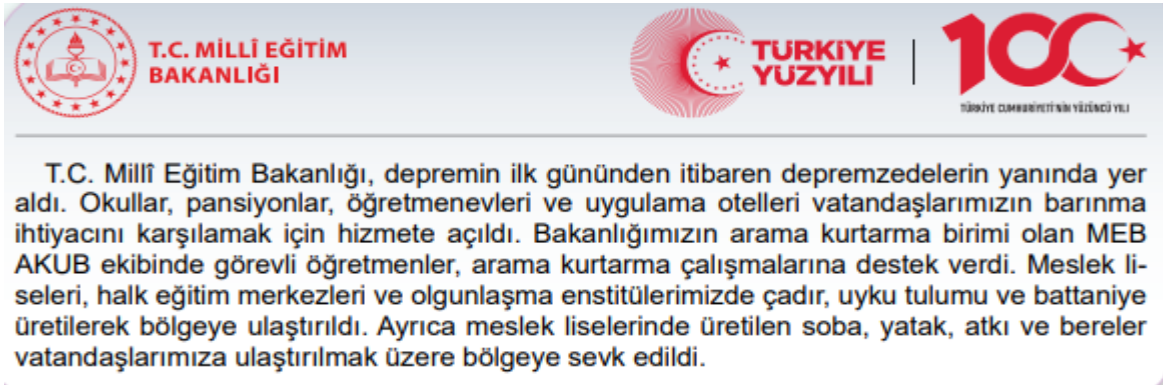
Öneri 30: “Afet sonrası barınma, beslenme vb. ihtiyaçları karşılanmalıdır.”

4.sınıf ders kitabında: Deprem sonrasında yapılacaklar içerisinde “Yardım kuruluşlarının dağıtacağı yardım malzemelerinden ihtiyacınız kadarını alınız. O malzemelere başka insanların da ihtiyaç duyduğunu unutmayınız” (s.89) ifadelerine yer verildiği görülmektedir.

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): Arama kurtarma çalışması görselinde “afete maruz kalmış insanların ilk önce barınma, gıda, giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekir” (s.87) ifadelerine yer verildiğinden öneri kitapta yansıma olarak karşılığını bulmaktadır.

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): Afet sonrası yapılacaklar içerisinde “halkın gıda, barınma, sağlık, eğitim ve güvenlik ihtiyaçları karşılanmalıdır” (s.76) şeklinde doğrudan bu öneriye yer verildiği görülmektedir. Ayrıca aşağıda verilen görselde de afet sonrası barınma, beslenme ihtiyaçlarının karşılandığına yönelik içerik verilmiştir.

Görsel 36. Afet Sonrası Barınma-Beslenmeye İlişkin İçerik. (5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (MEB, 2024 s.37))

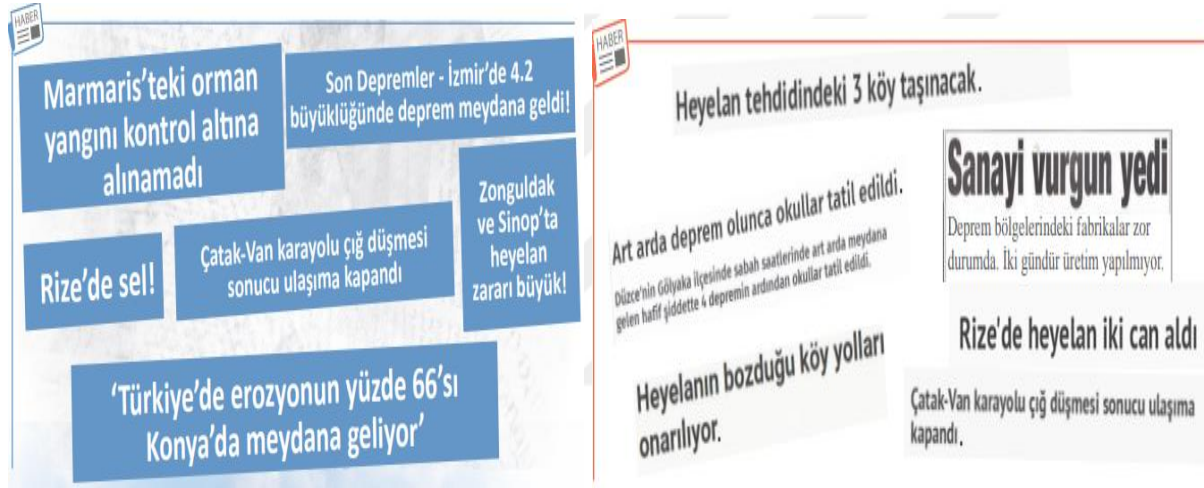
6.sınıf ders kitabında: Bu öneriye genel ağ haberinde “Depremi hemen ardından bölgeye ulaşan Türk Kızılay’ı çadır kentlerde yüzbinlerce insana hizmet verdi. Aynı anda ihtiyaç malzemelerinin dağıtımını da Van ve Erciş’te gerçekleştirdi.” ifadelerinde yer verilerek görselle desteklenmiştir (s.36).

7.sınıf ders kitabında: “Ülkeler bu zor günlerde birbirlerinin yarasını sarmıştır. Örneğin 2011 yılında Van’da meydana gelen depremde birçok ülke Türkiye’ye yardım etmiştir. Türkiye de birçok ülkeye zor zamanlarda destek olmuştur” ifadelerinde yer verilmiştir. (s.214).

Öneri 31: “Doğal afetlerde, kamunun bilgi edinme hakkı olmalı, sosyal medya ve kitle iletişim araçları kullanılmalıdır.”

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): Aşağıdaki görselde verilen gazete haberleri doğal afetler hakkında kamunun bilgi edinme hakkını gösterir nitelikte haberler olduğu söylenebilir.

Görsel 37. Doğal Afet Haber Başlıkları 2. (5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı, s.81-86)

Aşağıdaki görselde medyanın başlattığı bir tuğlada siz koyun kampanyasından gelen yardımlar bu önerinin kitaba yansıdığını göstermektedir.

Görsel 38. Deprem Yardımlarına İlişkin Haber (5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.87)

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): Öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır

4,6 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 32: “*Halk ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) iş birliği içinde olmalıdır.*”

4.sınıf ders kitabında: Öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): Aşağıda verilen görselde devlet kurumları sivil toplum kuruluşları ve halkın el birliği içinde olması vurgulandığından öneri yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

Görsel 39. Deprem Sonrası Arama Kurtarma Çalışması (5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.87)

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): “*Asrın felaketi olarak adlandırılan 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli ve birçok ilimizi etkileyen deprem milletçe yaşadığımız büyük felaketlerdendir. Bu felaket karşısında halkımız tek yürek olup depremedelerin yaralarını sarmaya çalışmış, maddi ve manevi yardımlar yaparak depremedelere her türlü desteği sağlamaya gayret etmiştir*” (MEB,2024. s.44). İfadelerinde öneri karşılığını bulmuştur.

6.sınıf ders kitabında: Bu öneriye sayfa 36’da genel ağ haberinde sivil toplum kuruluşlarından Kızılay’a ve halkın yaptığı yardımlara yer verilmektedir.

Görsel 40. Deprem Sonrası Yardımlar Genel Ağ Haberi (6.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.36)

Depremi hemen ardından bölgeye ulaşan Türk Kızılayı çadır kentlerde yüz binlerce insana hizmet verdi. Aynı anda ihtiyaç malzemelerinin dağıtımını da Van ve Erciş’te gerçekleştirdi.

Ülke genelinde tüm yardımsever vatandaşlarımız birlik ve beraberlik içerisinde yardım kampanyaları düzenledi. Türkiye’nin dört bir yerinden yapılan yardımlar Van’a ulaştı.

Genel Ağ haberi 24/01/2017 (Düzenlenmiştir.)

7.sınıf ders kitabında: Öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 33: “Sivil Toplum Kuruluşları topluma tanıtılmalıdır.”

6.sınıf ders kitabında: Sivil Toplum kuruluşlarından Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı) ve Kızılay hakkında bilgiler verilerek tanıtımı yapılmış ve aşağıda verilen görselle desteklenmiştir.

Görsel 41. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Destekleyen Kuruluşlar (6. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.37)

Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyen kurum ve kuruluşların bazılarını inceleyelim.

1.33: Logo

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı): Ülkemizde sosyal yardım hizmetlerini en yaygın, kapsamlı ve organize biçimde yürüten devlet kurumudur. Sosyal yardımların hedef kitlesi sosyal güvencesi bulunmayan ihtiyaç sahibi vatandaşlardır.

1.34: Logo

Kızılay: Savaş alanında yaralanan ya da hastalanan askerlere hiçbir ayırım gözetmeksizin yardım etmek amacıyla, 1868 yılında Hilal-i Ahmer adıyla kurulmuştur. Kuruluşa "Kızılay" adını Mustafa Kemal Atatürk vermiştir. Afetlerde ve olağan dönemlerde korumasız ve ihtiyaç sahiplerine yardım sağlamak, toplumda yardımlaşmayı geliştirmek ve kan ihtiyacını karşılamak amacıyla hizmet vermektedir.

4,5 ve 7.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

Öneri 34: “Ülkelerin doğal afetlerle mücadele etmesi ve afete hazırlık faaliyetleri yapmaları gerekmektedir.”

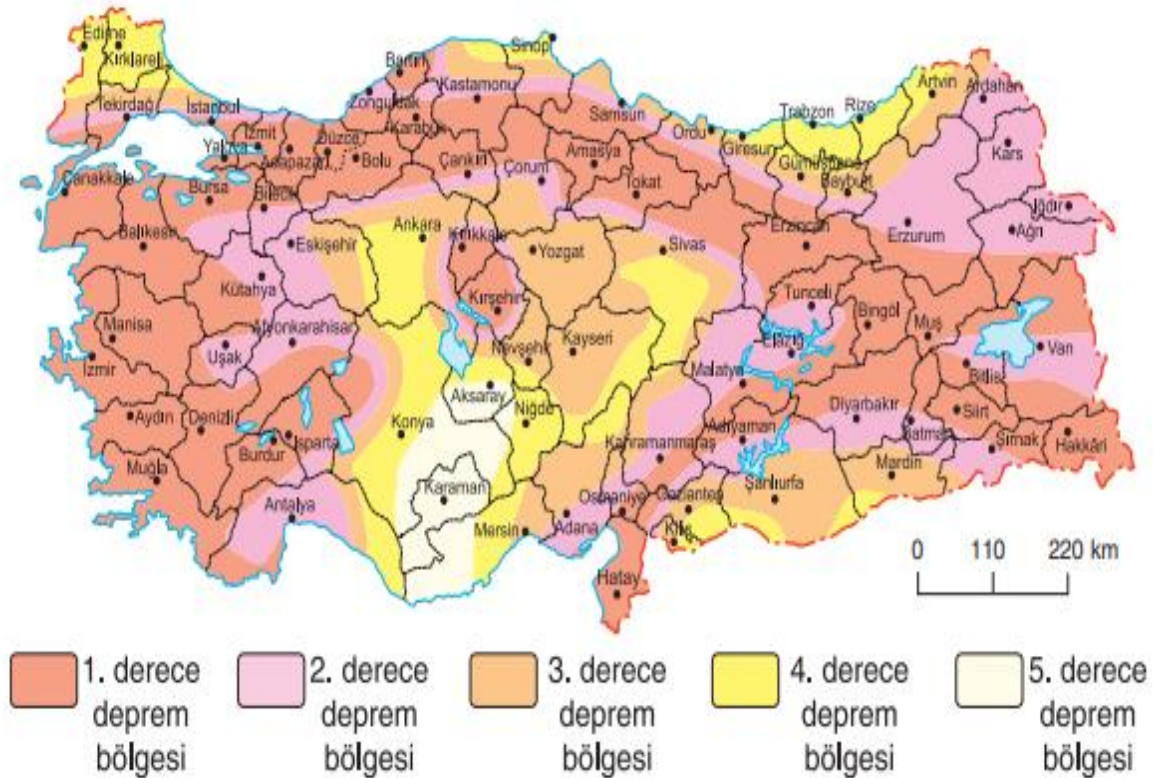
4, 5 ve 6.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

7.sınıf ders kitabında: “Ülkeler bu zor günlerde birbirlerinin yarasını sarmıştır. Örneğin 2011 yılında Van’da meydana gelen depremde birçok ülke Türkiye’ye yardım etmiştir. Türkiye’de birçok ülkeye zor zamanlarda destek olmuştur. Depremlerde ülkelerin yardımlaşma ve dayanışmasının önemi nedir? Açıklayınız. Japonya aldığı önlemler sayesinde deprem kaynaklı can kayıplarını azaltmıştır. Depremın sık yaşandığı diğer ülkelerde de can kayıplarının azalması için ne gibi önlemler alınabilir? Açıklayınız.” (s.214) İfadelerinde önerinin karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz.

Öneri 35: “Doğal afetlerin dağılışı işlenirken, harita etkinlikleri kullanılmalıdır.”

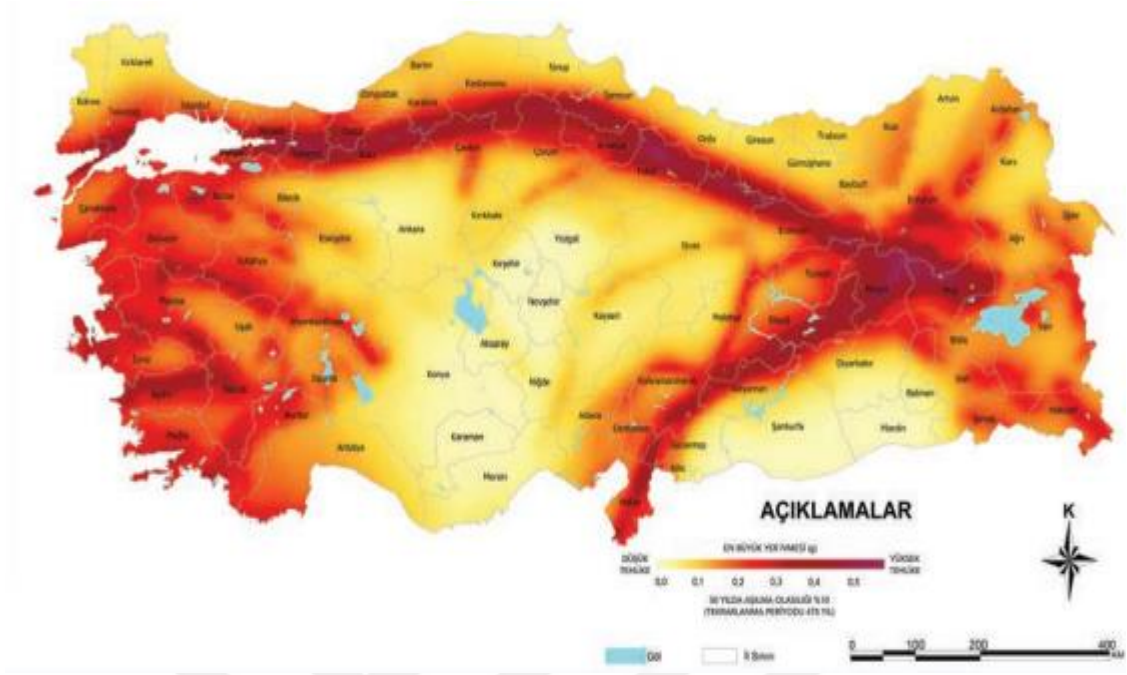
4.sınıf ders kitabında: Türkiye deprem bölgeleri haritasına yer verilmiştir.

Görsel 42. Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası (4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.85)

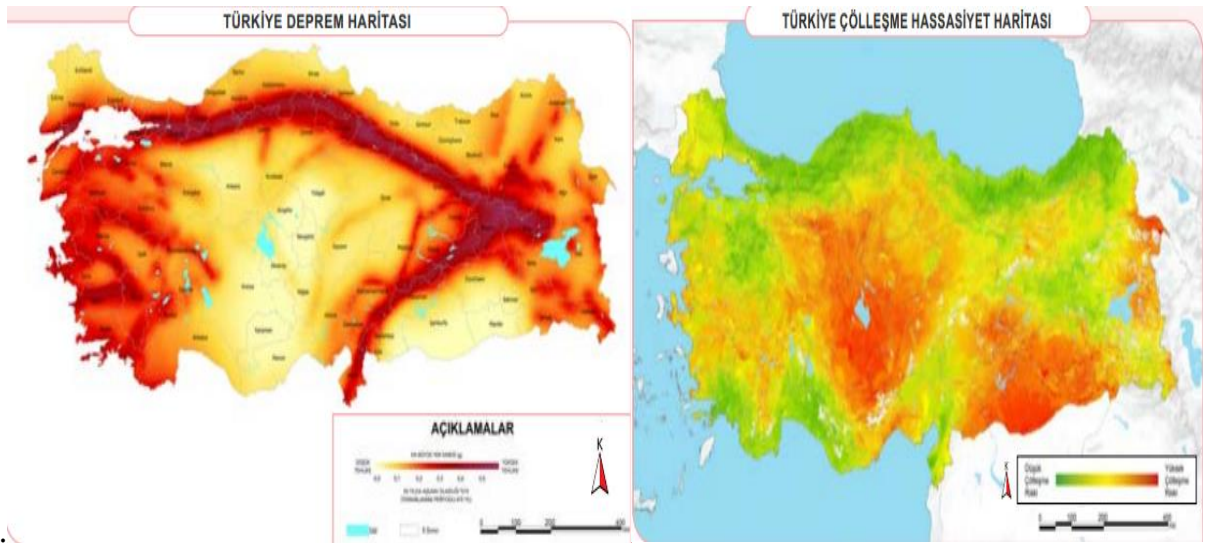
5.sınıf ders kitabında (2018 programı doğrultusunda yazılan): Türkiye deprem tehlikesi haritası verilerek öğrencilerden haritayı incelemeleri deprem riskinin en fazla ve en az olduğu yerleri ve yaşadıkları yerin risk durumunu söylemeleri istenmiştir. Dolayısıyla öneri kitapta yansıma olarak karşılığını bulmuştur.

Görsel 43. Türkiye Deprem Tehlikesi Haritası (5. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.83)

5.sınıf ders kitabında (2024 programı doğrultusunda yazılan): Önerinin aşağıdaki görsellerle kitapta yansıma olarak karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz. 2018 programına uygun hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında verilmeyen çölleşme haritasının güncel programa uygun kitapta yer verildiği tespit edilmiştir.

Görsel 44. Türkiye Deprem ve Çölleşme Haritası (5.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı MEB, 2024. s.73)

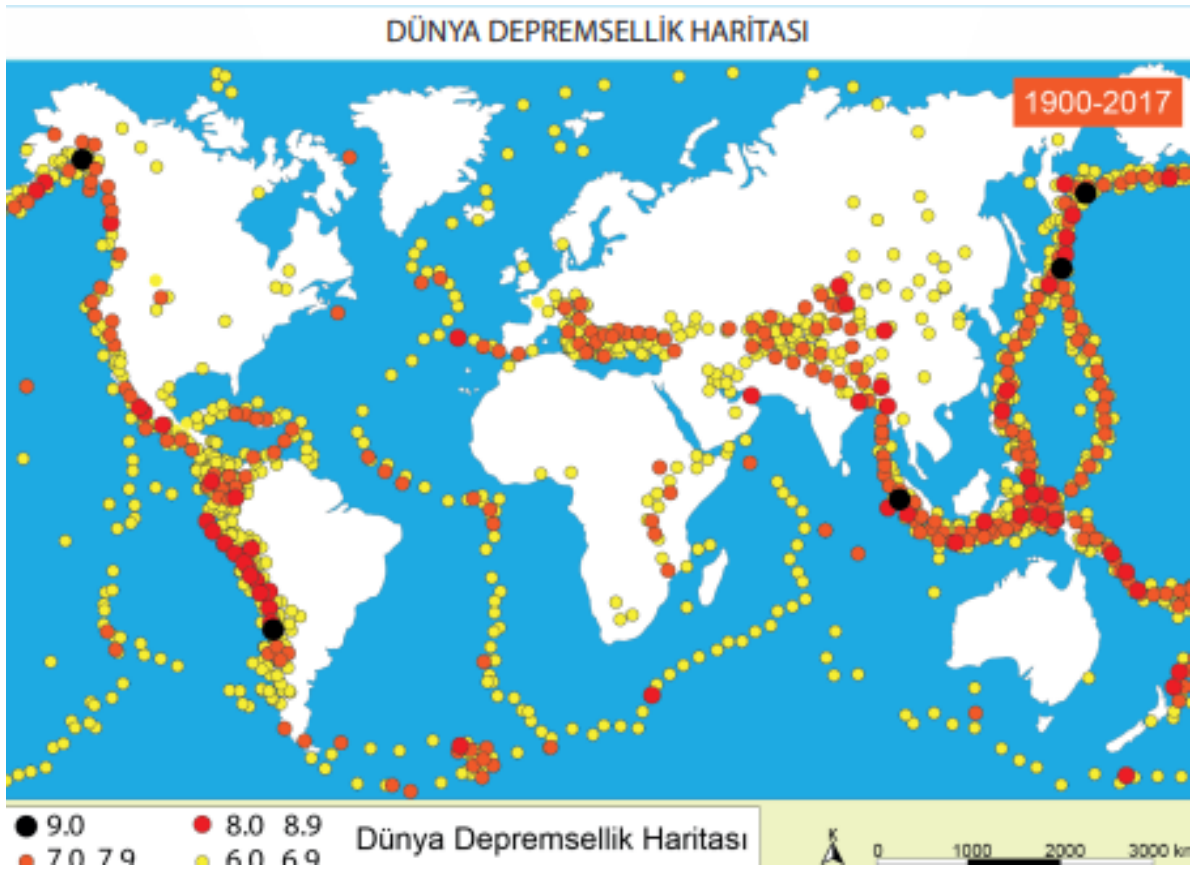

Yukarıdaki haritada Türkiye'nin deprem bakımından riskli ve risksiz bölgeleri göstermiştir. Verilen haritalar öğrencilerin görsel okuryazarlık ve harita kullanma becerisini kazanmaya yöneliktir. Öğrencilerden haritaları inceleyerek yaşadıkları ilde görülme olasılığı fazla olan afetler ve bunların oluşmasında etkili doğa olaylarının neler olduğunu cevaplamaları istenmiştir.

6.sınıf ders kitabında: Öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır.

7.sınıf ders kitabında: Dünya depremsellik haritası verilerek öğrencilerin haritayı incelemeleri istenmiştir.

Görsel 45. Dünya Depremsellik Haritası (7.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı s.213)

Öneri 36: “Grafik, resim gibi materyaller öğrenciye görelilik ilkesi doğrultusunda hazırlanmalıdır.”

4.sınıf ders kitabında: Resim ve görseller basit anlaşılır öğrencinin seviyesine uygun hatta metin içi yazılarında öğrencilerin kendi yaşatlarından kişilerin anlatımıyla ve resimlerine yer verilmiştir. Doğal afet görsellerinde gerçek görselden faydalanılmıştır.

5.sınıf ders kitaplarında (2018 ve 2024): Resim ve görseller basit, gerçek hayattan ve öğrencinin seviyesine göre alınan fotoğraflar olduğundan öğrenciye görelilik ilkesine uygun hazırlandığı söylenebilir.

6.sınıf ders kitabında: Görseller basit ve seviyeye uygun hazırlandığı için öneri kitapta karşılığını bulmuş fakat doğrudan doğal afet konusuna yer verilmediği için görsele fazla yer verilmediğini söyleyebiliriz.

7.sınıf ders kitabında: Resim harita vb. görsellerin basit anlaşılır öğrenci seviyesine uygun olduğunu söyleyebiliriz.

V. BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular, birbiri ile ilişki bağlamında gruplandırılarak tartışılmıştır. İncelenen akademik çalışmalarda yer alan önerilerden:

“Doğal afet eğitime, eğitimin her kademesi ve her sınıf düzeyinde yer verilebilir.” ve *“İnsanlar afet konusunda eğitilmeli, afet bilinci oluşturulmalı, çocukların ve gençlerin afet farkındalığını arttıracak konulara yer verilmelidir. Depremden önce ve sonra neler yapılacağını kapsayan afet yönetim süreci gerekmektedir.”* önerilerinin, sosyal bilgiler öğretim programlarında ve ders kitaplarında tüm sınıf seviyelerinde dikkate alındığı görülmektedir. Goddard’ın (2017) araştırmasından elde ettiği sonuçlara göre, afete hazırlık konusunda ileri düzey bilgiye, afet yaşama konusunda yüksek risk algısına ve afet hazırlama becerilerinde yüksek özyeterliliğe sahip olan öğrencilerin, bu özelliklere sahip olmayan öğrencilere kıyasla daha yüksek afete hazırlık seviyelerine sahip olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda çocukların ve gençlerin afet farkındalığını arttıracak konulara yer verilmesinin ve afet konusunda eğitilerek bilinçlendirilmelerinin afete hazırlıkta daha etkili olacağı söylenebilir. Bunun gerçekleşmesi de doğal afet eğitiminin her kademedede verilmesiyle doğrudan ilişkidir. Zhu & Zhang (2017) ve Zengin (2021) de yaptıkları çalışmalarda doğal afet bilincinin oluşmasında eğitimin etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Değerliyurt (2013) ve Karabulut (2018)’un çalışmalarında da afet hazırlık çalışmalarında çocukları ve gençleri dikkate alan afet ve acil yardım planları hazırlanmasının, deprem hakkında (öncesi ve sonrasında neler yapılacağına ilişkin) insanları bilinçlendirmek adına her kademededen insanın tatbikatlarla bilinçlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Bahsi geçen bu sonuçların, araştırmadan elde edilenlerle afete hazırlıkta her kademededen insanın eğitilmesi ve afet bilincinin oluşturulması yönünden örtüştüğü görülmektedir. Zira eğitimin, doğal afetlerin olumsuz sonuçlarının azaltılmasında büyük etkiye sahip olduğu yapılan araştırmalarda da ifade edilmektedir (Beccari, 2016; Gökçekuş, Barlas, Almuhsen ve Eyni, 2018; Avdar ve Avdar, 2021). Örneğin sürekli depremlerin yaşandığı fakat başka ülkelere kıyasla son derece az zarar gören Japonya’da her kademedede afet eğitime büyük önem verilmesi, bu konuda eğitimin önemini göstermesi adına önemlidir (Başbüyük ve Pala ,2023). Ülkemizde de bu duruma verilen önem, doğal afetler konusunun eğitim boyutunda öğretim programlarında ve ders kitaplarında her kademedede dikkate alınarak verilmesinden dolayı çıkarabileceğimiz sonuçtur.

“Tekrarlanan kazanımlar yerine aşamalı, sarmal olarak ilerleyen kazanımlara yer verilmelidir.” önerisine ilişkin öncelikle eğitimde sarmal yöntemin, öğrencilerin konuyu pekiştirmesi ve unutmaması açısından önemli bir etken olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu yöntemde öğrenci, sınıf seviyesi ilerledikçe yeni öğrendiklerini öncekilerle ilişkilendirir. Bu durum öğrenmenin kalıcı hale gelmesi adına önemlidir (Harden ve Stamper (1999). Fakat sosyal bilgiler öğretim programları ve kitapları incelendiğinde Bilhassa 6.sınıf düzeyinde tam olarak sarmal yöntemin uygulanmadığı görülmektedir. Bunun sebebinin 6.sınıf sosyal bilgiler kitabında doğal afetlere ayrı bir konuda yer verilmemesi kaynaklı olduğu söylenilebilir. Kılıç (2019) da hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarını doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden incelediği tezinde, 7.sınıf kitabında sarmalık açısından kopukluk olduğunu vurgulayarak çalışmamızla benzer sonuçlara ulaşmıştır.

“Okullarda afet eğitimiyle ilgili müfredatın geliştirilmesi, doğal afetler ve bilinç konularının artırılması daha kapsamlı, daha çok etkinlik ve kazanım olması gereklidir.” 2018 ve 2024 SBDÖP karşılaştırıldığında; 2018 de 5 öğrenme alanında afet konusuna yer verilirken, 2024’te 6’ya yükseldiği bununla birlikte kazanım/öğrenme çıktılarında da 6’dan 8’e bir artış olduğu görülmüştür. Ayrıca doğal afetler konusunun 2018 sosyal bilgiler öğretim programına göre 2024 sosyal bilgiler öğretim programında kazanım açıklamalarının daha ayrıntılı verildiği bunun yansıra her öğrenme alanına ait süreç bileşenleri, içerik çerçevesi, öğrenme kanıtları, öğrenme öğretme yaşantıları ve farklılaştırma bölümlerine yer verildiği görülmüştür. 2018 SBDÖP ve kitaplar incelendiğinde, doğal afetlerle ilgili içeriğe tüm sınıf seviyelerinde en fazla kazanımın *“İnsanlar Yerler ve Çevreler”* öğrenme alanı içerisinde olduğu tespit edilmiştir. Bunda etkili olan faktör doğal afetlerin insan çevre coğrafya ilişkisine bağlı olduğu gibi *“İnsanlar Yerler ve Çevreler”* öğrenme alanının da temelde coğrafya odaklı olması, insanın çevre ile etkileşimini tanımasına, geleceğe yönelik insan çevre ve etkileşimi hakkında hem bireysel hem toplumsal bakış açısı kazandırmayı hedeflemesi etkilidir. Bu bulgu, Özdemir ve Gökçe (2019), Başbüyük ve Pala, (2023), Sarıkoca ve Topçu’nun (2024) çalışmalarında da doğal afetlerle ilgili en fazla kazanımın *“İnsanlar Yerler ve Çevreler”* öğrenme alanında olduğu sonucuna ulaştıklarından örtüşmektedir. 2024 SBDÖP ve kitaplar incelendiğinde *“Evimiz Dünya”* ve *“Birlikte Yaşamak”* öğrenme alanlarında yer verildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra yeni öğretim programında doğal afetlerin hem öğrenme alanlarında hem kazanım/öğrenme çıktısındaki artıştan hareketle 6.sınıf düzeyinde doğal afet konusuna ayrı konu olarak yer verilmesi gerekli olmakla birlikte doğal afet konularının 4, 5 ve 7.sınıf ders kitaplarında yeteri düzeyde yer verildiği söylenebilir. Demirhan (2021) araştırmasında ders kitabında afet konusuna

yeterince yer verilmediği ve ders sayısının artırılması, uygulamalı eğitimin ağırlıklı olması gibi bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmeyen sonuçlara ulaşmıştır. Torlak, (2021) da çalışmasında öğretmen adaylarının afet türleriyle ilgili bilgi eksiklikleri olduğu, bilgilerini davranışa dönüştürebilme seviyelerinin düşük olduğu, sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afetle ilgili konuları yeterli bulmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu durum bireylerin afet hakkında yeterince bilgi sahibi olmamanın ve afetle mücadelede olası bir doğal afetin yaşanması halinde hazırlıksız yakalanmanın afetin doğuracağı olumsuz sonuçları arttırabilir bu sebeple araştırmamızın sonucunda ulaştığımız 4,5 ve 7 sınıf ders kitaplarında doğal afete yeterince yer verilse de 6.sınıfta da ayrı konu olarak yer verilmesinin öğrencilerin afet hakkında daha çok bilgilenmesine katkı sağlayacağı düşünülüyor.

“Afet eğitimi konusunda aktif katılımın sağlandığı öğrenci merkezli etkinlik ve uygulamalar yapılmalıdır (video, görsel materyal ve tasarımlarla simülasyon, resim-fotoğraf sergisi- poster afiş, kompozisyon-şiir, proje ödevi, sunum, grup tartışma etkinlikleri vb.)” Zengin (2021)’de sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik görüşlerini incelediği tezinde, öğrenciyi merkeze alan etkinliklerin sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında daha çok yer alması gerektiğini ifade etmektedir. Demirhan (2021)’da yaptığı çalışmasında öğretmenlerin, ders kitabında afet konusuna yeterince yer verilmediğini ifade ettikleri görülmektedir. Zira öğrenci merkezli eğitimin, öğrenmenin kalıcılığı, akademik başarı ve becerilerin gelişimi adına önemli olduğu yapılmış çalışmalardan elde edilen önemli sonuçlardandır (Korkmaz, 2007; Temizkan, 2010; Özü, 2019; Yaşar vd., 2015).

“Öğrencilerin yaşadıkları coğrafi bölgede en fazla karşılaşılabilecekleri doğal afetler konusunda ders içi ve ders dışı çeşitli aktif ve sürekli eğitim-öğretim faaliyetleri düzenlenmeli, olası karşılaşma ihtimali bulunan doğal afet çeşitleri de eklenmelidir.” Bu önerinin yansımalarına, 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında rastlanırken, 6 ve 7.sınıflarda söz konusu değildir. Bu duruma sebep olarak afet konularına, 6.sınıf müfredatında dayanışma, birlik, beraberlik gibi milli duyguların güçlenmesi adına deprem sonrası yapılan yardıma değinildiği görülmüştür. 7.sınıflarda ise doğal afet küresel sorunlar içinde yer aldığından daha çok dünya genelinde yaşanan tsunami volkanizma gibi küresel boyutta afetlere örnek verilmiş öğrencinin kendi ülkesinde görülebilecek afetlere fazla yer verilmediği söylenebilir. 4 ve 5.sınıfta öğrencilerin yaşadıkları coğrafi bölgede en fazla karşılaşılabilecekleri doğal afetlere çeşitli öğretim faaliyetleriyle yer verilmiştir. Kısa (2019)’nın çalışmasında da bizim çalışmamızla bu öneriler kapsamında benzer şekilde ders kitaplarında Türkiye’de görülme ihtimali yüksek olan doğal afetlere daha çok yer verildiği bulgusuna ulaşıldığından örtüştüğü söylenebilir.

“Doğal afetlerin dağılışı işlenirken, harita etkinlikleri kullanılmalıdır.” önerisi dikkate alındığında 4,5 ve 7.sınıf ders kitaplarında doğal afetler konusu işlenirken haritalardan faydalandığı görülmekte fakat 6.sınıfta bunun dikkate alınmadığı tespit edilmiştir. Bunun sebebinin 6.sınıfta doğa afetler konusuna doğrudan yer verilmeyip dayanışma değeri kazandırmak için deprem sonrası yardım haberi ve görseliyle sınırlı verilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. 6.sınıfta da doğal afetler konusunda haritalardan faydalanmanın öğrenciler açısından daha etkili olacağı düşünülmektedir. Sucu, (2021) da çalışmasında doğal afetlerin dağılışı işlenirken, harita etkinliklerine daha fazla yer verilmesinin gerektiğini belirtmesi çalışmayla örtüşmektedir.

“Afetler konusu eğitim programlarında yaşantıya yönelik olarak güncellenmelidir.” önerisi doğrultusunda 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programları ve kitapları karşılaştırıldığında 2024 sosyal bilgiler öğretim programı ve ona uygun hazırlanan 5. sınıf ders kitabının hem teknolojiden faydalanma hem daha çok uygulamaya yer verilmesinden dolayı yaşantıya yönelik güncellendiği söylenebilir. Ayrıca yakın zamanda yaşanan 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremine yer vermesi de sosyal bilgiler öğretim programın güncellendiğini göstermiştir. Diğer afetler bazında örneğin orman yangını sel ve heyelan vb. felaketlerde de örnek olaylar verilerek güncellemenin yapılmasının öğrencilere ve eğitime katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bilim ve teknolojinin her geçen gün hızla ilerlediği gerçeği, ders kitaplarının da bu doğrultuda yenilenmelerini gerektirmektedir. Ayrıldı (2024) da çalışmasında ders kitaplarının çağın ihtiyaçları doğrultusunda toplumun gereksinimi ve bireylerin yetkinliğine göre sürekli olarak güncellenmesi gerektiğini belirtmiştir.

“Doğal afetler konusu, eğitim öğretim yılının başlarına veya ortalarına çekilmelidir.” önerisinin, 2018 sosyal bilgiler öğretim programı 4,5 ve 6.sınıf düzeyinde doğal afet konularının bir eğitim öğretim yılında ders olarak işlenişinin yılın başlarında ve ortalarında olduğu tespit edilmiştir. Zira doğal afetler içeriğinin 7.sınıfta Küresel Bağlantılar öğrenme alanıyla eğitimin son haftasına bırakıldığı görülmüştür. Okulda konuların dönemin son haftasına bırakılması öğrencilerde dönemin sonunda daha çok devamsızlık yaptığından ve konular yetişmediğinden işlenmeden geçilebilir, konuların öğretimi tam anlamıyla gerçekleşmeyebilir ya da ihmal edilmiş olabilir. Sucu, (2021)’nin çalışmasında da doğal afetler konusunun, eğitim öğretim yılının başlarına veya ortalarına çekilmesi durumunda öğrenciler tarafından daha ciddiye alınacağının belirtilmesi çalışmayla benzer özellik taşımaktadır. 2024 sosyal bilgiler öğretim programında tüm sınıf düzeylerinde doğal afetler konusu, eğitim öğretim yılının başlarına veya ortalarına denk getirildiği tespit edilmiştir. Bu eğitim adına önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

“Evlerde afet çantasının bulunması gerekmektedir.” Bu öneriye ilişkin 4.sınıfta ayrıntılı bir şekilde hem metin hem de görsel olarak afet çantası hazırlama içeriğine yer verilmiştir. Öneri sadece 4.sınıfta karşılığını bulduğundan ve diğer sınıf düzeylerinde öneriye ilişkin içeriğe yer verilmediği görüldüğünden kısmen yansımıştır diyebiliriz. *“Aile üyelerinin afete hazırlık planı yapmaları /Afet hazırlık çalışmalarında çocukları ve gençleri de dikkate alan afet ve acil yardım planları hazırlanmalıdır.”* ve *“Afet öncesinde, afet sırasında ve sonrasında alınabilecek önlemlerle “iyi bir afet yönetimi” sağlandığında, maddi ve manevi zararların azaltılabileceği bilinci üzerinde daha fazla durulmalıdır. Afetlerin etkilerini azaltmak için azaltma planları uygulanmalıdır/ Afet ve acil durum eylem planları hazırlanmalıdır.”* Vu BD. ve diğerleri, (2023) *“Vietnam lise öğrencileri arasında doğal afet önleme okuryazarlığı eğitimi”* adlı makalesinde okullarda, sınıflar arasında öğrencilere doğal afet önleme becerilerini geliştirmek için ihtiyaç duydukları bilgi ve algının sağlanmasına odaklanılmasının gerekliliğini vurgulamış çalışmanın sonucunda öğrencilerin doğal afet önleme bilgisi, algısı, becerileri ve genel okuryazarlığının ortalamanın üzerinde çıktığı tespit edilmiştir. Cvetković & Stanisic (2015)’ın ortak çalışmasından elde edilen, öğrencilerin okuldaki ve aile içindeki eğitimlerinin doğal afete ilişkin algılarını etkilediği sonucu, bu çalışmanın amacı ile örtüşmektedir. Bu nedenle evlerde afet çantası hazırlanması, aile üyelerinin de afete hazırlık planı yapmaları ve afetin etkisini azaltacak önemlerle afet zararının azaltılabileceği düşünülmektedir. Akın (2018) da çalışmasında afet zarar azaltma ve önleme çalışmalarının uygulandığı gelişmiş ülkelerde afet kayıplarının daha az yaşandığı belirtmiştir.

“Sel, heyelan ve erozyon için önlemlere yer verilmelidir”. Önerileri de hem afetin zararının azaltılmasında hem de bireylerin bu konuda bilinçlenmesini sağlaması yönünden afetle mücadelede önemli görülmektedir. Sel ve heyelan ile ilgili önerinin program ve kitaplar incelendiğinde; sadece 4.sınıf ders kitabına yansıdığını söyleyebiliriz. Erozyon ile ilgili önerinin ise sadece 2024 sosyal bilgiler öğretim programına uygun hazırlanan 5.sınıf kitabına yansıdığını söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra şu önerilerde yaşantıya geçirilmesi çok önemlidir.

“Risk analizleri çıkarılmalıdır. / Altyapı hizmetleri sağlamlaştırılmalıdır. / Kalkınma politikalarına afet konusu eklenmelidir.” farklı öneriler olmasına rağmen bunlarla ilişkili sayılabilecek içerikler aynı görselde yer aldığından tekrara kaçmamak adına ortak değerlendirilmiştir. Bu önerilere ilişkin içeriğe sadece 2024 sosyal bilgiler öğretim programına uygun hazırlanan 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında genel ağ haberi içerisinde rastlanılmıştır. Risk yönetimi anlayışı, afet meydana gelmeden önce afetin etkilerini en aza indirmeyi amaçlar bu sebeple afet öncesinde öneyici ve zarar azaltıcı çalışmalar yapılması

önemlidir. Risk analizlerinin çıkarılması da bunlardan biridir. Bir yerin tamamını tehlikeli ilan etmek yerine, o sahadaki yüksek derecede duyarlı olan bölgelerin tespit edilmesi, bu alanlardan hangilerinin yüksek risk taşıdığının ortaya çıkarılması doğa olayları afete dönüşmeden önce afet yönetim planının oluşturulması ve risk azaltıcı çalışmaların yapılması önemli görülmektedir (Değerliyurt, 2013). “*Afet öncesi erken uyarı sistemleri kurulmalıdır.*” Önerisinin oldukça önemli olduğu söylenebilir. 4.sınıf ders kitabında: fırtınaların zararlarından korunmak için, 7.sınıfta ise deprem ve tsunamiden korunmak için erken uyarı sisteminin kurulmasının öneminden bahsedilmiştir. Değerliyurt, (2013) da afet yönetiminin en önemli aşamasının afet öncesinde önleyici ve zarar azaltıcı çalışmaların yapıldığı aşama olduğunu ifade ederek afet öncesi erken uyarı sistemleri kurulmasının ve işletilmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bununla beraber “*Afet meydana gelmeden önce gerekli çalışmalar uzaktan algılama verileriyle yapılmalıdır.*” önerisi de afetin oluşmadan gerekli tedbirlerin alınmasının doğal afet ile mücadelede önemli görülmektedir. SBDÖP, 4, 5 ve 6.sınıf ders kitaplarında öneriyle ilişkili içeriğe rastlanılmamıştır. Sadece 7.sınıfta volkanların gaz çıkışları takip edilerek, uydular ve uzaktan algılama teknolojisiyle ulaşılan veriler değerlendirilebilir şeklinde yansıdığını söyleyebiliriz. Eker (2018) çalışmasında doğal afetlerde uzaktan algılama tekniklerinin kullanımının teknolojik ve bilimsel gelişmelere bağlı olarak arttığını bundan dolayı çalışmada insansız hava aracı (İHA) sistemleri, lazer tarama sistemleri (hava ve yersel), Sentetik Açıklıklı Radar (SAR) interferometri (InSAR) ve optik sayısal fotogrametri modern uzaktan algılama tekniklerinin Türkiye, Avusturya ve İsviçre’de yer alan beş ayrı çalışma alanında heyelan ve kar/çığ çalışmalarına dair uygulamaları yapıldığını, uzaktan algılama tekniklerindeki gelişmelere ve bu tekniklerin kullanımlarındaki yaygınlaşmaya rağmen Türkiye’de modern uzaktan algılama tekniklerine yönelik veri temini önemli bir kısıt olduğunu vurgulamıştır.

“*Yapı denetimleri yapılmalı, yapılaşma yasağı uygulanmalıdır.*” önerisinin, 4.sınıfta deprem ve fırtına afeti içeriğinde yansıdığı söylenebilir. 5.sınıfta sel içeriğinde yine 5.sınıf maarif modeline uygun kitapta deprem içeriğinde, 7.sınıfta da deprem konusunda yansıdığı görülmüştür. 6.sınıfta ise öneriye ilişkin herhangi bir içeriğe rastlanmamıştır. Afetlerin, önüne geçilemez özellikte olsa da alınacak tedbirler, yapılacak öngörüler ile olumsuz sonuçların önüne geçilebilir, doğal afetlerin doğaya, canlılara beraberinde yapılara da zarar veren etkilerinin azaltılmasında planlamanın, yapı tasarımının ve uygulanması sürecinin önemi büyüktür. Yapı denetimleriyle çeşitli afetler en az zararla atlatılabilir (Çetin Murat, 2022).

“Kentsel dönüşüm projeleri ve politikaları geliştirilmelidir” Bu öneri sadece 2024 sosyal bilgiler öğretim programında 4.sınıf ders kitabında yansımaları bulunmakta, fakat kitap henüz yayınlanmadığından incelenmemiştir. *“Afet önleme kavramı imar kanununda yer almalıdır.”* Bu öneri sadece 2018 sosyal bilgiler öğretim programına uygun hazırlanan 5.sınıf kitabında genel ağ haberi içerisinde yansıma olarak karşılığını bulmuştur. Değerliyurt, (2013) çalışmasında hızlanan kentleşmenin beraberinde arazi kullanım şeklinin değiştiğini, tarım amaçlı kullanılan arsaların yerlerine konutlar ve alışveriş merkezleri kurulduğunu afet riskinin yeni oluşturulan yerleşme alanlarında da olmaması için afet önleme kavramının arazi kullanımını da kapsayan imar kanununda yer alması gerektiğini belirtmesi öneriyi destekler niteliktedir.

“Afet tatbikatları yapılmalıdır.” Önerisine, sadece 2024 sosyal bilgiler öğretim programı doğrultusunda hazırlanan 5.sınıf sosyal bilgiler kitabında “ülke genelinde afet tatbikatları yapılmalıdır” şeklinde sınırlı yer verilmesi, bir eksiklik olarak görülmüştür. Eğitim açısından doğal afete hazır olma konusunda tatbikatlara yeteri derece önem verilmemesi afet bilincinin kazandırılması sürecinde önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Çünkü tatbikatların gerçekleştirilmemesi durumunda olası afette öğrencilerin nasıl davranması gerektiği hususunda çeşitli zorluklar yaşanabilir. Zengin, (2021) çalışmasında, Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afete yönelik farkındalık ve bilgi düzeylerinin gelişmesinde uygulanan tatbikatların yüzeysel olduğunu bu nedenle edinilen bilginin günlük hayata öğrenciler tarafından aktarımının yapılamadığına belirtmesi afet tatbikatlarının afet eğitiminde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

“Ülkelerin doğal afetlerle mücadele etmesi ve afete hazırlık faaliyetleri yapmaları gerekmektedir” önerisinin sadece 7.sınıf ders kitabında yansıma olarak karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz. *“Devletin, doğal afet riskleri ve can kayıplarını en aza indirebilecek önleyici tedbirleri almış olması/Yerel yönetimler, merkezi yönetim ve STK iş birliği, güçlü koordinasyon oluşturması gerekir.”* Bu önerilerin sadece 2024 sosyal bilgiler öğretim programına uygun hazırlanan 5.sınıf ders kitabında yansıma olarak karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz. Gürsel, E. (2018) çalışmasında İdarenin afet öncesinde afetten doğacak zararı önlemeye yönelik gerekli önlemleri almak ile yükümlü olduğunu bununla birlikte idarenin afetzedelere yardım yapılması, barınak sağlanması, sağlık hizmetleri verilmesi gibi afet sonrasına ilişkin görevleri de bulunmaktadır. Afet öncesi ve sonrasına yönelik hizmetlerin “hiç işlememesi”, “geç işlemesi” veya “kötü işlemesi” durumunda idarenin kusurlu sorumluluğun doğduğunu, idarenin ortaya çıkan zararı tazminle yükümlü olduğunu

vurgulaması devletin, idarenin afet öncesi ve sonrasında gerekli önlemleri almalıdır önerisini destekler niteliktedir.

“Afet sonrası barınma, beslenme vb. ihtiyaçları karşılanmalıdır.” Önerisi afet sonrasında halkın hayatta kalabilmesi, yaşamını devam ettirebilmesi için en önemli gereksinimdir. Bu önerinin 4,5,6 ve 7.sınıf ders kitaplarında yansıma olarak karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz. Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, (TMMOB 2023) araştırma sonucunda afet sonrasında yapılan saha tespitlerinde koordinasyonsuzluk olması nedeniyle bölgede barınma, beslenme, su, sağlık risklerinin olduğu gözlemlendiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Aldemir (2023) de benzer şekilde afet bölgesine gönderilen gıda yardımlarının zamanında ve doğru şekilde dağıtılmasını sağlayacak kriterin oluşturulmamasının; gıda güvenliği, sağlık sorunlarının beraberinde sahada yaşanan kaos ve yardımların gerekli yerlere ulaştırılamaması gibi olumsuzlukların temel kaynağını oluşturduğu belirtmiştir. Bu bağlamda afet bölgesine yapılacak yardımların doğru ve güvenilir şekilde ulaşması bu tür sorunların yaşanmaması için planı ve daha dikkatli koordineli yapılması önemlidir. Öney ve Akman (2022) da afet durumlarında beslenmenin amacı, afetten etkilenen vatandaşın yeterli, dengeli ve sağlıklı beslenmelerini ve normal yaşantılarındaki beslenme düzenlerine olabildiğince hızlı geri dönebilmelerini sağlamak olduğunu vurgulaması da çalışmayla benzer sonuçlardır.

“Doğal afetlerde, kamunun bilgi edinme hakkı olmalı, sosyal medya ve kitle iletişim araçları kullanılmalıdır.” Bu öneri sadece 2018 sosyal bilgiler öğretim programına uygun hazırlanan 5.sınıf ders kitabında gazete haberlerinden alıntılar ve görseller ile karşılığını bulmuştur. Deprem anında ya da sonrasında halkın çeşitli basın araçlarıyla afet ve afet sonrası gelişmelerden en güvenilir bir şekilde haber alması en doğal hakkıdır. Sine Nazlı ve Soylu (2023) çalışmalarında afet haberlerinin medyadaki sunuş biçimlerine ilişkin bulgular elde etmek ve bütün ülkeyi ilgilendiren konularda medyanın nasıl bir söylem geliştirdiğini tespit etmeyi araştırmışlar ve depremlerin uzun bir süre kamuoyunda yer aldığını ve halkın o bölgelerde yaşanan gelişmeleri medya aracılığıyla yoğun bir şekilde takip ettiğini, televizyon, internet, gazete gibi medya platformlarında deprem bölgelerinde yaşanan olaylara yönelik haberler yayınlanarak vatandaşların bilgilendirilmeye çalışıldığını vurgulamışlardır.

“Doğal afetlere, çözüm arayışı çabalarında, toplumun çözüm yönetimine dahil edilmesi gereklidir.” önerisinin sadece 2024 sosyal bilgiler öğretim programı doğrultusunda yazılan 5.sınıf ders kitabına yansıdığını söyleyebiliriz. *“Halk ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) iş birliği içinde olmalıdır/Sivil Toplum Kuruluşları topluma tanıtılmalıdır.”* Öneri çok önemli bir hususa dikkat çekmesine rağmen bu öneri kısmen karşılığını bulmuştur diyebiliriz.

Program ve kitaplar incelendiğinde sadece 6.sınıf ders kitabında STK'nın tanıtıldığı görülmüştür. Zengin, (2021) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlerde Sivil Toplum Kuruluşlarının önemi hususunda, STK'ların afet durumundaki kritik önemlerini belirttiğini görev ve sorumluluklarına dikkat çektiğini ifade etmesi araştırmanın benzer sonuçlar barındırdığını göstermektedir. AFAD, UMKE, AKUT gibi Sivil toplum kuruluşlarının meydana gelen doğal afetlerin öncesinde ve sonrasında hayati bir önem taşıdığı, hayatın her aşamasında topluma karşı sorumluluklarının olduğu, özellikle afet sonrası koordinasyon becerilerinin bireylere ulaşma konusunda önemli olduğu sonucuna ulaşması öneriyi desteklemektedir.

“İklim değişikliğinin acil ve etkili şekilde ele alınması gerekmektedir.” Bu öneri 2018 ve 2024 sosyal bilgiler öğretim programlarında 7.sınıfta karşılığını bulmuştur. Kitaplar incelendiğinde önerinin sadece yine 7.sınıfta içerik olarak karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz. Küresel iklim değişikliği ve beraberinde doğal afetler ekonomik, sosyal politik yönden riskler ortaya çıkarmakta, yaşanacak tehlikeler insan yaşamı ve ekonomik altyapı için zorluk çıkaran bir süreçtir (Elçi, 2021). Ülkemiz çok farklı iklim yapısına sahip olmasından ötürü küresel ısınma nedeni iklim değişikliklerinden en çok etkilenebilecek ülkelerden biri olduğundan ders kitaplarında iklim değişikliğine yönelik içeriklerin yer alması, öğrencilere bu bilincin kazandırılması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

“Grafik, resim gibi materyallerin öğrenciye görelilik ilkesi doğrultusunda hazırlanmalıdır.” 4,5,6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının doğal afetler konusu kapsamında verilen resim harita ve görsellerde öğrenciye görelilik ilkesine dikkat edildiği bundan dolayı önerinin ders kitaplarında yansıma olarak karşılığını bulduğunu söyleyebiliriz. Çakır, (2013) yaptığı çalışmasında, Türkçe ders kitaplarındaki öyküleri öğrenciye görelilik açısından incelemiş metin seçiminde öğrenci seviyesinin ve gelişiminin, çocuk bakışının dikkate alınmadığını belirtmiş ve çocuğa görelilik ilkesinin uyulmadığından çocuğun ders kitabına yaklaşımının olumsuz etkilendiği sonucuna varmıştır. Bu doğrultuda öğrenci seviyesine uygun hazırlanan görsel ve materyalin öğrencinin öğrenme öğretme sürecinde olumlu katkı sağladığını söyleyebiliriz.

Araştırmamızın amacı doğrultusunda doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmaların 2018 ve 2024 Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarına yansıyan örneklerden hareketle doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmaların önerilerinin genel olarak dikkate alındığı varsayılmıştır. Fakat yansıyan bu önerilerin dışında incelediğimiz akademik çalışmalarda yer alan doğrudan afetler üzerine bazı çok ciddi önerilerin ise program ve kitaplarda dikkate alınmadığı görülmektedir. Sosyal bilgiler

öğretim programı ya da kitaba yansımayan önerilerin yansımalarının, eğitime katılmasının faydalı olacağını düşündüğümüz öneriler ise şunlardır;

“Afet tatbikat alanları oluşturulmalıdır.” ve *“Rekreasyon alanı / afet eğitim parkı oluşturulmalıdır.”* Değerliyurt (2013) yerleşim alanları içerisinde insanların nefes alabileceği ve her mahallenin ihtiyacını karşılayabileceği yeşil ve korunaklı alanların oluşturulması ve bu alanların olası afetlerde halkın ilk etapta sığınabileceği mekânlar şeklinde planlanması gerekmektedir. Afetlerde bu alanların tercih edilmesinin okul bahçelerinin tercih edilmesinden daha önemlidir; çünkü olası bir afette okulların sağlam kalıp kalmayacağı bir sorun olarak görülmüştür. Hayata geçirilmesi gereken diğer bir öneri ise *“Eğitim müfredatına doğal afetler seçmeli veya zorunlu bir ders olarak eklenebilir.”* Sözcü (2019) doğal afet dersi alan ve faaliyetlerine katılan öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlıklarının daha yüksek olduğunu tespit ettiğinden, Torlak, (2021) öğretmen adaylarının afet türleriyle ilgili bilgi eksiklikleri olduğu, bilgilerini davranışa dönüştürebilme seviyelerinin düşük olduğu sonucuna vardığından doğal afetlerin öğretmenliğin tüm branşlarında ders olarak yer almasını vurgulamışlardır. Cin (2013) de benzer şekilde öğretmen adaylarının doğal afetler ile ilgili yanılgılarını giderebilmek, doğal afet bilgi düzeylerini yükseltmek için doğal afetler seçmeli ders olarak sınıf öğretmenliği programında okutulmasına ihtiyaç duyulduğunu, böylelikle öğretmen adaylarının ve yetiştirdikleri öğrencilerin doğal afetler yanılgıları azalabileceğini bilgi düzeylerini ise arttırabileceğini belirtmiştir. Bu çalışmalar ışığında öneri değerlendirilebilir. *“Afet müzesi, deprem anıt müzelerinin kullanımı gereklidir.”* bu önerinin de eğitime katılması öğrenciler açısından faydalı olacağı düşünülüyor. Okul dışı öğrenme kapsamında çocuklar doğa afetler konusu işlenirken afet müzelerine götürülmesi ve anıt müzelerin gezilmesi sonucu öğrencinin konuyu somut şekilde öğrenmesini sağlayacağı düşünülüyor.

VI. BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye hem coğrafi (jeolojik ve topografik yapısı) hem de iklim özellikleri itibariyle bir afet ülkesidir. Doğal afetlerin meydana gelmesi ani oluşum göstermesi dolayısıyla öngörülemez bu sebeple afetin ne zaman oluşacağı net bilinmemekte ve önlenememektedir. En yakın dönemde yaşadığımız 06 Şubat 2023'te meydana gelen Kahramanmaraş Pazarcık 7.7 ve Elbistan 7.6 merkezli depremler büyüklüğü ve etkilediği alan bakımından Cumhuriyet tarihinin en büyük doğal afetlerinden kabul edilmektedir (TMMOB, 2023). Ülkemizde 2023 ve daha öncesinde de yaşanan afetler nedeniyle verilen kayıpların oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Afet sonrası ortaya çıkan kayıpları en az zararla atlatmak; afetlerin ne zaman gerçekleşeceği bilinmediğinden birey ve toplum olarak her an hazırlıklı olmakla, önlemler almakla ve halkı bilinçlendirmekle mümkündür. Afet öncesinde önlemlerin alınması ve afet anında yapılacakların bilinmesi, nasıl davranılması gerektiğinin bilincinde olunması, can ve mal kayıplarının asgari düzeye inmesini sağlar. Bireylerde bu afet bilincinin sağlanması ise afet eğitimleri aracılığıyla gerçekleşir. Sosyal bilgiler dersi doğal afet bilincini bireylere kazandırılması yönünden önemli bir derstir. Sosyal bilgiler ders kitapları ve programı teknolojiye, sosyal gelişim ve değişimlere bağlı olarak sürekli kendini yenilemek durumundadır. SBDÖP ve ders kitaplarının güncellenme aşamasında, daha önce yapılmış akademik çalışmalar doğrultusunda hangi eksiklikler ve önerilerin olduğunun bilinmesi öğretim programının bu ihtiyaç doğrultusunda hazırlanması eğitim adına faydalı olacağı düşünülmektedir. SBDÖP ve kitapların tamamen bu çalışmada incelenen akademik çalışmaların önerilerinin baz alınarak hazırlandığını iddia etmiyoruz fakat programlarda doğal afetler üzerine yapılan akademik çalışmaların bazılarının eğitimde ya da kitaplarda eksik görülen/ihtiyaç duyulan bilginin dikkate alınarak hazırlandığını bu acıdan tez ve makalelerin eğitime katkı sağladığını söyleyebiliriz. Araştırma kapsamında 2013 ve 2023 yılları arasında doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmalar (165 adet) incelenerek 2018 ve 2024 SBDÖP ve ders kitaplarına yansımalarına bakılmıştır. Çalışmanın bulguları değerlendirildiğinde sonuçları şu şekildedir; Sosyal bilgiler ders kitapları ve 2018-2024 öğretim programlarının, genel itibariyle öğrencilerde doğal afet bilinci oluşturmaya yönelik yeterli düzeyde içeriğe sahip olduğu söylenebilir. 2018 SBDÖP' da yer alan Sosyal bilgiler dersinin özel amaçlarında doğal afet konusuna ilişkin doğrudan bir maddenin olmaması önemli eksiklik olarak görülse de mevcut olan iki madde dolaylı da olsa afet eğitiminde

önemlidir. Bunun yanı sıra 2024 SBDÖP’ da Sosyal bilgiler dersinin özel amaçlarında doğal afet konusuna ilişkin doğrudan *“Ülkemizde afetlerin etkilerinin azaltılması konusunda yapılması gerekenlere ilişkin öngöründe bulunmaları amaçlanmaktadır”* (MEB, 2024a). Maddesinin yer aldığı tespit edilmiş olup, afetin oluşmasını önleyecek önlemler hususunda bir maddenin de eklenmesinin eğitim açısından yararlı olacağı düşünülüyor. Doğal afet konularının sosyal bilgiler öğretim programı ve kitaplarda her sınıf düzeyinde yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat 6.sınıfta dayanışma değeri kapsamında afetlerden sadece depreme sınırlı şekilde yer verilmiş oysaki ülkemizde son dönemlerde orman yangını, sel, heyelan afeti de yaşandığından dayanışma değerinin verilmesi hususunda bu konulara da yer verilmesi gereklidir. İklim konusu içerisinde ise sadece iklime bağlı olarak sel afetine yer verilmiş neden olduğu ya da önlem alınması konusunda bir içeriğe rastlanılmamıştır. Aynı durum 7.sınıf kitabında da geçerlidir. Küresel sorunlar içerisinde doğal afetlere yer verildiği için küresel boyutta değerlendirilmiş ülkemizde yakın dönemde yaşanan afetler göz ardı edildiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda 4.5 kısmen 7.sınıfta sarmallığın sağlandığı söylenilse de 6.sınıfta doğal afet konusu kapsamında bir kopukluk olduğundan sarmallığın tam anlamıyla sağlanamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Genel itibariyle ders kitaplarının sosyal bilgiler öğretim programına uygun hazırlandığı görülmüştür. Kısa (2019)’nın araştırmasında elde ettiği sonuçlara göre sosyal bilgiler ders kitaplarının sosyal bilgiler öğretim programına uygun olarak hazırlandığı ifade etmiştir. Bu yönüyle benzer özelliktedir. Ayrıca 2018 sosyal bilgiler öğretim programına göre 2024 sosyal bilgiler öğretim programında kazanım ifadesi yerine öğrenme çıktısı ifadesi kullanılmış, açıklamaları daha ayrıntılı verildiği bunun yansırı her öğrenme alanına ait süreç bileşenleri, içerik çerçevesi, öğrenme kanıtları, öğrenme öğretme yaşantıları ve farklılaştırma bölümlerine yer verildiği görülmüştür. 2024 sosyal bilgiler öğretim programında doğal afetler konusu işenirken öğrencinin derse aktif katıldığı öğrenci merkezli uygulamalara yer verildiği (tartışma, proje ödevi, deney vb.) ve teknolojiyen afet konusunda faydalanıldığı görülmüştür. 2018 SBDÖP’ a uygun hazırlanan ders kitaplarında doğal afetle ilgili resim görsel materyaller hazırlanırken öğrenciye görelilik ilkesi doğrultusunda hazırlandığı fakat 6.sınıf ve 7.sınıf düzeyinde görsele sınırlı şekilde yer verildiği tespit edilmiştir. 2024 SBDÖP göre hazırlanan sadece 5.sınıf kitabı uygulandığından sadece 5.sınıf kitabı değerlendirilmiş görseller seviyeye uygun ve yeteri düzeyde yer verilmiştir. 4,5 ve 7.sınıf ders kitaplarında doğal afetler konusu işenirken harita etkinliğinden faydalanıldığı görülmüştür. 2024 SBDÖP uygun hazırlanan 5.sınıf kitabında da harita etkinliğinden faydalanılmıştır hatta karekod ile Türkiye’nin afet risk haritası ve AFAD il afet risk azaltma planlarının verilmesi yeni müfredatta teknolojinin ders kitaplarında

faaydalanıldığını gösterir önemi bir gelişmedir. Fakat her geçen gün küresel iklim değışikliğinin getirdiği olumsuzlukları yaşıayan ÷lke olmamıza rağmen ve dünyada da önemli bir etkiye sahip olan küresel iklim değışikliğinin yeni müfredatta yer almaması eksiklikler. Küresel iklim değışikliği eski müfredatta küresel bağlantılar öğrenme alanında 7.sınıf seviyesinde doğal afetlere yer veriliyorken yeni müfredatta konularda sadeliğe gidildiğinden bu öğrenme alanının müfredattan tamamen çıkarıldığı tespit edilmiştir. Fakat 7.sınıf ders kitabı henüz yayınlanmadığı için bu yorumumuz SBDÖP da verilen öğrenme alanlarının incelenmesinin sonucudur. Tüm bu önerilere rağmen doğal afet eğitimi konusunda yapılması gerekenler bulunmaktadır. Bu bağlamda araştırma bulgularına yönelik önerilerimize aşıağıda yer verilmiştir.

Öneriler:

- ✓ Sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programı yakın dönemde ÷lkemizde yaşıanan diğer afetler de dikkate alınarak güncellenebilir.
- ✓ Sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afetler konusu tüm sınıf düzeylerinde sarmal bir şekilde verilebilir.
- ✓ 6 ve 7. sınıf Sosyal bilgiler ders kitaplarında doğal afetlere ayrı bir konu olarak yer verilebilir.
- ✓ Sosyal bilgiler ders kitaplarında, herhangi bir doğal afetle karşı karşıya kaldığında teknolojiden (örn. akıllı telefon uygulamaları) nasıl faydalanması gerektiği hakkında bilgi verilebilir.
- ✓ Sosyal bilgiler öğretim programları ve ders kitapları hazırlanırken daha önce doğal afetler üzerine yapılmış akademik çalışmaları da göz önüne alınarak ihtiyaç ve eksiklikler doğrultusunda hazırlanabilir.
- ✓ Doğal afet eğitimi teorik bilgiyle sınırlı kalmayıp eğitim kurumlarında tatbikatlara büyük önem verilebilir.

KAYNAKÇA

- Adiyoso, W., & Kanegae, H. (2012). The effect of different disaster education programs on tsunami preparedness among school children in Aceh, Indonesia. *Disaster Mitigation of Cultural Heritage and Historic Cities* (6), 165-172.
- AFAD, (2023a): <https://www.afad.gov.tr/afadem/dogal-afetler> Erişim tarihi: 30.04.2023.
- AFAD, (2023b): 2022 yılı doğa kaynaklı olay istatistikleri <https://www.afad.gov.tr/afet-istatistikleri> Erişim tarihi: 30.04.2023.
- AFAD, (2024a): 2023 yılı doğa kaynaklı olay istatistikleri <https://www.afad.gov.tr/afet-istatistikleri> Erişim tarihi: 07.10.2024.
- AFAD, (2024b): Türkiye deprem tehlike haritası <https://www.afad.gov.tr/turkiye-deprem-tehlike-haritasi> Erişim tarihi: 24.03.2024.
- AFAD, (2024c): Türkiye heyelan yoğunluk haritası <https://www.afad.gov.tr/afet-haritalari> Erişim tarihi: 24.03.2024.
- AFAD, (2024d): <https://www.afad.gov.tr/ormanlarimiz-kul-olmasin> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- Akın, D. 2018. Afet risklerinin azaltılması alanında birleşmiş milletler kaynaklı çalışmalar. *Türkiye'nin afet yönetimi sosyal, siyasal ve yönetim boyutuyla*. Palme Yayınevi, Ankara.
- Aksoy, B. ve Sönmez, Ö. F. (2018). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki metin ve görsellerde harita becerileri / map skills on images and texts in social sciences course books. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(48), 65-79.
- Aldemir, T. (2023). Doğal afetler sonrası afetzedelerin beslenmesi: 2023 Kahramanmaraş depremi örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(4), 686-701.
- Altay, S. (2018). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde depremle ilgili konuların irdelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Avdar, R.ve Avdar, R. (2022). Türkiye’de yaşanan doğa kaynaklı afetlerin sosyo-ekonomik etkileri. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 1-12.
- Aydemir, M. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarının ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 1-17.
- Ayrıldı, B., (2024). *Doğal afetlerin öğretimi açısından sosyal bilgiler öğretim programının incelenmesi: 1968’den günümüze*. (Yüksek Lisans Tezi). Sinop Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sinop.

- Başbüyük, A. ve Pala, Ş. M. (2023). Hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve coğrafya dersi öğretim programları kazanımlarının afet eğitimi açısından incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 25(2). 184–197.
- Batmaz, O. (2022). İlkokul hayat bilgisi, sosyal bilgiler ve Türkçe ders kitaplarında yer alan şahsiyetler. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 940-958. <https://doi.org/10.51460/baebd.1127691>
- Beccari, B. (2016). A comparative analysis of disaster risk, vulnerability and resilience composite indicators. *PLOS Currents Disasters*, (14).8, 1-37. DOI: 10.1371/currents.dis.19f9c194f3e3724d9ffa285b157c6ee3.
- Bekdemir, Ü., & Polat, S. (2016). Sosyal bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında harita kullanımı. *EKEV Akademi Dergisi* (68), 363-382.
- Berat, G., & Candan, A.S. (2022). “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin görüşleri (Karabük örneği)”. *Anadolu ve Balkan Araştırmaları Dergisi* 5, sy. 10 (Ekim 2022): 513-31. <https://doi.org/10.32953/abad.1161696>.
- Bilgili, A.S. (2009). Bilgili, A.S. (ed.), *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (Ankara: Pegem Akademi, 2009), (1-34).
- Bolt, B.A, (2008). *Depremler*. TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2.Basım.
- Büken, R., & Artvinli, E. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya etkinliklerinin yenilenmiş bloom taksonomisine göre analizi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 19(2), 1119-1142. <https://doi.org/10.37217/tebd.1019914>
- Chung, S.-C. ve Yen, C.-J. (2016). Disaster prevention literacy among school administrators and teachers: A study on the plan for disaster prevention and campus network deployment and experiment in Taiwan. *Journal of Life Sciences*, 10, 203-214. doi: 10.17265/ 1934-7391/2016.04.006.
- Cin, M., & Cin, M. (2013). Sınıf öğretmeni adaylarının doğal afetler ile ilgili yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (22), 70-81.
- Creswell, JW., (2018). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (4.Baskı). Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Cvetković, V., Dragićević, S., Petrović, M., Mijaković, S., Jakovljević, V. & Gačić, J. (2015). Knowledge and perception of secondary school students in Belgrade about earthquakes as natural disasters. *Polish Journal of Environmental Studies*, 24(4), 77-85. DOI: 10.15244/pjoes/39702.
- Cvetković V.M. & Stanisić J. (2015). Relationship between demographic and environmental factors and knowledge of secondary school students on natural disasters. *Journal of*

- the Geographical Institute'Jovan Cvijic'SASA*, 65(3).
- Çakır, P., (2013). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilik ilkesi açısından incelenmesi. *Turkish Studies* 1171-1180.<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4249>
- Çetin Murat, L., (2022). *Küresel iklim değişiminde doğal afetler ve konut tasarımı ilişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Aksaray.
- Darakçı, S. (2016). Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında harita kullanımı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 15-31.
- Değerliyurt, M. (2013). *Antakya'da doğal afet risk analizi ve yönetimi*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M. & Yetişensoy, O. (2019). Sosyal bilgiler ders kitaplarında afet bilinci ve eğitimi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 6(2), 33-46.
- Demir, A. Y. ve Özyurt, M. (2021). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarının 21. yüzyıl becerileri bağlamında incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1254-1290. <https://doi.org/10.17679/inuefd.867905>
- Demir, Y. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının çevre okuryazarlığı açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(3), 1094-1122. <https://doi.org/10.37217/tebd.1126078>
- Demirdelen, S. (2020). *Osmaniye ili merkez ilçesinde görev yapan ilköğretim ortaokul öğretmenlerinin doğal afet okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Demirhan, N. (2021). *Sosyal bilgiler dersinde afet eğitimi ve yönetimine ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yüksek lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Elâzığ.
- Deniz, R. ve Sönmez, Ö. F. (2022). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Tokat örneği) *. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 125-139. <https://doi.org/10.55107/turksosbilder.1091287>
- Doğan, İ. ve Oruç, Ş. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında temel beceriler. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(2), 91-115. <https://doi.org/10.53046/ijotem.1175532>
- Eker, R., (2018). *Heyelan ve kar kaynaklı doğal afetlerin izlenmesi ve haritalanmasında modern uzaktan algılama tekniklerinin kullanılması*. (Doktora Tezi). Düzce Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce.
- Elçi, Süleyman (2021). *İklim değişiklikleri ve doğal afetler bağlamında finansal kriz*

- yönetimi: 2011 yılı Van depremi örneği* (Doktora Tezi). Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Ertürk, S. (2017). *Eğitimde “Program” Geliştirme*. (2.baskı). Ankara: Edge Akademi.
- Fidan, S., Çelen, S., & Hayır Kanat, M. (2018). 2017 programına göre hazırlanan sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabının öğrenme etkinlikleri açısından değerlendirilmesi. *International Journal of Social Science Research*, 7(2), 326-350.
- Gençoğlu, S. E. (2019). *6. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere yönelik bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi yoluyla incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Goddard, S. (2017). *Disaster preparedness knowledge, beliefs, risk-perceptions, and mitigating factors of disaster preparedness behaviors of undergraduate students at a Large Midwest University* (Doctoral dissertation), AT Still University of Health Sciences). Retrieved from ProQuest Dissertations and Theses database. (UMI No: 1936380967).
- Gökçe, O. ve Tetik, Ç. (2012). Teoride ve pratikte afet sonrası iyileştirme çalışmaları. T. C. *Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı*, Ankara.
- Gökçekuş, H., Barlas, C., Almuhsen, M. & Eyni, N. (2018). Doğal ve insan kaynaklı afetler, sonuçları ve afet yönetimi. Yakın Doğu Üniversitesi.
- Güçlü, İ. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (2. baskı). Ankara: Nika Yayınevi.
- Gündoğdu, O. (2018). *Deprem ve Türkiye*. Türkiye'nin afet yönetimi sosyal siyasal ve yönetim boyutuyla. Palme Yayınevi, Ankara.
- Gürsel, E. (2018). İdarenin doğal afetler neticesinde meydana gelen zararlardan sorumluluğu. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 1(2), 330-343. <https://doi.org/10.33723/rs.430617>
- Güven, İ. (2010). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Harden, R. M., & Stamper, N. (1999). What is a spiral curriculum? *Medical Teacher*, 21 (2), 141-143.
- Hızarcı, Ç. (2024). *2004 Fen ve Teknoloji, 2013 ve 2018 Fen bilimleri dersi öğretim programlarının doğal afet okuryazarlığı boyutlarını kapsayıcılığı açısından analizi ve karşılaştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bolu.
- İncekara, S., & Karatepe, A. (2013). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yeni program temelinde ders kitaplarına yönelik düşünceleri. *Marmara Coğrafya Dergisi* (21), 46-64.

- Kaçar, T., & Taşkiran, C. (2020). 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinliklerin sorgulamaya dayalı öğretime uygunluğunun değerlendirilmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(29), 1751-1779. <https://doi.org/10.26466/opus.740607>
- Kadıoğlu, M. (2018). Meteorolojik afetler ve risk yönetimi. *Türkiye'nin afet yönetimi sosyal, siyasal ve yönetim boyutuyla*. Palme Yayınevi, Ankara.
- Kapusuzoğlu, Y.B. (2022). *Atatürk dönemi doğal afetler (1923-1938)*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Karabulut, D., (2018). *Doğal afetlerin çocuklar ve gençler üzerindeki etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Karacan, H. (2018). Beşinci sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında yer alan milli ve evrensel değerlerin analizi. *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 1(1), 1-10.
- Karaçayır, F. (2022). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde doğal afetlerin infografikler ile öğretimin öğrenci başarısına ve dersin tutumuna etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.
- Karakuş, U. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afet kavramlarına ilişkin algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(3).735-751
- Karataş, O. (2011). *İlköğretim 1.kademe sosyal bilgiler dersi doğal afet eğitiminde drama tekniğinin öğrencilerin başarılarına etkisi: Deneysel çalışma*. (Yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Kaymak, F. (2003). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin doğal afetlerle ilgili kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kılıç, B. C. (2019). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki doğal afetler konusunun sarmal sistem yönünden değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kısa, G. (2019). *2018 Sosyal bilgiler öğretim programına uygun (4.5.7.sınıflara) doğal afetler konusunda etkinlik önerileri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kimura, R., Hayashi, H., Kobayashi, K., Nishino, T., Kenshin, U., & Satoshi, I. (2017). Development of a disaster management literacy hub for collecting, creating, and

- transmitting disaster management content to increase disaster management literacy". *Journal of Disaster Research*, 12(1), 42-56.
- Koç, G. ve Thieken, A. H. (2016). Societal and economic impacts of flood hazards in Turkey—An Overview. In E3S Web of Conferences (Vol. 7, p. 05012). EDP Sciences.
- Korkmaz, İ. (2007). Öğrenci merkezli ders uygulamalarına ilişkin öğrenci görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (17), 393-402.
- Kuş, Z., Merey, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- MEB, (2018a). Millî Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4,5,6 ve 7. sınıflar). Ankara.
- MEB, (2019b). İlkokul 4.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara Tuna.
- MEB, (2019c). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: MEB.
- MEB, (2019d). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: MEB.
- MEB, (2019e). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: MEB.
- MEB, (2024a). Millî Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4,5,6 ve 7. sınıflar) Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli. Ankara.
- MEB, (2024b). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Ankara: Devlet Kitapları.
- MGM,2025: Meteoroloji Genel Müdürlüğü, 2024 yılı kuraklık değerlendirmesi <https://mgm.gov.tr/veridegerlendirme/kuraklik-analizi.aspx?d=yillik#sfB> Erişim tarihi: 15.01.2025.
- MMOB, (2023). Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği. 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler ön gözlem raporu. https://www.tmmob.org.tr/sites/default/files/gidamo_rapor_subat2023.pdf
- Nalçacı, A. (2012). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 321-335.
- Oruç, Ş., & Liman, E. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarında kullanılan harita ve şekiller üzerine bir değerlendirme. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1).
- Osmanoğlu, A. E., & Cantemür, H. (2020). Sosyal bilgiler ders kitaplarında şahsiyetler. *EKEV Akademi Dergisi* (82), 1-22.

- Öney, B., & Akman, K. (2022). Afet durumlarında beslenme hizmetleri. *Afet ve Risk Dergisi*, 5(1), 239-246. <https://doi.org/10.35341/afet.1058795>
- Özdemir, M. & Gökçe, N. (2019). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının çevre eğitimi açısından incelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-75.
- Özdemir, S.M. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi programı değerlendirilmesi. Safran, M.(ed.). *Sosyal Bilgilerin Öğretimi*. (4.Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Özey, R. (2006). Afetler coğrafyası. İstanbul: Aktif.
- Özmen, B. ve Gökçe, O. (2018). *Türkiye'nin Afetselliği*. Türkiye'nin afet yönetimi sosyal, siyasal ve yönetim boyutuyla. Palme Yayınevi, Ankara.
- Özür, N. (2019). Yüksek öğretim coğrafya eğitiminde öğrenci merkezli ders uygulaması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-24.
- Priyowidodo, G. & Luik, J. E. (2013). *communicating disaster mitigation literacy to coastal communities in pacitan indonesia* (Doctoral dissertation, Petra Christian University). <http://repostory.petra.ac.id/16596/> Erişim tarihi: 20.07.2024
- Rahim, N. B. A. & Wu, B. S. (2015). Disaster prevention literacies: assessing the knowledge, skills and attitude of taiwanese students for an earthquake disaster <https://www.researchgate.net/publication/304609149> Erişim tarihi 20.07.2024
- Sapsağlam, Ö. (2019). Okul öncesi dönem çocuklarında doğal afet farkındalığı. *Ondokuz Mayıs University Journal of Education Faculty*, 38(1), 283-295. <https://doi.org/10.7822/omuefd.517081>
- Sarıca, H. İ., & Sönmez, Ö. F. (2021). 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 48-65.
- Sarıkoca, E., & Topçu, E. (2024). Sosyal bilgiler ve doğal afetler. *Temel Eğitim Dergisi*, (21), 58-69.
- SBB. (2023). Kahramanmaraş ve Hatay depremleri raporu. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaras-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf>. Erişim tarihi: 26.08.2023.
- Sine Nazlı, R. & Soylu, B., (2023). Doğal afet haberlerinin medyada sunumu:6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri örneği. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16-2 (2023) 44-57.
- Sözcü, U. (2019). Öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

- Sözcü, U., & Aydınözü, D. (2019). Öğretmen adaylarının doğal afet okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *International Journal of Geography and Geography Education* (40), 79-91. <https://doi.org/10.32003/iggei.566164>
- Sucu, H., (2021). 11. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere yönelik bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi yoluyla incelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Şahin, C. & Sipahioğlu, Ş. (2009). *Doğal afetler ve Türkiye*. (4. Baskı). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, M. (2014). Sosyal bilgiler ders kitaplarının görsel tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 31-46.
- Temizkan, M. (2010). Öğrenci merkezli öğrenme yaklaşımına göre düzenlenen türk dili 11 dersinin konuşma becerisine yönelik tutumlarına etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 86-103.
- Tercan, B. (2018). Afetler ve yerleşim yeri değişiklikleri. *Türkiye'nin Afet Yönetimi Sosyal, Siyasal ve Yönetim Boyutuyla*. Palme Yayınevi, Ankara.
- Tkachuck, M. A. (2016). Natural disaster preparedness in college students: implications for institutions of higher learning. *Electronic Theses and Dissertations*.(802). <https://egrove.olemiss.edu/etd/802/> Erişim tarihi: 20.07.2024
- Tokcan, H. & Yiter, E. (2017). 5. sınıf öğrencilerinin doğal afetlere ilişkin bilişsel yapılarının kelime ilişkilendirme testi (KİT) aracılığıyla incelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. (18)1, 115-129.
- Tokmak, A., & Aktaş, V. (2022). Değerler eğitimi üzerine ders kitabı görsellerinin incelenmesi: sosyal bilgiler dersi 5. sınıf örneği. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(2), 70-90. <https://doi.org/10.53046/ijotem.1167595>
- Topçu, E., & Karatekin, K. (2017). Scientists in social sciences textbooks. *Kastamonu Education Journal*, 25(6), 2127-2152.
- Torlak, V. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik farkındalıklarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turan, İ. & Kartal, A. (2012). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin doğal afetler konusu ile ilgili kavram yanılgıları. Ahi Evran Üniversitesi *Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. (13)3, 67-81.

- URL1:https://www.researchgate.net/publication/295400428_Kuzey_Sumatra_Guneydogu_A_sya_Depremi_Tsunami_Gercegi_ve_Turkiye'nin_Durumu Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL 2: <https://ourworldindata.org/natural-disasters> Erişim tarihi: 24.03.2024.
- URL 3: <https://www.emdat.be/> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL4:<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/asyada-dogal-afetler-temmuzda-1000den-fazla-can-aldi/1219827> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL 5: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c3gnez8eq9qo> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL6:<https://www.aa.com.tr/tr/asrin-felaketi/kahramanmarasta-deprem-oncesi-ve-sonrasi-cekilen-fotograflar-kentteki-yikimi-ortaya-koyuyor/2834145> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL7: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd16lzl0lpo> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL8: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-tsunamiler-10-yil-icinde-dunya-nufusunun-yuzde-50sini-tehdit-edecek/2411605> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL 9: <https://www.bbc.com/turkce/articles/c3rqzdp27q8o> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL10:<https://www.nationalgeographic.com/environment/article/tsunami-facts-safety-tips> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL 11: <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd1jrg8vyd8o> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL12: <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/kastamonu-sinop-ve-bartini-vuran-selin-uzerinden-bir-yil-gecti/2658789> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL 13: <http://cografyaharita.com/turkiye-dogal-afet-haritalari.html> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL14:<https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/yandiktan-sonra-agaclandirilan-ormanlarin-oncesi-ve-sonrasi> Erişim tarihi: 26.10.2024.
- URL15: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> Erişim tarihi: 04.02.2024.
- URL16:<https://www.icisleri.gov.tr/tum-acil-numaralar-112-de-toplandi> Erişim tarihi: 19.08.2023.
- Ursavaş, M. (2016). *Ortaokul sosyal bilgiler programında yer alan doğal afetler konularına yönelik öğrencilerin farkındalık, bilinç düzeyleri ve görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Usta, G. (2023). Dünyada meydana gelen afetlerin istatistiksel olarak analizi (1900-2022). *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 172-186.
- Uygun, K., & Ulu, C. T. (2018). 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitabında küreselleşme olgusunun incelenmesi. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*,

1(1), 1-19.

- Uygun, K., Üstündağ Şener, N., & Arslan, Ö. (2022). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında tasarruf ve eşitlik değerlerinin incelenmesi. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi*, 6(2), 139-151.
- Vu BD, Nguyen HT, Dinh H-VT, Nguyen Q-AN, Ha XV. (2023). Vietnamese high school students between natural disaster prevention literacy training. *Educational Sciences* 2023; 13(3):262. <https://doi.org/10.3390/educsci13030262> Erişim tarihi 20.07.2024.
- Yaşar, Ş., Çengelci Köse, T., Göz, N., Gürdoğan Bayır, Ö. (2015). Sosyal bilgiler dersinde öğrenci merkezli öğretme-öğrenme süreçlerinin etkililiği: bir meta analiz çalışması. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 5(1), 38-56. <https://doi.org/10.18039/ajesi.87691>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (12. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zengin, S. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğal afetlere yönelik görüşlerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Amasya.
- Zhu, T. T. & Zhang, Y. J. (2017). An investigation of disaster education in elementary and secondary schools: evidence from China. *Natural Hazards*, 89(3), 1009-1029.

ÖZ GEÇMİŞ

EMEL SARIKOCA

Öğrenim Bilgisi

Yüksek Lisans 2022-2025	Amasya Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı (Prof. Dr. Ersin TOPÇU)
Lisans 2010-2014	Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Eserler

A. Uluslararası bilimsel toplantılarda sunulan ve bildiri kitaplarında (proceedings) basılan bildiriler:

1. Sarıkoca, E., & Topçu, E. (2023). Sosyal bilgiler programında ve ders kitaplarında doğal afetler. 11. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu (USBES), 23-25 Ekim, Elâzığ.
2. Sarıkoca, E., & Topçu, E. (2024). USBES’ te sunulan sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış akademik çalışmalar. 12. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu (USBES), 20-23 Mayıs, Edirne.

B. Ulusal hakemli dergilerde yayımlanan makaleler:

1. Sarıkoca, E., & Topçu, E. (2024). Sosyal bilgiler ve doğal afetler. *Temel Eğitim* (21), 58-69.
2. Sarıkoca, E., & Topçu, E. (2024). USBES’ te sunulan sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış akademik çalışmalar. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(Özel Sayı), 83-93.
<https://doi.org/10.24315/tred.1513281>